Sylvöjärven SAMMALSILTA

- Uudenkylän luontoa

Sari Dufva - Markku Sakari Meriluoto - Mari Oijala
SAMMALSILTA - hanke

Sylvöjärven Sammalsilta - Uudenkylän luontoa
Julkaisija: Sammalsilta-hanke
Toimitus: Sari Dufva, Markku Sakari Meriluoto ja Matti Oijala. Kirjoittajia lisäksi: Ilkka Oijala, Jouko Tolonen ja Antti Hovi.
Käännökset: Kai Mäkelä.
Taitto: Matti Oijala

Uusikylä 2004.

ISBN

Kaikki oikeudet pidätetään. Copyright Sari Dufva, Markku Sakari Meriluoto ja Matti Oijala, ellei toisin ole mainittu.

Sylvöjärven

SAMMALSILTA

-Uudenkylän luontoa

Sammalsilta - hanke
Sari Dufva
Markku Sakari Meriluoto
Matti Oijala

Johdanto

Uudenkylän historia on pitkä ja vaiheikas ja sen luonto kiehtova ja monimuotoinen. Muutaman vuosituhannen verran ihminen on muokannut Uudenkylän lähiympäristöä ja hoitanut maisemaa rakentamalla itselleen asumuksia, perinnemaisemaa. Maisemanhoidon ohessa kehitettäisiin toimintaperiaatteita luontopalvelukeskukselle sekä rakenteita, jotka tukisivat luontopalvelukeskuksen toimintoja.

Hanke sai hyväksynnän vuoden 2001 syksyllä ja aloitti 2002 helmikuussa. Sammalsilta-hankkeessa ovat mukana Manna ry, Uudenkylän kyläyhdistys ry, Uudenkylän osakaskunta, Nastolan Luonnonsuojelu ry ja Päijät-Hämeen Lintutieteellinen yhdistys. Hanke on osallistunut eri tapahtumiin ja järjestänyt niitä myös itse. Selkeimmät, silmin nähtävät tulokset on saavutettu maisemanhoidon saralla.

Ennen hanketta ja sen aikana ovat useat henkilöt tarkastelleet Uudenkylän historiaa, Sammalsillan luontoa ja Sylvöjärven tilaa. Muistiinpanot, inventointilistaukset ja tutkimukset ovat olleet verraton apu pohjaksi hankkeen julkaisulle, jossa ilmenevät muun muassa alueelta tehdyt lintuynnä muut luontohavainnot. Tämä alueellinen tietopaketti palvelee mm. kouluja, alueen asukkaita ja muita asiasta kiinnostuneita henkilöitä.

Luontopalvelukeskuksen kehittämiseen ja perinnemaisemanhoitoon keskittyneen EU-hankkeemme ovat mahdollistaneet ETPÄHÄ ry, EMOTR, Suomen valtio, Nastolan kunta ja Manna ry sekä talkootyön osalta Uudenkylän kyläyhdistys ry, Uudenkylän osakaskunta, Nastolan Luonnonsuojelu ry ja Päijät-Hämeen Lintutieteellinen yhdistys.

Uudenkylän luontoa ja sen taustoja käsittelevän julkaisun on tarkoitus auttaa ja kannustaa havainnoimaan monimuotoista, vaiheikasta, mutta lähes unohduksiin jäänyttä aluetta Päijät-Hämeessä.

Sari Dufva
Sammalsilta-hankevetäjä

Introduction

The history of Uusikylä village is long and full of events, and the local nature is fascinating and varying. For some thousands of years people have changed the environment in Uusikylä by building houses, by clearing land for cultivation and by raising cattle. The methods of cultivation have changed from the traditional ones into modern methods during the last century. In the last decades, especially when the cattle farming has decreased, the traditional countryside landscape has become overgrown and the traditional types of nature have even become endangered. Also the area south of lake Sylvöjärvi was about to change into a neglected bushes where only nature experts were able to recognize different types of nature.

The negative changes in the traditional landscape made people pay attention to the diminishing biodiversity. This is how the planning of the Sammalsilta-project was started. (The word Sammalsilta means Moss Bridge in English.) The area of about 100 hectars of land and water needed a plan to revive the local traditional landscape. The purpose of the project was also to establish a Nature Service Center and to find activities supporting it.

The idea of the project was approved in the fall in 2001 and the project was started in February in 2002. There are several local associations involved: Manna Association, Uusikylä Village Associaton, Landowners´ Association, Nastola Nature Conservation and Päijät-Häme Ornithological Association. The project has participated in various events and organized them itself. The most visible result of the project can be seen in landscaping.

Before and during the project several people have studied the history of Uusikylä and paid attention to the nature of the area and to the condition of lake Sylvöjärvi. Notes and studies on the flora and fauna have been of a great help for this publication telling among other things of the bird species of the area. The information can be used by schools, local people and all those interested in nature.

We want to express our thanks to all the organizations, associations and local people who made it possible to establish the Nature Service Center and to preserve the traditional Finnish landscape the area represents.

Sari Dufva
Project Manager

Kuva 1, Tiluskartta vuodelta 1910, jossa merkittynä Sammalsillantie ja eräitä torppia nykyisen Mannakodin alueella.
Lähde Kansallisarkisto.

Ennen Sammalsiltaa

Matti Oijala

Vesistön vaiheita

Sylvöjärvi on Salpausselkien välisessä etelä-pohjoissuuntaisessa laaksossa noin 75 m merenpinnan yläpuolella. Laakson länsipuolella maasto kohoaa +100-120 m korkeuteen ja vesistö laskee itään Arrajärven kautta Kymijokeen. Liittymäkohdassa, Kymenkäänteessä, vedenpinta on vielä lähes samalla tasolla kuin Sylvöjärvessä. Pieni Nastolan vesistö liittyy Kymijokeen ennen kapeaa Mankalan kanjonia ja on siten ollut altis tulvimaan.

Sylvö- ja Arrajärvi eivät aina ole olleet samanlaisia kuin nyt. Vedenpinta on ollut nykyistä korkeammalla ja esimerkiksi arkeologiset löydöt Kilpisaaresta voidaan jakaa korkeusaseman perusteella kolmeen ryhmään; +82 (kolme kohdetta), +79 (viisi kohdetta) ja +76-77 (neljä kohdetta). Etenkin pohjois-eteläsuunnassa Sylvö on ollut huomattavasti nykyistä pidempi. Etelässä järvi on ulottunut lähes Salpausselän juurelle ja pohjoisessa, Metsäkylässä, Tupakallion alueen asuinpaikka sekä veteen lajittuneet maalajit osoittavat Halkokorvenojaa ympäröivän peltoaukean olleen veden alla. Lisäksi Arrajokeen on muodostunut tulvajärvi, Oulaa, jonka etymologiakin kertoo sen olleen osan vuotta kuivana. Järvi oli Oulajan (“Ouluoja”) ja Arrajoen liittymäkohdassa kartanon kaakkoispuolella.

Viimeisin dramaattinen muutos vesistössä oli voimalaitosten rakentaminen Mankalaan 1949 ja Vuolenkoskelle 1956. Silloin päättyi vaelluskalojen nousu ja vedenpinnan luontainen korkeusvaihtelu. Tavanomainen vuotuinen vaihteluväli oli ollut lähes kaksi metriä, mutta suurempiakin tunnetaan. Vuonna 1899 vesi nousi jopa neljä metriä ja ennätyskorkeus merkittiin ns. valarikon viivalla kallioon Arrajärvelläkin. Tämän jälkeen Kymijoen vedenkorkeutta alettiin tarkkailla ja yksi mittauspisteistä sijaitsi Mankalan koskien

Kuva 2, Arrajoen Arrakoski luonnontilaisena ennen perkausta. Koski, jonka korkeusero oli yhden metrin verran, sijaitsi Sylvöjärvestä Arrajärveen laskevan, lähes neljän kilometrin pituisen Arrajoen pitkällä metsäosuudella ennen joen viimeistä kolmannesta koordinaattipisteessä 6763,56 / 449,40. 1960-luvun alussa Sammalsillanojan kaivuun liittyen Arrakosken kivet ja maat käännettiin sivuun kaivinkoneella ja dynamiitilla, jolloin uoma avautui tasaiseksi. Rantakivellä seisoo isäni Lasse Meriluoto yhteisellä kalaretkellämme. Jännittävä koskenlasku kevättulvan aikaan soutuveneellä onnistui isältä aina taitavasti ja turvallisesti, kun yhdessä veimme veneen talviteloilta Sylvöjärveltä kesäksi Arrajärvelle. Joen yläjuoksulla Arrajoen kartanon alapuolella sijaitsi toinenkin, vähäinen kivikkovuolle, Kiiskikoski. Kuva 1958-05-15 Markku Sakari Meriluoto.

yläpuolella taltioiden käytännössä Arrajärven tietoja.

Sähkövoimalat eivät olleet ensimmäinen ihmisen aiheuttama muutos vesistössä. Järvenlasku tai ainakin yritys tehtiin 1829-30 Vähäkäyrää ja Tolppakoskea perkaamalla. Sitten on useaan kertaan kuivattu veden vaivaamia alueita. Ojitus on koskenut myös Sylvöjärven etelä- ja pohjoispään luhtaniittyjä, mutta toistuvasti tulvien alle jääviä luhtia ei raivattu pelloiksi. 1950-luvulla suunniteltiin Halkokorvenojan perkaus ja Sylvöjärven lasku. Suunnitelmat toteutettiin ja Arrajoen Arrakoskikin perattiin. Luhtaniittyjen pensoittuminen alkoi. Nyt ojat kuljettavat kiintoainesta ja ravinteita järveen - tätä eroosiota maatalous voimistaa. Sylvöjärvi liettyy, madaltuu ja typistyy molemmista päistään.

Myös luhtia ylittävän tiestön muotoutuminen kertoo järven historiasta. Alunperin kylätie Heinolantieltä Immilään kulki Rakuunantorpan tasalla, siis luhtaniityn pohjoispuolelta. Arrajoen kartanosta tie myllylle seuraili aivan

Kuva 3: Vanhaa Uuttakylää. (edellinen sivu), näkymä Myllymäeltä pohjoiseen, taustalla kansakoulu.

Kuva 4: (oikealla) Uudenkylän asemanseutua Kuivannontien risteyksestä - huom. entinen asemarakennus. Kuvat Arno Jarlan kokoelma.

Sylvön pohjoislaitaa. Isojakokartan (1787) mukaan se ylitti luhdan noin 120 m pitkän lankkupenkereen tai sillan avulla. Tie siirrettiin 1852 hieman kauemmas järvestä nykyiselle paikalleen. Sammalsillantietä ei ole vielä venäläisessä topografikartassa (1875), mutta se on Toivonojan tiluskartassa vuodelta 1910, joten se on rakennettu näiden vuosien välillä. Sekä Sammalsillantie että Arrajoentie ovat olleet alttiina tulville ja peittyneet usein keväisin veden alle.

Tie Uudestakylästä Toivonojalle tehtiin varmasti pian kartanon perustamisen jälkeen 1780-luvun alussa, mutta täältä myllylle tie voitiin rakentaa vasta käräjöinnin jälkeen 1820-luvulla. Uutta tietä tarvitsivat myös Immilästä siirretyt Seppälän (Maatala, Sunnu) ja Kytöön talot. Kun yhdystie entisille pappilan torpille Vehkosiltaan rakennettiin, syntyi nykyinen Vehkosillantie. Sen rakentaminen alkoi 1930-luvulla, mutta jatkui vielä maailmansodan jälkeen.

Sylvön pinnan korkeusvaihtelu ei ollut yhtä suuri kuin Arrajärven, koska Arrajoki patosi vettä. Arrajoki saattoi virrata kesäkuussa myös Arrajärvestä Sylvöön, eikä luonnolliseen suuntaansa. Ehkä veden nousu on ollut lähes silmin havaittavaa alavilla rannoilla ja järvi on saanut “Sylvä”-nimen. Kun sen merkitys, “tulvia, rynniä” on myöhemmin unohtunut, nimi on vääntynyt nykyasuunsa. Korkeat rantatöyräät muistuttavat pinnan vaihtelusta Arrajärvellä ja Sylvöjärvelläkin esimerkiksi Uudenkylän uimarannassa yhteismaiden venevajojen lähettyvillä. Luonnollisesti korkeusvaihtelu esti ruovikoitumista ja samaan suuntaan vaikuttivat laidunnus sekä uitto.

Sylvöjärvi on Nastolan matalimpia järviä. Siinä on kaksi pääallasta, toinen järven pohjois- ja toinen eteläpäässä. Keskellä, järven kapeimmalla kohdalla, on vielä kolmas syvänne, “Saloisten hauta”. Syvänteen nimi on säilynyt kokonaisena vanhassa rajapaikkaluettelossa ja läheistä mäkeä itärannalla kutsutaan edelleen “Hautaanmäeksi”. Nimi muistuttaa meitä syvänteiden merkityksestä perinteisessä järvikalastuksessa.

Arkeologiset löydöt

Salpausselkien välinen alue paljastui nopeasti jääkauden jälkeen veden alta ja luultavasti ensimmäiset ihmiset saapuivat tänne jään reunaa seuraten. Historiallinen aika alkoi meillä vain noin 500 vuotta sitten, joten arkeologian varaan jää yli 10 000 vuotta.

Kuva 5, (yllä vasemmalla) Näkymä Salpausselänharjulta pohjoiseen, taustalla häämöttää Sylvöjärvi ja oikeassa reunassa kansakoulu. Nykyisin järveä tuskin näkyisi kasvillisuuden takaa.

Kuva 6, (alla vasemmalla) Uusikylä etelästä, Kuivannontien varresta nähtynä. Kuvat Arno Jarlan kokoelma.

Kuva 7, (oikealla) Perinteinen heinäpelto Sylvöjärven rannalta, Kytöö, Immilä. Kuva Immilän myllyn kokoelma.

Tähän mahtuu monenlaisia ajanjaksoja kivikaudesta esihistorialliseen aikaan.

Vanhimmat löydöt ovat kivikautisia. Asutus suosi korkeahkoja rantoja, joita alueelle tyypillinen vedenpinnan korkeusvaihtelu ei häirinnyt veden äärellä asuttaessa. Myös luonnonkauneus ja hiekkaranta kuuluivat usein asuinpaikan valintaperusteisiin. Nämä ehdot täyttyvät Kilpisaaressa, josta onkin paljon löytöjä. Ilmeisesti Kilpisaaressa asuttiin yhtäjaksoisesti lähes 6000 vuotta. Paikan saavutettavuus pyyntikaudella on ollut erinomainen, ja Arrajärvestä löytyvää järvimalmia on ollut helppo keräillä kuivilta rannoilta. Varhainen metallinvalmistus on voinut kukoistaa täällä, mutta edellytykset maanviljelyyn ovat huonot.

Kylissä, joissa asutus on jatkunut yhtäjaksoisena, ovat merkit muinaisesta asutuksesta hävinneet tai hautautuneet kerrostumien alle. Tässä suhteessa Arrajoki, Säyhtee ja Uusikyläkin ovat mielenkiintoisia. Nykyasutukseen johtaneita vaiheita on vähän, ne tunnetaan kohtalaisen hyvin ja harvat suurtilat ovat rajoittaneet maankäyttöä. Edellytyksiä jäänteiden säilymiselle on olemassa.

Kilpisaaren löydöt ovat tuoreita ja sitä tutkittiin vasta vuonna 1999. Sylvöjärveltä löydöt ovat toistaiseksi vähissä. Eräänä syynä tähän on, ettei ole riittävän hyvin otettu huomioon järven muutoksia - merkkejä asutuksesta olisi etsittävä kaksi, viisi ja jopa seitsemän metriä nykyistä vedenpintaa korkeammalta. Ei liene sattumaa, että vähäiset löydöt asettuvat lähteisille maaston kohdille - ympäri vuoden saatava juomavesi on tärkeää. Hyviä mahdollisuuksia uusiin löytöihin on edelleen, vaikkapa Hautaanmäestä tai Toivonojalta.

Kilpisaaressa on lapinraunio, useita kivikautisia, pronssikautisia ja esihistoriallisia asuinpaikkoja. Kaivauksissa löydettiin todisteita metallin valmistuksesta. Arrajoen suulta, Arramajalta, löytyi lisäksi esihistoriallinen asuinpaikka sekä rautakuonaa (Kilpisaaren löydöt, Kansallismuseo = KM 32180:nn-32187:nn). Jo aiemmin Arrajärveltä tunnettiin Kovalahdesta kivi- ja varhaismetallinen asuinpaikka. Lähellä olevan Kettulan talon isännältä on saatu 1900-luvun alussa tasataltta (Hämeen museo 84:60). Iitin puolelta Arrajärveä tunnetaan Säyhteeltä asuinpaikkoja Salmenniemestä (KM 14097, 14201, 18037), Harakkaniemestä (KM 18033) ja Ilajanpohjasta (KM 18034) sekä vielä lisää pohjoisempaa, Inkerinniemestä. Myös Säyhteeltä on löydetty uusi lapinraunio ja toinenkin hieman kauempaa Hiisiöisten lammen takaa. Arrajärvi on osoittautumassa arkeologian aarreaitaksi.

Aikaisemmin on löydetty Uudenkylän kartanosta kivikirves (KM 9426), Hamaran talon kohdalta palanutta luuta, savea ja kuonaa (KM 14098) ja Arrajoen kartanosta muinainen asuinpaikka (KM 14206). Metsäkylässä, Tupakallion länsipuolella on Jokitarha - niminen kivikautinen asuinpaikka, josta on löydetty nelisivuinen oikokirves (Nastolan museo) ja läheiseltä Omettakorven niitty - nimiseltä pellolta 20 m Täyssyin lähteestä pohjoiseen tasataltta 1925 (Nastolan museo). Omettakorpi ja Jokitarha ovat samalla muinaisrannalla Tupakallion - Someromäen juurella. Alue on lähteinen ja juomavesi ilmeisesti houkutteli paikalle jo kivikauden asujia; ainakin se oli yksi syy meijerin perustamiseen tänne 1920-luvun lopussa.

Sylvöjärven länsipuolelta, Vehkosillasta, on löydetty komea ketjulaite lisukkeineen (KM 12000:1-9, 12155:1-2). Sammalsilta - projektille tuotiin Turranmetsän alueelta löytynyt piikivinen hirvieläimen päätä

Kuva 8, Sylvöjärven alue 1875. Etelä- ja pohjoispään tulvaniityt sekä Oulajan tulvajärvi erottuvat vaalean vihreinä - valkoiset alueet peltoa. Tällä kartalla ei ole vielä Sammalsillantietä. Lähde, Senaatinkartta, Kansallisarkisto.

muistuttava pienoisveistos, joka alustavan arvion mukaan on historialliselta ajalta.

Pyyntikaudella tärkeät vesiliikenneyhteydet olivat Arra- ja Sylvöjärvellä erinomaiset. Pohjoiseen pääsi Päijänteelle ja Mäntyharjunreitille, itään väliväylää pitkin Saimaalle, länteen Nastolan vesistöä pitkin Vesijärvelle ja Salpausselän eteläpuolelta alkoivat Porvoo- ja Lanskijoen latvat, yhteydet Suomenlahdelle.

Maatalous ja asutus

Nykyasutuksen juuria tarkasteltaessa varhaisimmat asuinpaikat ovat Uusikylä Sylvöjärven eteläpäässä sekä Arrajoki pohjoispäässä. Uusikylä lienee syntynyt 1300-luvulla hallintopaikaksi sekä tukemaan valtakunnallista tieyhteyttä Hämeen- ja Viipurinlinnan välillä. Kylän perustamisesta ei ole säilynyt asiakirjoja, mutta se on varmasti ollut olemassa ennen jakokuntalaitoksen vakiinnuttamista 1400-luvun alussa. Täten Uudenkylän nimi ja kylän uutuus ovat hieman suhteellisia. Alunperin Säyhtee kuului Uuteenkylään. Eräiden verotteknisten järjestelyjen takia se luettiin eri neljänneskuntaan kuin emänkylänsä ja liitettiin myöhemmin Iitin pitäjään. 1830-luvun lääniuudistuksessa Säyhtee jäi jopa eri lääniin kuin Uusikylä. Näin Sylvöjärvestä tuli Uudenkylän ainoa merkittävä vesialue. Todettakoon, että järvi jakaantuu puoliksi Immilän ja Uudenkylän kesken kuten Ruotsin vanha lainsäädäntö on edellyttänyt ja että tie Uudestakylästä Järvisille on peräisin jo keskiajalta; se yhdisti kaksi Ylisen Viipurintien haaraa toisiinsa. Vuonna 1539 Uudessakylässä oli yhdeksän taloa, joista kehittyi kuusi kantatilaa.

Sylvöjärven pohjoispäässä oli ensin Arrajoen siirtokylä, osa Immilää, ja se erotettiin 1600-

Kuva 9, Näkymä Sylvöjärven pohjoispäästä, Arrajoen talvista viljelymaisemaa.
Kuva Matti Oijala.

luvun alussa omaksi piirikseen. Tässä uudiskylässä oli enimmillään kolme taloa, kun Immilässä niitä oli jo 1539 yhdeksän. Ruotsin suurvalta-ajalla, 1650-luvulla, Arrajoelle perustettiin säteri, joka suuressa reduktiossa pieneni kapteenin virkataloksi. Täällä ehti asua mm. kenraali Sprengport, ennen kuin L. Glansenstierna osti sen, kaikki Säyhteen kolme taloa ja Aakalan Immilästä perinnöksi 1760-luvun alussa. Näin syntyi Jokelan eli Arrajoen kartano ja se kulki suvussa 1960-luvulle asti. Viimeisten omistajien nimi oli tosin Wrede, koska perimys 1860-luvulla oli tapahtunut tyttären kautta.

Sylvöjärven länsirannalle rakennettiin Sipilän rusthollista halkaistu Toivonojan kartano 1700-luvun lopussa. Isojaossa se sai tiluksikseen lähes koko Sylvöjärven Uudenkylän puoleiset hyvinä pidetyt rantamaat. Paikkaan ihastui monen muun ohella heinolalainen lääninsihteeri Stierwald ja Toivonojalla on ollut pitkä luettelo omistajia. Alkuperäistä nimismiehentaloa, Sipilän rusthollia, voidaan pitää Nastolan ainoana vanhana kartanona, siis sellaisena, joka on perustettu ennen 30-vuotista sotaa. Sen omistajia ei aateloitu, mutta nimismiehet olivat aikanaan paikallisia mahtimiehiä. Huippuna mainittakoon Kustaa Weckman, josta Nastolan historia kertoo vaikuttavia tarinoita. Weckman käytti hyväkseen mahdollisuutta lunastaa augmentit omistukseensa ja näin Sipilän aputilat joutuivat lampuodin asemaan. Nastolan lampuodit kapinoivat 1773, mutta tätä seurasi häätö Uudessakylässäkin Mongon, Anttilan ja Heikkerön lampuodeille.

Isojaon seurauksena Sylvöjärvi sulkeutui kahden kartanon, Arrajoki ja Toivonoja ja kahden maalaistalon, Kytö(ö) ja Maatala, sisälle. Tosin jo 1720-luvulta alkaen oli asuttu järven välittömässä läheisyydessä Immilän myllyllä, missä sitten 1800-luvulla toimi monipuolinen mylläri- ja käsityöläisyhteisö. Tilattoman väestön määrä kasvoi 1800-luvulla ja se keskittyi kartanoihin sekä Immilän Myllylle.

Ennen isojakoa 1700-luvun lopussa Uudessakylän kaikki maalaistalot sijaitsivat Sipilän- ja Pönnölänmäillä. Näistä Sipilänmäki on varhaisempi asuinpaikka. Sarkajako merkitsi vainiopakkoa ja tavallisesti kaksivuoroviljelyä. Aidatut pellot olivat kylän lähellä, toinen puoli rukiilla, toinen kesantona.

Kuva 10, Sylvöjärven tulvaniityt ja syvyystiedot pääpiirteissään. Matala Sylvöjärvi tulvi aikaisemmin etenkin etelä- ja pohjoispäistään sekä Oulajassa, jonne, Arrajokeen, muodostui tulvajärvi. Vanhin tunnettu tieyhteys Immilään Heinolantieltä oli noin puolikilometriä nykyistä pohjoisempana kuivimmassa mahdollisessa maastonkohdassa. Kuva Matti Oijala.

Isojaossa taloja siirrettiin pois ryhmäkylistä, osa myös Salpausselän eteläpuolelle, mutta kylä säilytti tiiviin luonteensa. Myös kaikki lampuodit asuivat ryhmäkylän ulkopuolella. 1800-luvulla laajat niityt raivattiin pelloiksi ja varsinaisen kaskiviljelyn voidaan katsoa päättyneen. Merkkejä entisistä kaskista, esimerkiksi pieniä kiviröykkiöitä, löytyy kaikkialta Nastolasta. Metsää toki kaskettiin edelleen, mutta nyt pellon raivaamiseksi.

Torppia perustettiin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa kartanoiden maille runsaasti. Uudessakylässä niitä oli enimmillään 21 ja Arrajoella 17 kappaletta. 1800-luvun loppupuoliskolla torppien määrä alkoi vähentyä, koska maataloutta tehostettiin ja kartanot ottivat maat omaan viljelykseensä. Lisäksi Arrajoki perusti Kananojan ja Oulajan sivukartanot torppia yhdistelemällä. Perinteisesti torpat sijoittuivat peltojen reunavyöhykkeille ja muodostivat perustan kasakylien ulkopuoliselle asutukselle. Yleensä ne olivat yksittäin, mutta Uudessakylässä oli erillinen torpparikylä Kirviässä, rautatieaseman eteläpuolella.

Isojako täydentyi uusjaossa, joka alkoi sekä Immilässä että Uudessakylässä vuonna 1917. Uudenkylän ja Immilän metsäkulmat, joista jälkimmäistä on myöhemmin alettu sanoa Metsäkyläksi saivat iso- ja uusjaoissa ensimmäiset asukkaansa. Palstatilojen lohkominen maaseudulla tuli mahdolliseksi 1800-luvun lopussa, mutta alkoi käytännössä Suomen itsenäistymisen jälkeen. Rautatie oli myös herrasväkeä kaupungeista maalle lomaa viettämään ja mm. Nastolan kirkonkylä sai ensimmäisten joukossa kesäasukkaita. Arrajärven vanhin huvila on tiettävästi 1920-luvulta ellei mukaan lasketa Arrajoen kartanon metsästys- ja kalastusmajoja, joita käytettiin jo Rabbe Wreden aikana. Voimallinen rantojen rakentaminen alkoi vasta 1960-luvulla.

Kuva 11, Entinen kauppa (Lindholmin kauppa) Uudestakylästä. Arno Jarlan kokoelma.

Nastolassa maatalous perustui karjanhoitoon. Perinteisessä maalaistalossa oli 3-4 lehmää, nuorta karjaa, hevonen tai kaksi sekä lampaita, vuohia ja siipikarjaa. Karjoja voitiin suurentaa vasta, kun ylijäämää kyettiin markkinoimaan. Käytännössä rautatie Riihimäeltä Pietariin avasi markkinat, ja kartanoihin perustettiin (juusto)meijereitä. Meijeristeinä toimivat sveitsiläiset niin Toivonojalla kuin Arrajoellakin jo 1870-luvulla ja Uudenkylän kartanossa seuraavalla vuosikymmenellä. Juuston myynti Pietariin tyrehtyi 1910-luvulla. Suomen itsenäistymisen jälkeen maitoa kuljetettiin junalla Viipuriin - kartanomeijerien toiminta oli hiljentynyt. Uusi juustomeijeri perustettiin vielä Immilän Metsäkylään. Se toimi laadukkaana juuston valmistajana tultuaan Karl Stuckin omistukseen vuonna 1938. Monihaarainen meijeristisuku oli paennut Venäjän vallankumousta Suomeen ja suvun meriitteihin kuuluu edam-juuston tuonti maahamme, mutta Metsäkylässä valmistettiin perinteistä Sveitsinjuustoa, emmentalia. Metsäkylän meijerin toiminta päättyi 1955.

Kun maatalouden työt tehtiin hevosilla, niiden kasvatus oli luonnollinen sivuelinkeino. Hevoset olivat myös kulkuneuvo ja kun teitä oli vähän ja nekin huonoja, suosittiin rekikelejä ja talviteitä. Uudestakylästä pääsi pohjoiseen reellä Sylvöjärven jäätä pitkin kohti Immilää ja Ruuhijärveä.

Alueen ensimmäiset kauppasahat perustettiin Vuolenkoskelle ja Immilän koskeen 1770-luvulla. Sahatavaraa tarvittiin lähinnä laivanrakennukseen ja se kuljetettiin “transporttina” hevosilla Loviisaan. Arrajoen kartano rakensi uuden sahan Immilän koskeen 1880-luvulla ja immiläläiset vielä yhden heti Suomen itsenäistyttyä. Nämä olivat Nastolan merkittävimmät sahat, kunnes 1930-luvulla Kuoppalan Puu Oy ja eräät muut yrittäjät Uudessakylässä ja Nastolan pysäkillä tehostivat toimintaa uusien energiamuotojen avulla.

Puuta uitettiin Nastolan vesistössä jo 1700-luvulla. Toiminta laajeni, kun loviisalainen Terichoff & Co aloitti uiton 1907 ja rakensi uittorännit koskiin sekä muita tarvittavia laitteita. Vesistön uittosääntö vahvistettiin 1918 ja se oli voimassa vuoteen 1986. Uittoa harjoittaneita yhtiöitä oli monia ja ne merkitsivät puunsa omilla leimoillaan. Järvillä puut uitettiin keluuveneiden avulla nipuissa ja joissa irrallaan. Käytännössä uitto loppui 1950-luvun puolivälissä.

Perinteisestä maatalouselinkeinosta, karjanhoidosta, on luovuttu 1970-luvulta alkaen ja alueella on enää jäljellä vain muutama lypsykarja. Samalla toimivien maatilojen määrä on pienentynyt huomattavasti, mutta viljelyala on säilynyt

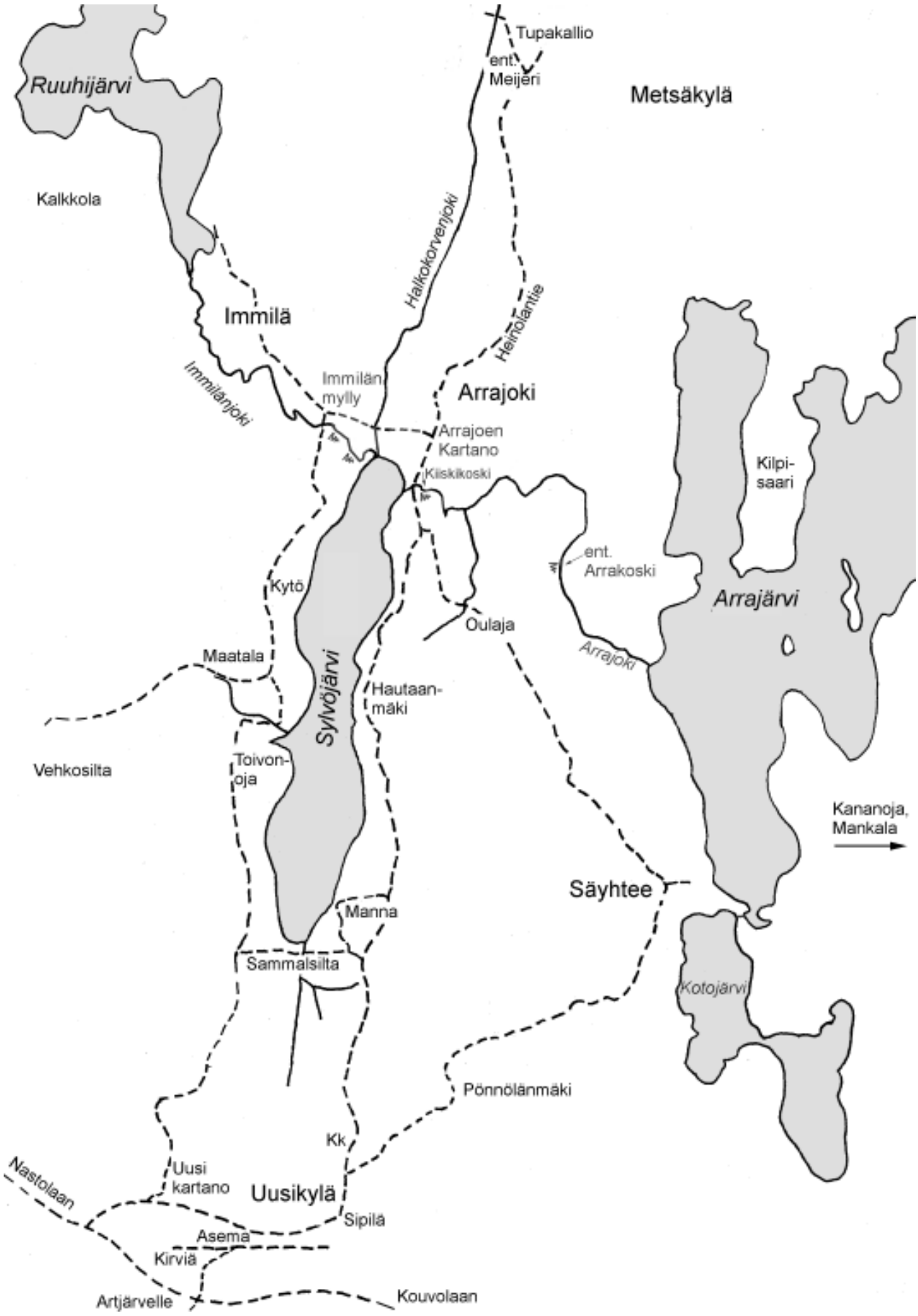
Tupakallio
ent.
Meijeri
Metsäkylä
Ruuhijärvi
Kalkkola
Halkokorvenjoki
Immilä
Heinolantie
Immilänjoki
Immilän
mylly
Arrajoki
Arrajoen
Kartano
Kiiskikoski
Kilpi-
saari
ent.
Arrakoski
Arrajärvi
Kytö
Oulaja
Arrajoki
Maatala
Sylvöjärvi
Hautaan-
mäki
Vehkosilta
Toivon-
oja
Kananoja,
Mankala
Säyhtee
Manna
Sammalsilta
Kotojärvi
Pönnölänmäki
Kk
Nastolaan
Uusi
kartano
Uusikylä
Sipilä
Asema
Kirviä
Artjärvelle
Kouvolaan

Kuva 12, (vasemmalla), Sylvöjärven alueen paikannimistöä. Kuva Matti Oijala.

Kuva 13 (oikealla), Osuuskauppa Ympäristön edeltäjä Uudessakylässä, Osuuskappa Omapohja. Kuva Arno Jarlan kokoelma.

lähes ennallaan. Ekologisesti karjataloudesta luopuminen merkitsee taantumaa. Erityyppisiä elinympäristöjä on aikaisempaa vähemmän ja tämä tulee vähentämään kasvi- ja eläinlajien määrää.

Arrajoki ja Toivonoja 1900-luvun alussa

Nastola säilyi 1960-luvulle asti maatalousvaltaisena ja kartanot olivat pitkään tärkeitä työnantajia tilattomalle väestölle. Arrajoen kartano oli Nastolan merkittävimpiä suurtiloja, kooltaan yli 4000 ha, tosin suurin osa siitä oli Iitissä. Talouskeskus on puistoksi istutetulla mäellä Sylvöjärven rannassa. Tilaan kuului kaksi sivukartanoa, kaksi meijeriä, mylly ja saha sekä Nastolan ensimmäinen sähkölaitos. Maatalous oli nykyaikaistettu paroni Rabbe V. Wreden aikana 1800-luvun loppupuoliskolla ja hänen seuraajansa ottivat käyttöön metsäsuunnitelmankin vuonna 1911. Kartano pieneni huomattavasti paroni C.E Wreden luovutettua 1917 Säyhteen Iitin kunnalle, jotta se myisi edelleen maat kylän lampuodeille ja torppareille. Tätä edelsi pitkällinen riita maanomistuksesta säyhteeläisten ja kartanon välillä. Luovutukseen kuului myös Kananojan sivukartano, mutta Mankalan kosket myytiin erikseen. Suomen itsenäistyttyä Arrajoella jäljellä olleet viisi torppaa ja kourallinen mäkitupia lunastivat maansa. Lisää uudistiloja syntyi siirtoväen asutuksessa toisen maailmansodan jälkeen. Arrajoen kartanon päärakennus paloi 1948, ja pian tämän jälkeen kartano hajosi lopullisesti. Monet alustalaisista saivat ostaa palan maata ja Sylvöjärven itärannalle syntyi tiivistä loma-asutusta. Joukossa on myös Walter Hagelstamin klassisistinen “tiilitalo”. Se rakennettiin Murron torpan paikalle, josta oli kotoisin nastolalainen kunnallismies Tauno Murto. Vanha omistajasuku luopui 1960-luvulla Arrajoen rippeistä.

Toivonojan pinta-ala oli vuonna 1917 550 ha, josta peltoa 200 ha. Tila oli kuuluisa ayshire-karjan jalostaja. Sillä oli meijeri, kuusi työväen asuinrakennusta ja sähkölaitos sekä mylly Immilänkoskissa. Torppia oli ollut aikaisemmin lukuisia. Kuoppala ja kaksi Rantalan torppaa, joiden alueella on nyt Mannakoti, perustettiin 1790-luvulla. Rantalan torppien vaiheet päättyvät 1850-luvulla ja 1900-luvun alussa niiden paikalla sijaitsi Perenius - niminen torppa. Viimeistä asukasta kutsuttiin “Rannan-Salmiseksi”. Sammalsilta-hankkeen yhteydessä Latometsäsaarekkeesta löytyneet kiviröykkiöt voivat olla perua Rantalasta. Myös Toivonoja pyrki eroon torpistaan ja torpparit häädettiin vuonna 1903, mutta 1905 heitä oli vielä yhdeksän. Tosin useimmat asuttivat hyvin pieniä alle hehtaarin kokoisia tiloja.

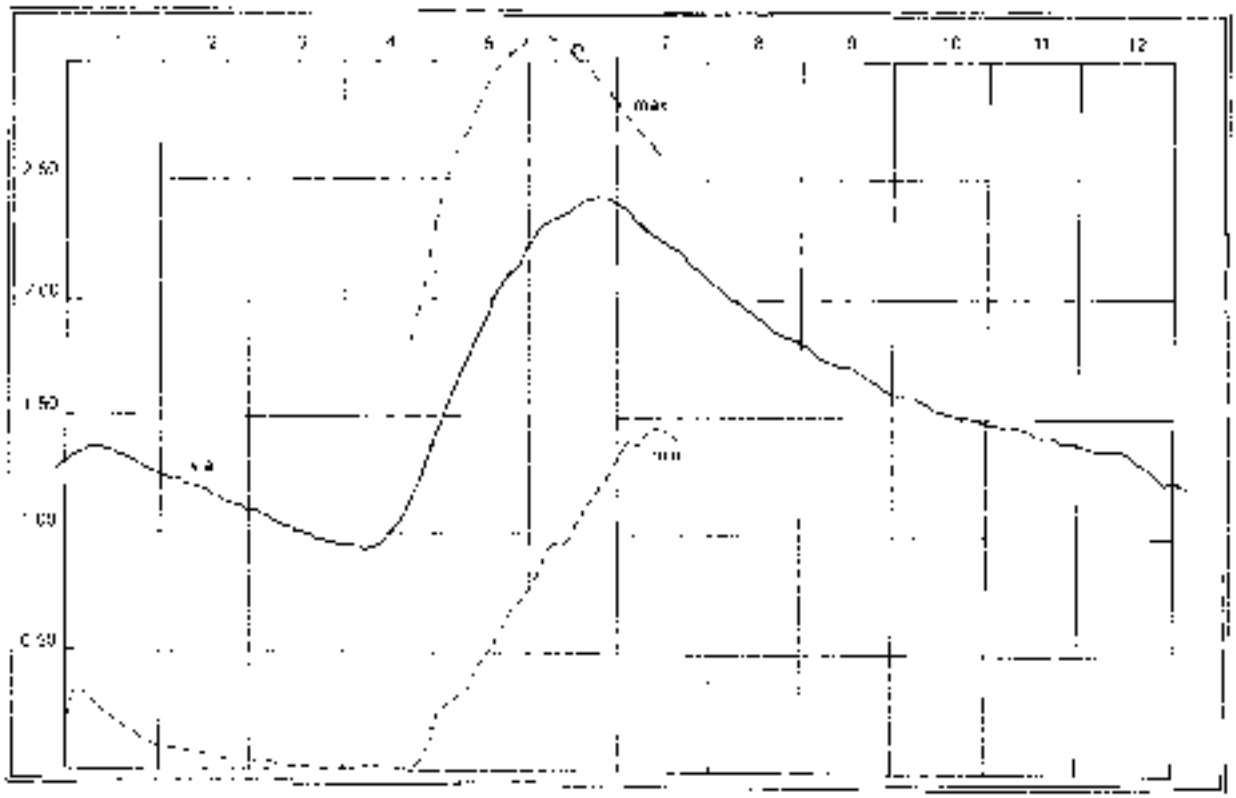

Kuva 14, Vedenkorkeuden pinnanvaihtelua Mankalan koskien yläpuolisella mittauspisteellä, joka käytännössä kuvaa myös Arrajärven vedenkorkeutta. Asteikon nollapiste (N.N) Helsingissä Katajanokalla ja mittauspiste +71,918 (v. 1900). Asteikko esittää kuukausittaisen keskiarvon vedenpinnan korkeudesta vuosilta 1900-1909, sekä minimi- ja maksimiarvot. Keskimääräinen pinnanvaihtelu oli tällöin lähes 1½ metriä vuosittain.

Itsenäisyyden alussa Toivonojan kartano ei enää ollut suurimmillaan, sillä Constance af Forselles oli 1879 ostanut siitä lähes 1300 hehtaaria maata. Hän perusti Uusi- ja Uudenkylän kartanona tunnetun tilan aivan Salpausselän pohjoispuolelle lähelle entistä Anttilan lampuotitilaa (venäläinen topografikartta “Janikko”). Tämä kartano pirstoutui kokonaan agronomi Edvin Gahmbergin omistuksessa. Vuoteen 1930 mennessä siitä oli erotettu jo18 lohkotilaa ja 1930-luvulla erotettiin vielä 70 tilaa, joista yksi omistajan tyttärelle.

Nastolan kunta osti Toivonojalta vuonna 1928 Kuoppalan ja Vanha-Heikkerön tilat. Kunnalliskodin suunnittelu alkoi “...niin sanotun Rantalan pellon pohjoispäähän, sen tien varteen, joka vei pappilanmäestä Sylvön rantaan.” Se valmistui 1935 ja toimi yhteistyössä Kuoppalan tilan kanssa saaden siltä mm. elintarvikkeita. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun vanhuksia hoidettiin Sylvöjärven maisemissa, sillä jo 1890 oli tohtori Valdemar Ekelundilla ollut Toivonojan päärakennuksessa yksityinen hoitokoti.

Kunnalliskotia lähellä olevalle peltoaukealle, uusille asutustiloille, pystytettiin välirauhan aikana ruotsalaisia lahjoitustaloja, joita on vielä jäljellä Kalliosaari- ja Mäntyniemi-nimisillä tiloilla. Näiden talojen sijoittelussa voitiin noudattaa samoja periaatteita, joiden mukaan torpatkin olivat asettuneet paikoilleen. Kunnalliskoti laajeni useaan otteeseen ja sen yhteydessä toimi myös B-sairaala. Kunnallinen vanhainkoti toimi vuoteen 1997, ja sen jälkeen tiloissa on jatkanut Manna ry. Toivonoja on säilynyt kartanona. Nykyisin sen omistaa Jorma Ollila.

Kuvat 15 - 16, (Vasemmalla) Näkymä Mannakodilta Uudenkylän viljelyaukiolle. (Oikealla) Mannakodin päärakennus, alkuaan Kunnalliskoti Sylvöjärven rannalla.

Uusikylä - Nastola

Uusikylä oli keskiajan lopulla laajan alueen hallinnollinen keskus. Nastolan kappeli lienee perustettu viimeistään 1515, mutta kappelikirkkoa ei rakennettu Uuteenkylään, vaan nuoreen naapurikylään. Oliko Uudessakylässä tätä ennen kyläkirkko, saarnapaikka vai pitäjänkirkko, on arvailujen varassa. Kirkkoon viittaavaa nimistöä on säilynyt, mutta samoin sitä on myös muualla Nastolassa kuten Immilässä, Kalkkolassa ja Ahtialassa.

Maallinen hallinto sijoittui Uuteenkylään vaikka papisto oli Hollolassa ja Nastolassa. Tosin kirkon merkitys oli huomattavasti nykyistä suurempi vuoden 1869 paikallishallintouudistukseen asti. Nastolan seurakunta perustettiin 1860. Maallinen valta esiintyi mm. käräjillä ja 1600- luvulla pidettiin säännöllisesti “Nyby och Ithima” - Uudenkylän ja Iitin käräjät, paikkana luonnollisesti Uudenkylän nimismiehentalo eli Sipilän rustholli. Kun Orimattila syntyi 1700-luvulla, sen nimi oli “Nyby”. Tämä on perua Uudenkylän hallintopitäjästä, johon Uusikylä ei aina itse kuulunut ollenkaan!

Uusikylä oli Nastolan elinvoimaisin kylä ja kehittyi nopeasti rautatien ansiosta 1870-luvulta alkaen. 1800-luvulla kylässä oli suuri määrä käsityöläisiä ja sittemmin kauppiaita sekä liiketoimintaa. Kylästä muodostui Nastolan liikekeskus posteineen, pankkeineen ja kauppoineen ja tänne perustettiin myös yhteiskoulu. Taantuminen alkoi 1970-luvun jälkeen, kun asema-alue ja kylän pääraitti jäivät tasoylikäytävien poiston takia liikenteellisesti paitsioon - Nastola oli valinnut uudet kehityssuuntansa.

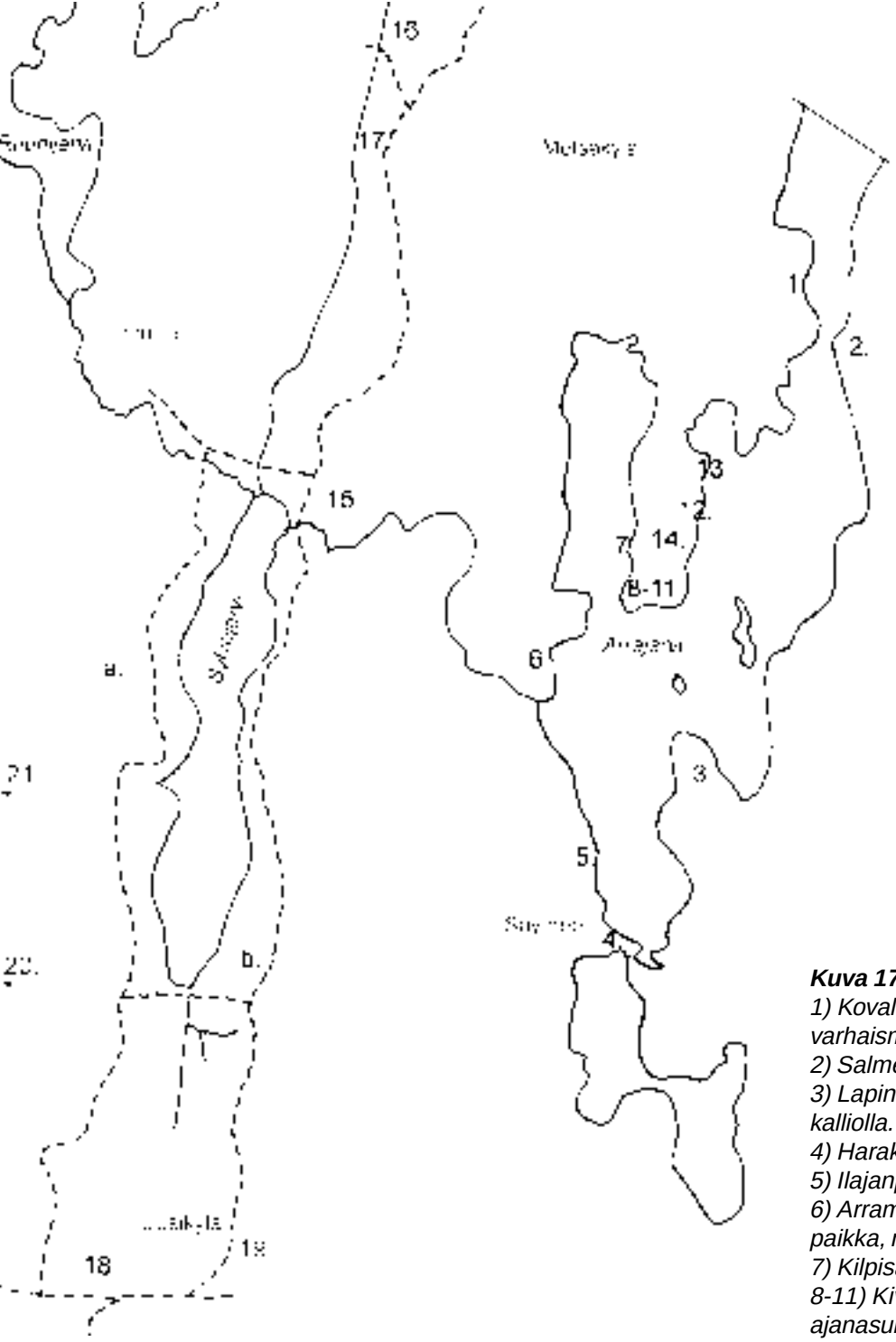

Kuva 17, Arkeologiset löydöt:
1) Kovalahti, kivikautinen ja varhaismetallikautinen asuinpaikka.
2) Salmenniemi, kivikautinen asuinpaikka.
3) Lapinraunio, soikea kiviladelma matalalla kalliolla.
4) Harakkaniemi, kivikautinen asuinpakka.
5) Ilajanpohja, kivikautinen asuinpaikka.
6) Arramaja, varhaismetallikautinen asuinpaikka, metallinvalmistus.
7) Kilpisaari, kivikautinen asuinpaikka.
8-11) Kivi-, pronssi- ja esihistoriallisen ajanasuinpaikkoja.
12) pronssikautinen ja esihistoriallisen ajan asuinpaikka.
13) esihistoriallisen ajan asuinpaikka.
14) Lapinraunio, kiviladelma kalliolla, josta viettävä näköala alas järvelle.
15) Esihistoriallinen tai historiallisen ajan asuinpaikka, Arrajoen kartano.
16) Jokitarha, kivikautinen asuinpaikka. Löydetty mm. oikokirves.
17) Omettakorpi, hajalöytö, tasataltta.
18)Uudenkylän kartano, kivikirves.
19) Hamara
20) Turranmetsä, hirvieläimen pää, pienoisveistos
21) Vehkosilta, ketjulaite

Mahdollisia löytöjä:
a) Pakanakaivo, Kytöön metsässä.
b) Röykkiö Latometsäsaarekkeessa.

Kuvat 18 - 20 (Vasemmalla) Röykkiö latometsäsaarekkeessa. (Oikealla) Arrajoen isojakokarttaa vuodelta 1787, piirtänyt Dick Breitholz, lähde Kansallisarkisto.. (Edellinen sivu) Sammalsilta - hankkeelle tuotu hirvieläimen päätä muistuttava piikivestä valmistettu pienoisveistos. Valokuvat Sari Dufva.

Toivonojan omistajia;
Vänrikki Kustaa Gustafsson 1784-86
Kapteeni Fredrik Johan Gustafsson 1787-90
Anna-Kristiina Weckman, leskenä 1791-1809
Lääninsihteeri Karl Edvard Stierwald 1810-1817, leski 1818-1829
Gustav Glansenstierna 1829-1831, leski Eva Sofia 1832-1850
Olof Vladimir Glansenstierna 1850-53
Gustav Duncker 1853-65
Lennart af Forselles 1865-83
Valdemar Ekelund 1883-93
Knut Sohlberg 1898-1903
Arthyr Gylling 1903-1912
Hedvig Gylling 1913-1917
Edwin Gahmberg 1917-1918
A. Tanttu, Ilmari Rovio 1917, Tanttu 1918-31
Toivonoja Oy 1931-1947
Olavi Toiskallio 1947-1956
Kalle Kokkola, Kyösti Kokkola, perikunta 1956-2000
Jorma Ollila 2000-

Uusikartano / Uudenkylän kartano;
Charlotta Constance af Forselles 1882-1909
Edwin Gahmberg 1909-1932
Märtha Gahmberg 1932-.

Lähteet:

1) Nastolan historia 1-3, Anneli Mäkelä 1979- 1991.
2) Nastolan erä- ja rajahistoria, Markku Lehtinen 1950.
3) Immilän Myllymäki, Immilän ja Arrajoen asutushistoriaa, Matti Oijala 1999.
4) Nastola Arrajärvi, Arkeologinen inventointi, Hannu Poutiainen, Lahden kaupungin museo, Päijät-Hämeen maakuntamuseo 2000.
5) Nastolan kunnan arkeologinen inventointi, Hannu Poutiainen, Päijät-Hämeen maakuntamuseo, Lahden kaupunginmuseo 1998.
6) Suomen Maatilat, osa 2 Hämeen lääni, 1931.
7) Karttoja: Arrajoen isojakokartta (Dick Breitholz) 1787 (Kansallisarkisto), Kuninkaan kartasto Suomesta 1775-1805, Timo Alanen, Saulo Kepsu 1989, Kalmbergin kartta 1855, Venäläinen topografikartta 1875, Toivonojan ja Vanha-Heikkerön tiluskartta vuodelta 1910 (Kansallisarkisto). Peruskartta Nastola ja Uusikylä.
8) Lisiä Suomen hydrografiaan osa 3, Kymijoki ja sen vesistö, Blomqvist, Edv., Suomen tie- ja vesirakennusten ylihallituksen hydrografinen toimisto 1911.
9) Suomen kartanot ja suurtilat III, Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander 1945.

Tietoisku 1:
Uudenkylän asema - rautatie...

Riihimäen - Pietarin rata ja Uudenkylän asema valmistuivat 1870. Uusi kuljetusmuoto mullisti alueen elinkeinot, antoi työtä ja toimeentuloa. Rautatie lopetti esimerkiksi "transportin" eli lankkujen hevoskuljetukset päijäthämäläisiltä sahoilta Loviisaan. Heinolantien tasoristeyksen pohjoispuolelle syntyi taaja kyläasutus rautatieläisille, postille ja myös majatalo siirtyi tänne. Kun asutus lisääntyi ja liike-elämä monipuolistui, kasvoi koko asema-alue eli kahden tasoristeyksen väli vilkkaaksi liikekeskukseksi. Asemarakennus tuhoutui talvisodan lentopommituksessa 10.3.1940.

Rautatieläiset olivat uusi yhteiskunnallinen ryhmä paikkakunnalla. Uudenkylän aseman liikenne- ja ratahenkilökunta oli huomattavan suuri vilkkaan liikenteen vuoksi. Liikenteestä vastasivat asemapäällikkö, joka kuului kyläyhteisön "herrasväkeen", useat sähköttäjät (junanlähettäjät) ja lukuisat asemamiehet. Asemapäällystö hoiti myös postin tehtävät.

Radan kunnossapitoa varten oli ratamestari, jonka asunto ja toimisto sijaitsivat Heinolan ylikäytävän vieressä, lisäksi useita ratavartijoita vastuuosuuksillaan, sepän paja, puusepänverstas ja korjausmies, ratatyömiehiä ja siivooja.

....maidon tie

Asemasta hieman itään entisen Haikarin kaupan kohdalla oli maitolaituri, josta maito, juusto ja voi lastattiin junan valkoiseen maitovaunuun. Juna siis pysähtyi Uudessakylässä kahdesti, matkustajia ja maitoa varten. Laaja alue rautatien vaikutuspiirissä hyötyi uusista markkinoista ja maatalouden tuotantoa voitiin lisätä. Maitoa kuljetettiin yhteistoimin naapureiden kesken, eikä jokaisen tarvinnut päivittäin käydä Uudenkylän asemalla.

Heti Pietarin radan valmistuttua radan varren kartanoissa alkoi toimia juustomeijereitä. Nastolaan näitä syntyi erityisen paljon, ja meijeristit olivat aluksi sveitsiläisiä. Juustoa, voita, kermaa ja maitoa vietiin kaupunkeihin,

Kuva 21, Uudenkylän aseman maitolaituri, taustalla Haikarin kauppa. Tältä laiturilta lastattiin maitotongat valkoisiin vaunuihin.

Kuva 22, (oikealla) "Topparoikka" eli junaradan korjausryhmä Uudessakylässä, kuvat Arno Jarlan kokoelma.

etenkin itään. Kartanoiden karjat olivat suuria, Koiskalassa, Toivonojalla ja Arrajoella oli kaikissa vähintään 70 lypsävää, yli satakin ja oma meijeri. Maataloutta kehitettiin 1800-luvun lopussa, peltopinta-ala kasvoi, ja Arrajoki sekä Koiskala perustivat torppien tilalle sivukartanoita, joista ainakin Hokkarassa ja Kananojalla oli meijeritkin. Lisäksi meijereitä oli Erstaalla, Orrilassa ja Uudessakartanossa. Ruuhijärvelle perustettiin 1903 osuusmeijeri sekä Immilän Metsäkylään 1920-luvulla yksityinen meijeri. Paikallinen Esperanza-niminen karjan tarkkailuyhdistys oli Suomen ensimmäisiä.

Vielä 1910 juuston vienti Pietariin oli merkittävää, mutta loppui pian sen jälkeen. Itsenäisyyden alussa maitoa vietiin ensin Viipuriin ja sitten paikallisiin meijereihin. Uusi mullistus tapahtui 1950-luvulla, jolloin juuston valmistus koneellistettiin Suomessa ja pienet juustolat kävivät kannattamattomiksi. Sen jälkeen maito vietiin maitomeijereihin, joita oli Lahden Seudun Osuusmeijeri sekä Paasivaarayhtiöiden Vientikerma.

Aikatauluja:

"Maitojunien" aikataulut Uudestakylästä itään olivat ennen ja jälkeen Tarton rauhan (1920) esimerkiksi seuraavat:

1891 Helsinki - Pietari, joka päivä:
Uusikylä 01.43 ip. (13.43) - Pietari 11.20 ip. (23.20).

1926 Helsinki - Rajajoki, joka päivä:
Uusikylä 01.40 ip. (13.40) - Viipuri 06.21 ip. (18.21).

Jääraveja Sylvöjärvellä

Ilkka Oijala

Päiväkirjamerkintä 5.3.1950, Matti Meriluoto 1881-1950, kauppias Uudestakylästä: "Aamupäivällä tuulta ja lumipyryä, mutta selkeni ja kirkastui päivällä juuri silloin kun kilpa-ajot alkoivat Sylvön jäällä. Noin 70 hevosta ja 500-600 henkeä."

Viime sotien jälkeen jälleenrakentaminen oli vauhdissaan Suomessa. Kun maatalouden koneellistaminen oli vielä vähäistä, tarvittiin paljon hevosia. Hevoskasvatus olikin voimissaan. Nastolassakin oli hevosia joka talossa ja juoksijasukuisiakin polleja joka kylässä. Tuli tarve perustaa hevosseura Nastolaan. Sellainen syntyi Uudenkylän ja lähikylien isäntien toimesta tammikuussa 1946.

Seuran ensimmäinen puheenjohtaja oli Armas Heikkerö Uudestakylästä, pitkäaikainen järjestö- ja kunnallismies Nastolassa. Muita johtokunnan jäseniä olivat Pauli Heimonen Uudestakylästä, Toivo Lanu Hiisiöstä, Eino Okkeri Metsäkylästä, Toivo lisakkila Villähteeltä ja Valto Oijala Immilästä. Sihteerinä oli Veikko Luste Uudestakylästä. Nastolan karjalaiset olivat nimenomaan innokkaita ravimiehiä, ja jatkossa heidän panoksensa niin yhdistyksessä kuin kilvanajomiehinä oli huomattava.

Alusta alkaen toiminta oli vilkasta. Perustamisvuonna vuokrattiin seuralle astutusoriiksi maankuulu juoksijasukuinen siitosori Ihmetys. Sen luona vieraili heti

Kuvat 23 - 24, (Oikealla) Ori Volu oli usein nähty juoksija Sylvön jääraveissa korjaten yleensä voiton pääsarjassa - tässä juoksemassa Artjärven jääraveissa 14.3.1954. Kuva Hevosurheilu. (Vasemmalla): Kyntäjät Hamaran pellolla, Uudessakylässä. Kuva Arno Jarlan kokoelma.

ensimmäisenä kesänä 75 tammaa. Samoin perustamisvuonna vuokrattiin orivarsoille Arrajoen kartanon omistama “Kilpsaari” Arrajärveltä, joka olikin siinä tehtävässä usean kesän ajan. Hevosnäyttelyjä alettiin pitää vuosittain. Ensimmäiset jääravit pidettiin seuraavana vuonna eli talvella 1947. Siitä tuli sitten vuosittainen kevättalven tapahtuma.

Sen ajan aurauskalustolla radan tekeminen jäälle oli usein melkoinen voimankoitos. Jos lunta oli paljon, se tiesi melkein aina vaikeuksia. Kun työllä ja tuskalla saatiin rata, saattoi käydä niin, että lumivallit painoivat seuraavina päivinä vettä jäälle. Jos sitten oli vielä pahoja ilmoja, saatettiin polskutella kilpaa vesilammikoissa. Joskus oli jääkin heikkoa. Niinpä eräänä vuonna TVH:n aurausauto vajosi rannassa jäihin. Joskus raveja pidettiin myös kylmässä pyrysäässä. Toki useimmiten kuitenkin oli talvinen kirkas pakkasilma ja tunnelma korkealla.

Tunnelmaa ja jännitystä nosti se, että näissä raveissa ajoi niin moni oman paikkakunnan hevosmies. Kun Hollolan hevosmiehistä sanottiin, että he olivat “syntyneet piiskan lovi kainalossaan”, niin Nastolan miehet olivat saaneet syntymästään perintönä hevoskärpäsen pureman (se puree monia vielä nykyisinkin).

Uudenkylän Pönnölänmäen Väinö Vaittinen oli maankuulu ravimies, joka oli aina mukana ja kilpaili myöhemmin sitten Leija-tammallaan ympäri maata aina kuningatarkilpailuja myöten. Luettelosta tulisi kovin pitkä, jos mainitsisi kaikki mukana olleet, voittoon yltäneet nastolalaiset ja lähikuntien hevosmiehet. Palkinnot olivat siihen aikaan pieniä. Usein ajettiin myös kiertopalkinnosta ja kultakellosta. Mieleen tulee mm. Onni Sunnu Vehkosillalta, joka osasi virittää tammansa voittokuntoon kultakelloajossa. Sunnu oli myös musiikkimies. Hän soitteli usein hanuriaan jääravien päättäjäistansseissa Uudenkylän seurojentalolla.

Kun Sylvön jääraveista muodostui perinteinen tapahtuma, se keräsi parhaita juoksijoita

Kuvat 25 - 26, Nopeat hevoset olivat jo jääravien kulta-aikana ihailun kohteena. Väinö Vaittisen ori Volua pitelee A.V. Marttila Porlammilta joissain lähiseudunjääraveissa 1950-luvulla. Kuva Hevosurheilu.

(oikealla) Uudenkylän Väinö Vaittisen yksi monista voittoajoista. Tällä kertaa ajettavana ruuna Roihu ja paikkana Riihimäki. Kuva Mikko Oijala.

ympäri maakuntaa, kuten Lahdesta ja Hollolasta sekä myös Uudeltamaalta ja Kymenlaaksosta. Siihen aikaan raviurheilu ei ollut niin keskittynytraviradoille kuin nykyään. Hevoset valmennettiin etupäässä työajossa. Monipuolinen suomenhevonen sopi siihen mainiosti. Muutaman kymmenenkin kilometrin pituiset ravimatkat tehtiin hevosella ajaen. Kuljetusautot olivat harvinaisia. Kilpakärryt vain rekeen, evästä mukaani ja menoksi. Jos pitkä ravimatka alkoi valuttaa, siitä vain kävelemään. Lämminveriset ravihevoset tulivat kuvaan 1960-luvulla. Nastolassa on aina ollut eteviä ravimiehiä. Aikansa maailman paras juoksijatamma Charme Asserdal valmennettiin Nastolassa. Pellervo Pekonen Pensuolta ohjasteli 1960-70 luvuilla maamme parhaita lämminverisiä. Raviurheilumme alkoi nykyaikaistua 1960-luvulla ja erikoisen voimakasta kehitys oli 1970-luvulla. Jääravit vähenivät ja loppuivat melkein kokonaan myös Nastolasta. Nastolan hevosseuran toiminta loppui, ja yhdistys lakkautettiin vuonna 1977. Se ehti toimia siis täsmälleen 30 vuotta.

Tietoisku 2: Heinolantie

Heinolantie on vanha, mahdollisesti osittain peräisin jo keskiajalta. Se yhdisti kaksi Ylisen Viipurintien haaraa ja samalla Kymijoen ylityspaikat Vuolenkoskella ja Keltissä. Myöhemmin tiehaaroissa, Uudessakylässä ja Järvisillä oli majatalot ja Järvisiltä yhteys myös pohjoiseen Savontielle. Kun Uudestakylästä erkani tie vielä kaakkoon Elimäelle, oli kylä tärkeiden yhteyksien risteyksessä.

Kun Riihimäen-Pietarin rautatie valmistui 1870, tuli Uusikylä - Järvinen - Heinola tiestä tärkeä yhdystie alueen ainoasta kaupungista rautateille. Uusikylä oli Heinolan lähin rautatieasema, jonne kaupungissa valmistettuja tuotteita kuljetettiin. Muistiin on jäänyt mm. viinan kuljetus ja Heinolantietä on kutsuttu myös “viinan tieksi”.

Maisemallisesti tie noudattaa Uudenkylän peltoaukeilla hienosti maaston kulkukelpoisinta selkää, mäet ja notkelmat kiertäen. Sama toistuu Arrajoen viljelyaukeilla Halinin sillasta pohjoiseen (Halinit olivat Arrajoen käsityöläisiä ja heidän torppa oli joen eteläpuolella sillan kupeessa).

Vaikka tien kaikkein pienpiirteisimmät mutkat onkin oiottu, se on edelleen hyvä esimerkki maastoon sovitetusta maisematiestä. Tie kohoaa Sylvöjärven keskivaiheilla Hautaanmäelle, hyvälle näköalapaikalle. Arrajoella on istutettua koivukujaa entisestä Rakuunantorpasta pohjoiseen - paronit halusivat, että tie on kaunis kävellä. Metsäkylässä tie sivuaa Tupakallion. Sen päällä on nykyisin gsm-masto ja Ruotsin vallan aikana siellä oli merkkitulien polttopaikka.

Uudenkylän vanhalla luontopolulla

Matti Oijala

Kun Salpausselän harjua katsoo pohjoisesta, se muodostaa vakuuttavan rauhallisen horisontaalisen linjan maisemassa. Sen päällä kulki ensimmäinen Uudenkylän luontopolku. Polku alkoi Seurojentalon takaa seuraillen mennen tullen kapeaa harjua. Heti alussa oli entisen ilmavalvontatornin perustukset. Torni oli tositoimissa talvisodan aikana. Lotat tähystelivät viholliskoneita ja antoivat tarvittaessa ilmahälytyksen Lahteen, jonne koneet yleensä suuntasivat. Torni purettiin rauhan tultua ilmeisesti valvontakomission määräyksestä. Opaskyltin valokuvasta saattoi todeta ylhäältä tornista aikoinaan avautuneet maisemat. Pohjoisessa oli näkynyt alkuperäinen Uusikylä, tornin ja kansakoulun välissä Sipilänmäellä sekä hieman kauempana Pönnölänmäellä. Myöhemmin asutus levisi täältä mm. Uudenkylän asemalle, mitä nykyään pidetään kylän keskustana.

Uudenkylän harju on ollut kautta aikojen kuulu komeudestaan. Nytkin harjulta levittyisi upea kylänäkymä, ellei aluskasvillisuus peittäisi sitä. Kuninkaallisetkin ovat sitä käyneet ihailemassa, nimittäin Aadolf Fredrik vuonna 1752 ja Kustaa III vuonna 1775. He molemmat suorittivat iltakävelyn luonnon kauniilla harjulla. Tämä on vielä merkittävämpää muistettaessa, että Päijät-Hämeessä on vuosisatojen kuluessa käynyt vain ani harva kuninkaallinen. Nämä kaksi yöpyivät Weckmanin luona, Sipilän rusthollissa, aivan harjun juurella. Luonnollisesti paikkakunnan kerma eli aateliset etunenässä kokoontui paikalle juhlistamaan tapausta. Aadolf-kuningas lahjoitti isännille muistorahan, joka on vieläkin muistuttamassa hallitsijavierailusta.

Kuvat 27 - 28, Ilmavalvontatornin eli ns. lottatornin pystytys Uudenkylän Myllymäellä. Tornia käytettiin talvi- ja jatkosodassa. Kuva Arno Jarlan kokoelma.

(Oikealla) Panoraama näkymistään kuululta Uudenkylänharjulta pohjoiseen. Kuva Sari Dufva.

Luontopolun opasteet kertoivat helppotajuisesti harjuluonnosta. Päällimmäisenä oli hongikkoa, mutta myös harjukuusikkoa, muurahaispesä, siirtolohkare ja rautatien kiviaita. Kaikilla oli oma tarinansa. Harju on paikka paikoin erittäin kapea, korkea ja ympäristöstään selvästi erottuva. Reitin itäpäässä näkymät ovat vieläkin vaikuttavia, Salpusselkää hienoimmillaan. Säyhteen ja Kurensuon suunnalla tuntuu kuin metsä jatkuisi loputtomana erämaana pohjoiseen.

Reitti palasi lähtöpisteeseensä Seurojentalolle. Tänne nimismies Weckman rakensi tuulimyllyn 1760-luvulla ja se toimi vielä 1820-luvulla. Loppuaikoina myllyssä oli oikein palkattu myllärikin ja vanhat uusikyläläiset muistavat paikan edelleen Myllymäkenä. Mylly on hävinnyt, eikä luontopolkuakaan enää ole, mutta toivottavasti lähistölle saadaan uusi. Salpausselän harjun luonto ja entinen hallintopaikkamme Uudenkylä ovat sen arvoisia. Kiitokset polun rakentajille!

Nastolan ja Päijät-Hämeen perinnebiotooppien kasveista

Antti Hovi

Nastolassa on perinnebiotooppeja lukumääräisesti maakunnan itäosia (Hartola, Heinola, Artjärvi) vastaavasti. Mukana on kuitenkin muuta maakuntaa selvästi enemmän vain paikallisesti arvokkaita niittyjä. Pinta-alaltaan perinnebiotoopeja on peltoalaan suhteutettuna Nastolassa kuitenkin vähiten Kärkölän ja Orimattilan jälkeen.

Perinnebiotoopeista noin puolet (3) on ollut laidunnettuja, mutta kolme metsälaidunta/ niittyä (Seesta, Akkala, Toivonoja) on pudonnut pois hoidosta 1990-luvun lopulla, mutta ainakin yksi (Manna ry:n laitumet Sylvöjärven rannalla) on tullut tilalle hoidon piiriin. Vanhoista alueista vain Riikin laidun on jäänyt laidunnukseen. Lähes valtakunnallisesti arvokas (M+) Taarastin kallioketo Immilässä ei ole säännöllisesti hoidossa. Ketoprojektin toimesta aikoinaan kepitettiin Taarastissa sananjalkoja kolmena kesänä. Myös Vanhankartanonmäen niittyä on ulkoilupolkuun liittyen niitetty joinakin kesinä.

Muuhun Päijät-Hämeeseen verraten Nastolan perinnebiotoopeissa on enemmän metsälaitumia ja kallioketoja ja vastaavasti vähemmän ketoja, rantaniittyjä, hakamaita ja entisiä heinäpeltoja (taulukossa ”muu”).

Kallioketojen ja harjujen lajeja

Prof. Norrlin on tutkinut Päijät-Hämeen kasveja jo 130 v. sitten. Hän keskittyi kuitenkin Hollolan, Lahden, Asikkalan, Hämeenkosken ja Padasjoen alueille eikä hänen tutkimuksissaan ole mainintoja Nastolan alueelta. Norrlinin tietojen perusteella voidaan huomata, että kymmenien runsaasti valoa ja lämpöä sekä alhaista ravinteisuutta vaativien ketolajien yleisyys on vähentynyt Päijät-Hämeessä 130 vuodessa.

Päijät-Hämeessä lajiston monimuotoisuus vähenee lounaasta koilliseen, siirryttäessä Kanta-Hämeen lajirunsaudesta kohti Etelä-Savon karumpia moreenialueita. Kuitenkin osa lajeista käyttäytyy lähes päinvastoin, tällaisia ovat Itä-Suomen vanhan kaski- ja ahokulttuurin jälkeläiset: ruusuruoho, peurankello, kesämaitiainen, pukinjuuri ja myös osaksi uudempi tulokas heinäratamo.

Taulukko 1. Nastolan ja Päijät-Hämeen perinnebiotooppien arvoluokitus (v. 1996).

	V ja M+	M	M-	P+	P ja P-	yht
Nastola	1	0	0	0	6	7
Päijät-H.	14	12	20	20	35	101

Taulukko 2. Nastolan ja Päijät-Hämeen perinnebiotooppityyppien osuudet prosentteina (v. 1996).

Perinnebiotooppityypit:	kallioketo	keto	niitty	rantaniitty	haka	metsäl.	kaskim.	muu	Yht.
Nastola %	**8.8**	0.4	15.7	8.4	3.8	**55.2**	5.8	1.9	100
Päijät-Häme %	2.6	**1.4**	16.7	**15.7**	**10.3**	39.4	3.1	**10.8**	100

Kuva 29, Halkokorvenojan, jonka alkua kutsutaan Luhdanjoeksi, suisto kohti Sylvöjärveä.
Kuva Matti Oijala.

Salpausselän reunamuodostumaa pitkin on Lahden ja Asikkalan seudulle saapunut monia harju- ja ketolajeja, mm. ketokäenminttu, tunturikurjenherne, kelta-apila ja jänönapila. Viimemainittu on joskus tullut myös liikenteen mukana teiden ja sorakuoppien reunoille, kuten myös keltamaite ja ketomaruna.

Kanta-Hämeessä yleinen keltamatara on jostain syystä Päijät-Hämeessä paikoin harvinainen, paikoin yleinen. Perinnebiotoopeilla se on yleinen Asikkalassa, Sysmässä, Hartolassa ja Nastolassa puuttuen lähes täysin Hollolasta ja Lahdesta. Voi olla että heinänsiemenen mukana Suomeen kotiutunut paimenmatara on risteytymällä ehtinyt hävittää sen Hollolan seudulta muuta Päijät-Hämettä aiemmin.

Maakunnan parasta lajistoa Taarastin kalliokedolla

Nastolan perinnebiotooppien paras lajisto on keskittynyt Taarastin kalliokedolle Immilässä. Alueellisesti uhanalaisen hoikkaängelmän lisäksi kedolla kasvaa mm. nurmilaukkaa, pölkkyruohoa ja kesämaitiaista. Harjuille ja kedoille yhteisistä lajeista Taarastissa kasvaa häränsilmää ja aholeinikkiä. Kalliokedon lajeista esiintyy kaikkia tavallisimpia: ruotsinpitkäpalkoa ja hietalemmikkiä sekä keto- ja kevättädykettä. Kelta-apilan lisäksi kedon laelta on löytynyt pieni määrä myös musta-apilaa.

Vaikeammin tunnistettavia harvinaisuuksia Taarastissa on ketotähkiö sekä paikoittain esiintyvä hoikkanurmikka. Kedon ja pellon rajalla kasvaa melko runsaasti tummatulikukkaa. Varsinaisista kalliokasveista

kallionkoloissa kasvaa kallioimarretta, haurasloikkoa ja karvakiviyrttiä.

Aiempina vuosina Taarastista on havaittu myös hiirenhäntää sekä mäkikuismaa. Harvinaisista maksasammalista Taarastin kalliorinteiltä on huomattu ruusukehankasammal (*Riccia sorocarpa*) ja kalliovelhonsammal (*Asterella gracilis*). Nämä sammallajit kasvavat ravinteisella ja hienojakoisella maalla etelärinteillä. Lajit ovat lyhytikäisiä ja ovat kärsineet laiduntamisen vähenemisestä ja kallioketojen umpeenkasvusta.

Nastolan niittyjä luonnehtii metsälaidunten suuri osuus, kalliokedot, ravinteisuus, paikoitellen vanhan asutuksen lajien runsaus ja nykyisin keskinkertaista selvästi alhaisempi laidunnustaso. Seurauksena vielä on jäljellä paikoitellen merkittäviä ja silmälläpidettäviä niittylajeja, jotka ovat kuitenkin vaarassa kadota niittyjen hoidon vähennyttyä.

Tuoreilla niityillä pienruohotyyppinen arvokas lajisto voi pääosin hävitä jo 5-10 vuodessa, kun kedoilla ja mäkiniityillä siihen voi mennä aikaa 10-30 vuotta. Hiekkaisen ja kallioisen maaperän ansiosta esim. Taarastin kalliokedot ovat säilyneet jo vuosikymmeniä runsaslajisina. Harvinaisista lajeista mm. nurmilaukan voi pelätä vähentyvän, mutta hoikkaängelmä ja tummatulikukka selvinnevät pitempään.

Tyypillisesti hoidon loppumista seuraa n. 5 vuoden ajan kukinnan kukoistuskausi, jolloin niitty on parhaimmillaan. Metsälaitumilla vaihe on lyhyempi ja Akkalan metsälaitumilla tällainen kausi on juuri loppumassa.

Manna ry:n laitumilla Sylvöjärvellä vasta aloitettu lammaslaidunnus lisää hitaasti lajien määrää. Jo nyt rinteillä kasvaa joitain avoimuutta vaativia lajeja, esim. häränsilmää, kalvassaraa ja peuran- sekä kurjenkelloa.

Usein ketolajit ovat Suomessa pelastautuneet hiekkaisten tienvierien pientareille ja näin on tilanne Nastolassakin. Esim. Immilässä, Villähteellä ja Ruuhijärvellä tummatulikukkaa kasvaa tienvierillä paikoin runsaasti ja ketokaunokkia, metsänätkelmää ja pölkkyruohoa on monin paikoin tienvarsilla. Teiden ja peltojen reunoilla toisaalta kasvit ovat vaarassa kadota autoista ja pelloilta tulevan typpilisän johdosta.

Kiinteitä muinaisjäännöksiä ei ole suoraan Nastolan perinnebiotooppien alueella. Kuitenkin Taarastin kedosta 400 m luoteeseen sijaitsee Hiirtelahden kivikautinen asuinpaikka. Samoin Akkalan metsälaitumista 500 m kaakkoon sijaitsee Tupalan kivikautinen asuinpaikka.

Nastolan perinnebiotooppien uhanalainen ja huomionarvoinen kasvilajisto

Nastolan perinnebiotoopeilla ei ole muita valtakunnallisesti uhanalaisia lajeja, kuin v. 2000 vaarantuneeksi nostettu keltamatara (*Galium verum*). Vaarantumisen syynä sen risteytyminen paimenmataran kanssa. Päijät-Hämeen ja Nastolan keltamataran esiintymien puhtausastetta ei ole järjestelmällisesti tutkittu, joten osa esiintymiä voi olla ainakin osaksi risteymää *Galium x pomeranicum*. Uuden v. 2000 luokituksen valtakunnallisesti silmälläpidettäväksi lajiksi on nostettu ketoneilikka (*Dianthus deltoides*), mitä esiintyy Nastolan perinnebiotoopeilla, mutta jonka määrät ovat täälläkin pienentyneet aiemmista kasvustoista.

Uuden v. 2000 luokituksen mukaisia alueellisesti uhanalaisia lajeja (Taarastin kalliokedolla):

Kuva 30, Arrajoen alku Sylvöjärven pohjoispäässä. Kuva Matti Oijala.

etelänhoikkaängelmä (*Thalictrum simplex subsp. simplex*)
kesämaitiainen (*Leontodon hispidus*)
musta-apila (*Trifolium spadiceum*)
ketotähkiö (*Phleum pratense subsp. nodosum*, aiemmin nimellä *P. pr. ssp. bertolonii*)

Nastolan huomionarvoisia lajeja:
nurmilaukka, mäkiarho, pölkkyruoho, keltasara, ruiskaunokki, ketokaunokki, keltamatara, idänukonputki, mäkikuisma, häränsilmä, metsänätkelmä, kotkansiipi, hietalemmikki, isolaukku, kelta-apila, kullero, tummatulikukka, ketotädyke, kevättädyke (Ruuhijärvellä lisäksi: ketotuulenlento, humalanvieras, peltorasti)

Huomionarvoisista lajeista on:
keto- ja kallioketolajeja:
nurmilaukka, mäkiarho, pölkkyruoho, ruiskaunokki, ketokaunokki, ketoneilikka, keltamatara, mäkikuisma, häränsilmä, metsänätkelmä, kesämaitiainen, hietalemmikki, ketotähkiö, kelta-apila, ketotädyke, kevättädyke, (ketotuulenlento)
niittylajeja: idänukonputki, isolaukku, etelänhoikkaängelmä, tummatulikukka
kosteikkolajeja: musta-apila, kullero, keltasara
ruderaatti- ja rikkakasvilajeja:
(humalanvieras, peltorasti)
lehtolajeja: kotkansiipi

Nastolan perinnebiotoopeilla ei esiintynyt huomionarvoisiksi luokiteltuja rantalajeja. Kosteikko- ja rantalajeista Nastolan perinnebiotoopeilla ovat tavallisia mm. kullero, harmaasara, keltasara, ojasorsimo, terttualpi, luhtavuohennokka, luhtatähtimö, kurjenjalka, rohtovirmajuuri ja suo-orvokki.

Tällä hetkellä Nastolan perinnebiotooppien tulevaisuus näyttää huolestuttavalta. Vain pari aluetta on hoidettuja. Hoidon järjestäminen vuokraeläinten avulla perinnebiotoppitukea hyödyntäen on tulevaisuudessa tärkeää Nastolan lisäksi muuallakin Päijät-Hämeessä.

PÄIJÄT-HÄMEEN JA NASTOLAN (1996) PERINNEBIOTOOPPIEN KASVILLISUUSTYYPIT

Antti Hovi

KALLIOKEDOT (kyläkalliokedot)
KEDOT
karuja ja ravinteikkaita (kyläkalliokedot) paljon 1-2-vuotisia lajeja
Taarasti, Akkala, (Ruuhijärvi)
kissankello, ketoneilikka, keltamatara, hopeahanhikki, mäkitervakko, maksaruohot
ketokaunokki, mäkikuisma
hietalemmikki, keto- ja kevättädyke
(Ruuhijärvi)

MÄKINIITYT, RINNENIITYT (Norrlin 1870 ym.)
kuivahkoja niittyjä, yleensä rinteitä
häränsilmä, aholeinikki, ruusuruoho, nurmilaukka, litteänurmikka, verijuuret, tummatulikukka

TUOREET NIITYT
Laidunniityt
puusto alle 10 %
voimakas laidunnus
valkoapila, poimulehdet, syysmaitiainen
Riiki
Heinäniityt
Pienruohoniityt
heinävaltaisia, korkeita
pienruohovaltaisia, matalia

Vanhankartanonmäki (Seesta, Toivonoja)
Taarasti, Villähde
timotei, niittynurmikka, koiranheinä
ahomansikka, kesämaitiainen, apilat, paimenmatara, aitovirna, särmäkuisma
hakarasara, keltamatara, poimulehdet

JÄRVENRANTANIITYT
TULVANIITYT
(Toivonoja)
(Manna ry, Sylvöjärvi)
sarat, kastikat, vihvilät, sorsimot
luhtamatara, rantaleinikki, ruokohelpi, jokileinikki
rusokit, mätässara

HAKAMAAT
METSÄLAITUMET
niittykasvillisuus yli 50 %, puusto 10-35 %
metsäkasvillisuus yli 50 %, puusto yli 35 %

Vanhankartanonmäki, Akkala, Riiki, (Seesta)

LAIDUNNETTU METSÄ
PELTONIITYT
niittykasvillisuus alle 5 %
entistä heinäpeltoa

KASKIMETSÄ
NUMMET
(Itä-Hämeessä)
(laidunnetuilla mäntykankailla)
(Vanhankartanonmäki).

Kuva 31, Lämmin kesäyö Sammalsillanlahdella klo 01.40. Juhannuksen lähetessä päivänkajo viipyy kautta sydänyön harsopilvissä ja veden peilipinnassa. Hautaan kapeikossa leijuu usvaharso, vasemmalla Syrjälänkallioiden tumma metsäharjanne. Luhtahuitti sivaltelee yön syvimpinä hetkinä Toivonojan ruovikkorannassa, missä puolitoistasataa valpasta naurulokkia turvaa sorsalintujen pesintää. Heinätavi johdattelee siellä seitsenpäistä poikuettaan myöhemmin auringonnousun aikaan. Kuva 1972-06-15 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 32, Sammalsillan pielestä koivunlatvuksesta vehreälle Pensasniitylle. Kymmenen vuotta Sammalsillansuon valtaojien perkauksen jälkeen Pensasniityn on vallannut tiheä hieskoivuvesakko, joka vauhdikkaasti varttuu sankaksi koivumetsäksi. Edessä Sammalsillantien vieressä näkyy avoin lampare, joka on syntynyt maanparannusaineen oton jäljiltä syntyneeseen mutakaivantoon. Kuva 1971-05-20 Markku Sakari Meriluoto.

Tietoisku 3: Uudenkylän kirkko

Vanha perimätieto kertoo, että Uudessakylässä on ollut aikoinaan kirkko. Se lienee sijainnut lähellä Hamaran eli Sipilän taloa, ja sen paikkaa vietiin koululaisia katsomaan vielä 1900-luvulla. Virallinen historia ei tiedä, miten kirkolliset olot Uudessakylässä olivat ennen Nastolan kappelin perustamista, mutta yleisesti Suomessa kirkko ja maallinen hallintopaikka sijoittuivat samaan kylään. Toisaalta ensin on voitu rakentaa pieniä kyläkirkkoja, jotka myöhemmin koottiin pitäjänkirkoiksi. Jälkimmäistä vaihtoehtoa tukee, että Nastolassa ainakin Ahtialassa, Ruuhijärvellä, Immilässä, Kalkkolassa ja Uudessakylässä on vanhaa kirkollista nimistöä. Villähteen vastaava nimistö johtunee siellä asuneesta Orraeus-pappissuvusta.

Mielenkiintoinen kysymys Päijät-Hämettä ajatellen on, kuinka Hollolan kivikirkon rakentaminen 1400-luvun lopulla muutti seurakuntia. Nastolan kappeli perustettiin viimeistään 1500-luvun alussa ja oli hyvinkin tarpeellinen, koska kirkkomatka vastikään valmistuneeseen Hollolan emäseurakunnan kirkkoon oli pitkä. Nastolan papiston asema vakiintui, kun 1600-luvulla kappalaiset määrättiin kappeleihin asumaan. Kirkon sijaintia voidaan pitää liikenteellisenä kompromissina Ahtiala-Koiskala-Villähteen ja Uudenkylän välissä, mutta ennen Iitin perustamista painopiste oli ollut idempänä. Uudestakylän isojakokartasta Anneli Mäkelä on poiminut kirkollisia nimiä, joita ei voi selittää historiallisen ajan tunnettujen tapausten tai henkilöiden perusteella. Tällaisia ovat Ristinpelto, Papinjussinsuo, Papinniitty ja Hautainmaa. Ristinpelto on Mustakalliontien ja Heinolantien välissä. Heinolantien laidassa on vähäinen töyräs, mökin ja sahan paikka, ja viidakoksi villiintynyt taimitarha. Kirkko on voinut sijaita tässä tai lähistöllä, vaikkapa mäellä mihin tuulimylly 1760-luvulla rakennettiin.

Mustakalliontien vanha nimi on Kirkkotie. Se yhdisti Uudenkylän ja Nastolan kirkonkylän seuraillen Salpausselän pohjoisreunaa. Kirkkotien varrella on myös kuninkaan lähde, jossa Ruotsin kuningas kertoman mukaan on levähtänyt. Tästä lähteestä saa alkunsa Sammalsillanoja.

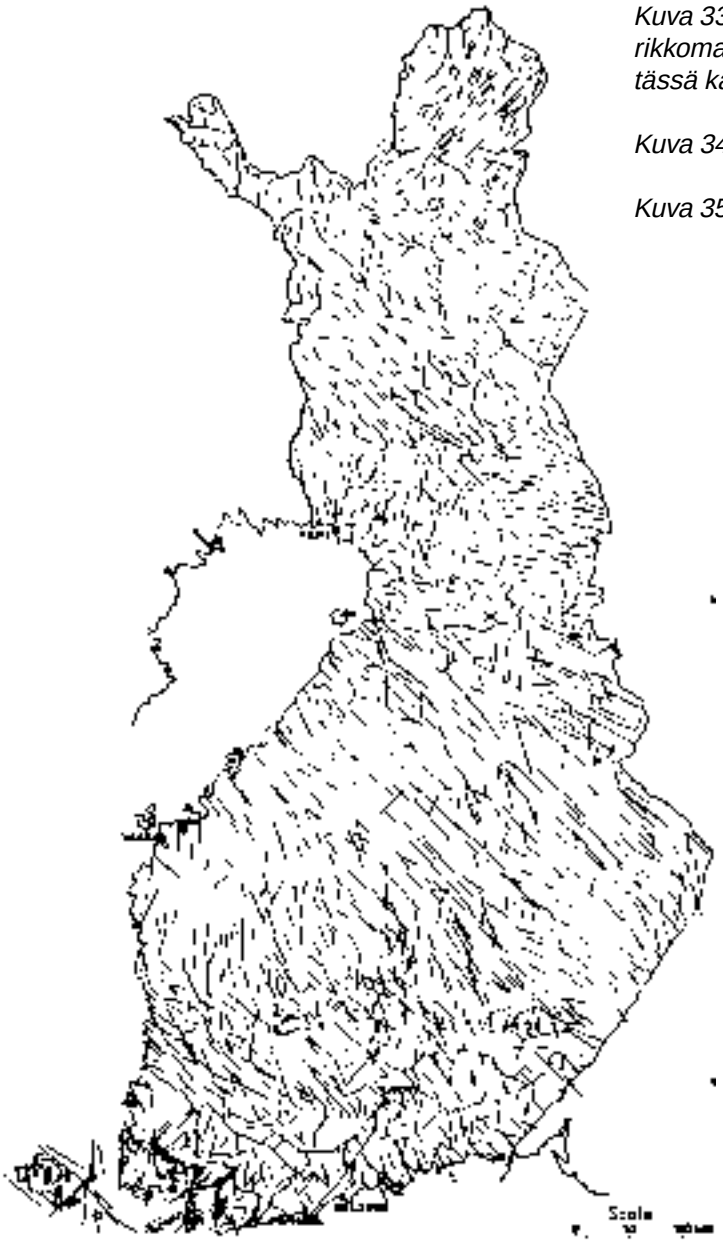

Kuva 33: Suomen kallioperä on murroslinjojen rikkomaa. Pienet murroslinjat eivät tietenkään näy tässä kartassa.

Kuva 34: Liuskeisen kallion rakoilusysteemi.

Kuva 35: Patjoiksi rakoillutta graniittikalliota.

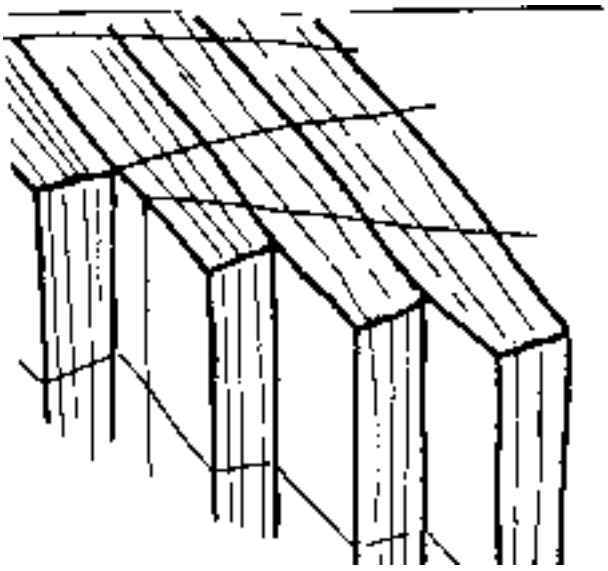

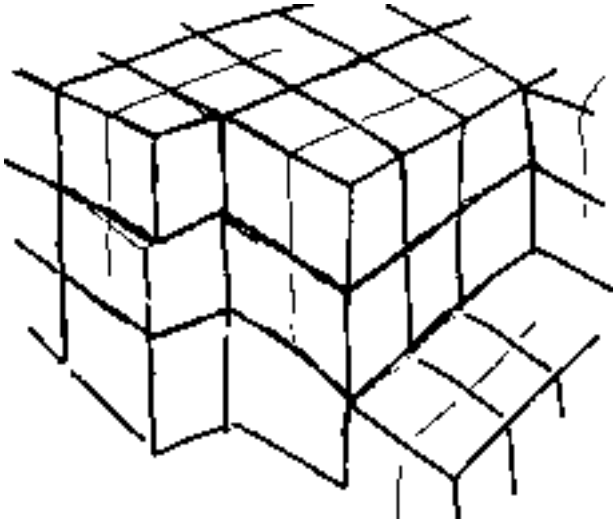

Nastolan pinnanmuodostuksesta ja Salpausselkien kasvillisuudesta

Jouko Tolonen

Lähes koko Suomen kallioperä on ikivanhaa, jonka ikä lasketaan miljardeissa (1000 miljoonaa) vuosissa. Koska maapallomme on dynaaminen, muuttuva, on kallioperä joutunut sitä muuttavien voimien kohteeksi. Toisin on laita maapallon ikäisessä Kuussa, jossa muutokset ovat olleet verraten pieniä. Nastolan kallioperästä voimme löytää n. 1,9 miljardin vuoden ikäisen itä-länsi-suuntaisen, Svekofennidisen poimuvuoren juuriosia. Poimuttuneisuus näyttäytyy kiviaineksen mutkaisuutena. Pääosin Nastolan kalloperä on kuitenkin poimuttumattomia graniittimassoja. Kuluttavilla voimilla on ollut runsaasti aikaa tasoittaa mahtaviakin vuoristoja ja tämä on voinut tapahtua hyvinkin erilaisissa ilmasto-olosuhteissa. Maankuorihan on jakaantunut ajelehtiviin laattoihin ja Fennoskandia on risteillyt pitkälti jopa eteläisellä pallonpuoliskolla. Noin 950 miljoonaa vuotta sitten oltiin yhtä etelässä (60º-70º eteläistä leveyttä) kuin mitä nyt ollaan pohjoisessa. Ajelehtimisvauhti on ollut noin 4 cm vuodessa.

Suomen kallioperä on murroslinjojen rikkomaa, kuten liitekartta osoittaa. Pienet murroslinjat eivät tietenkään näy tässä kartassa.
Nastolan järvialtaiden synty liittyy ainakin osittain maankuoren liikuntoihin: vettä on kertynyt murroslaaksoihin ja vajoamiin. Murroslaaksot eivät välttämättä ole suoraviivaisia. Arrajärvestä lähtevä Kymijoen vuolle on hakeutunut vähän kaarevaan murroslaaksoon.

Kaikkia kallionjyrkänteitä ei voida tulkita tektonisiksi (siirrokset) alkuperältään. Esimerkiksi graniitilla on tyypillinen sisäinen ominaisuus, joka aiheuttaa patjarakoilua. Näin voi syntyä tyypillisiä kallioterasseja ja jyrkänteitä. Kuvat.

Nastolan pinnanmuodostusta kokonaisuutena ajatellen korostuu Ensimmäisen Salpausselän merkitys. Siksi tämä esitys painottuukin Salpausselän ja harjumuodostumien käsittelyyn. Suurin osa Nastolaa sijoittuu Ensimmäisen ja Toisen Salpausselän väliin. Nastolan nauhataajama on noussut Ensimmäiselle Salpausselälle. Tästä etelään siirrytään maisemallisesti Eteläiselle rannikkomaalle. Pohjoiseen päin alkaa Järvi-Suomen alue.

Maalajikartalla Salpausselkä erottuu vihreänä nauhana. Vaaleansiniset alueet ovat savikoita, myös turvekerrosten alta voi löytyä savea, näin varmaankin Sylvön etelä- ja pohjoispäässä. Savet ovat kerrostuneet vesien pohjalle, joten missä on savikoita, siellä on vesi lainehtinut. Moreenimaiden osuus lisääntyy pohjoiseen mentäessä. Moreeni on mannerjäätikön maa- ja kallioperästä rouhima lajittumaton maalaji – aineskoko pienistä savihiukkasista lohkareisiin.

Jääkaudet
Ilmasto-olosuhteet ovat satojen miljoonien vuosien aikana vaihdelleet rajusti maapallolla. Esim. kaikki mantereet ovat kokeneet jääkausia. Viimeinen jääkausi koetteli eniten Eurooppaa n. 20 000 vuotta sitten. Kölivuoristosta käsin levinneet jäämassat tunkeutuivat karkeasti ottaen linjalle Lontoo-Berliini-Varsova-Moskova. Sitten jään reuna kiertyi pohjoiseen ja koilliseen.

Jääkausia laukaisevana päätekijänä pidetään maapallon radan jaksottaista kiertymistä,

jolloin maapallolle tulevan säteilyenergian määrä vaihtelee. Miten ilmaston jäähtyminen ja lämpeneminen ilmenee eri mantereilla johtuu sitten mantereitten ja merien keskinäisestä asemasta, tämähän on vaihdellut suurestikin.

Mannerjään sulamisvaihe

Tällöin sulaminen voitti jään muodostumisen. Ensimmäinen Salpausselkä korreloi Rugozeron (Rukajärvi) reunamuodostuman kanssa ja Toinen Salpausselkä Kalevala muodostuman kanssa.
CFI – MF on Näsijärvi-Jyväskylä muodostumia Helylä on lähellä Värtsilää. Siellä on tehty savikronologisia tutkimuksia – laskettu 1700 lustosavikerrosta. Savilusto vastaa yhtä vuotta.

Kuva 36, Mannerjään sulamisvaihe, (kartan työstö Rainio et al.1995.) tällöin sulaminen voitti jään muodostumisen. Kartta esittää jään virtaussuuntia ja reunamuodostumia, jotka syntyivät jäätikön sulamisvaiheiden aikana. Jäämassojen pääliikesuunta oli luoteesta kaakkoon. Pohjois-Lapin alueella kuitenkin lähinnä lounaasta koilliseen.

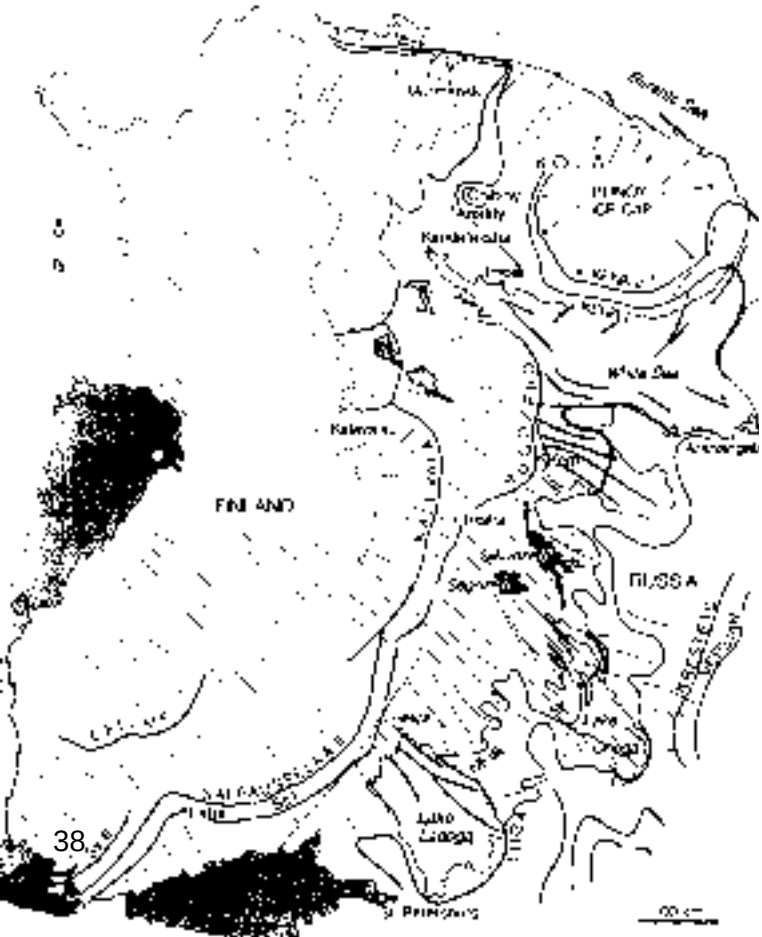

Kylmyys oli siis huipussaan n. 20 000 vuotta sitten. Sitten ilmasto alkoi nopeasti lämmetä, ja jää sulaa. Jään reuna joutui perääntymään satoja metrejä vuodessa. Jään sulaminen ei kuitenkaan edistynyt joka vuosi ja tällöin jäätikön reunaan ehti keräytyä kesäisten sulamisvesien tuomana mineraaliainesta. Eniten jäätikön sulaminen takelteli 12 250-11 590 vuotta sitten. Tällöin ilmasto kylmeni jopa 7º ja jäätikkö pääsi paikoin uudelleen etenemään kymmeniä kilometrejä. Tätä kylmää jaksoa nimitetään nuoremmaksi Dryas-kaudeksi – lapinvuokon (*Dryas octopetala*) mukaan.

Ensimmäisen ja Toisen Salpausselän muodostuminen sijoittuu edellä mainitulle ajanjaksolle. Jään reuna perääntyi Ensimmäinen Salpausselältä 12 000 vuotta sitten (10000 vuotta eKr.). Ensimmäinen Salpausselkä kasvoi siis 250 vuotta. Vierumäen (Toinen Salpausselkä) jäätikkö jätti 11 590 vuotta sitten. Toisen Salpausselän katsotaan muodostuneen lyhyemmässä ajassa kuin Ensimmäisen Salpausselän.

Harjujen synnystä

Kun kilometrien paksuinen jää (ehkä Pohjanlahden kohdalla 2,5 km) alkoi sulaa muodostui mahtavia virtoja. Virtaukset hakeutuivat mielellään railoihin, mutta virtoja saattoi esiintyä myös jään alla. Jään pinnalle virtaukset syövyttivät nopeasti itselleen uomia. Sulamisvedet kuljettivat, lajittelivat ja kasasivat moreeniainesta.

Mannerjään sulaessa jäätikköjoetkin joutuivat perääntymään, jolloin niiden lajittelema ja kasaama aines jäi jälkeen perättäisinä hiekka- ja sorakumpuina ja selänteinä. Näitä sanotaan harjuiksi. Harjun mutkia seuratessa seuraa entisen jäätikköjoen kulkua.

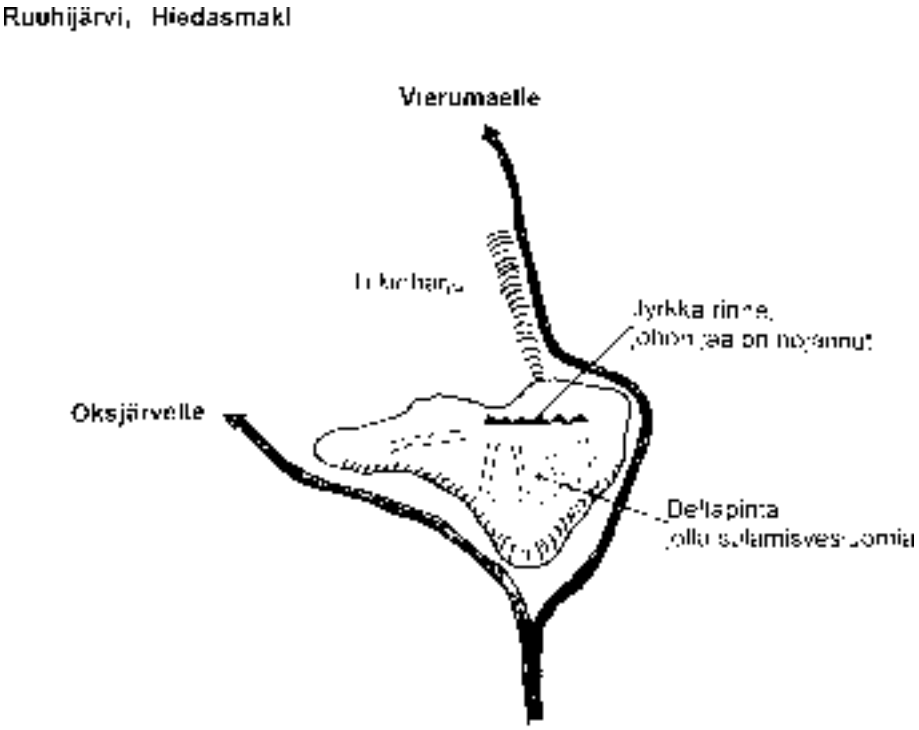

Kuvat 37 - 38, Lähimmät selväpiirteiset harjut ovat piirroksissani esiintyvät Ruuhijärven Tiikinharju ja Ilvesharju Vierumäen ja Heinolan välillä. Suomen tunnetuin harju lienee Punkaharju. Sekä Ilvesharju että Tiikinharju päättyvät delta eli suistomuodostumiin. Urheiluopiston ja Vierumäen kangas (josta Nastolakin omistaa palasen kaakkoiskulmaa) ovat siis vanhoja suistoja, niin myös Hiedasmäki. Hiedasmäki kohoaa ympäristöönsä nähden 25-30 metriä korkeammalle, merenpinnasta 143-145 metriä. Tiikinharju on kapea kaunis harju. Tosin ohikulkeva ei siihen juuri kiinnitä huomiota, koska harju on tiheän metsän peitossa.

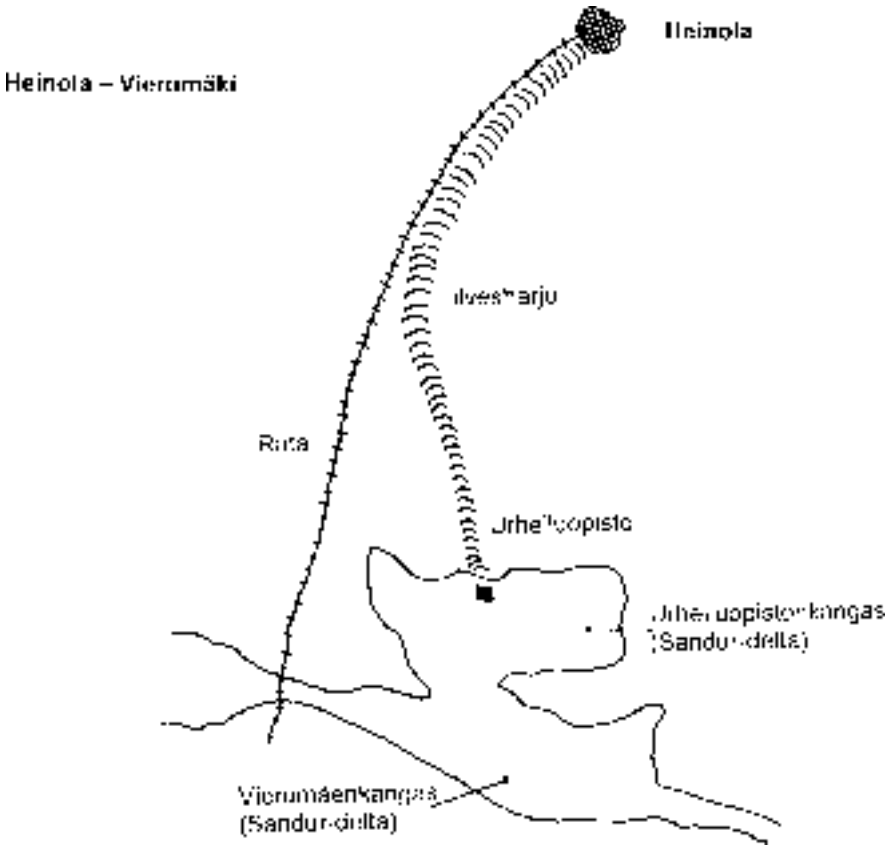

Salpausselkien rakenne

Edellä on kuvattu Salpausselkien syntyhistoriaa. Nimitys reunamuodostuma ei oikeastaan kerro muuta kuin, että Salpausselät ovat mannerjään reunaan syntyneitä muodostumia. Vaikeudesta kuvata lyhyesti Salpausselkien rakennetta kertovat Salpausselistä käytetyt nimitykset: harju, poikittaisharju, päätemoreeni, reunamoreeni, deltamoreeni.

Moreeninimityksellä on se haittapuoli, että moreeni tarkoittaa jäätikön irrottamaa lajittumatonta ainesta, ja niinkuin tiedämme Salpausselissä on runsaita sora-, hiekka-, ja hieta- esiintymiä (siis veden lajittelemaa ainesta) Englannin kielessä mahdollisista vääristä mielikuvista vältytään, koska moreenilajeille on käytännössä termi ”till”. Tieteellisissä artikkeleissa käytetäänkin yleisesti nimitystä ” Salpausselkä end moraines”.

Kirjoittajan mielipide onkin, että Salpausselstä käytettäisiin reilusti vanhinta nimitystä harju. Vasta sitten, kun ruvetaan puhumaan syntyjä syviä nimitys olisi reunamuodostuma. Joka tapauksessa Salpausselillä on aika runsaasti harjukasvillisuutta; ei ole vielä vastaan tullut artikkelia reunamuodostumakasvillisuudesta.

Mistä aineksista Salpausselät sitten todella koostuvat? Kun Salpausselät syntyivät, oli Itämeren altaassa valtameren pinnan yläpuolelle patoutunut Baltian jääjärvi, joka laski mereen Juutinrauman kautta. Baltian jääjärven vesi siis loiskui vasten mannerjäätikköä. Jäätikköjoet, jotka laskivat jääjärveen asti muodostivat normaaliin tapaan suistoja (deltoja). Jos joki päättyi ennen rantaa syntyi ”kuivalle maalle” deltoja vastaavia kasaumia, joita kutsutaan sandureiksi. Sandurdeltalla kuitenkin ymmärretään tavallisen deltan ja sandurin yhdistelmää. Paul Fogelbergin mukaan Vierumäen ja Urheiluopiston deltat ovat näitä yhdistelmiä eli sandurdeltoja.

Voimme mielessämme sijoitella näitä eri tyypin deltoja vierekkäin, näin saamme rakennettua jo pääosat Salpausselistä. Deltojen raekoko hienonee järveen (mereen) päin. Tyvipäässä sora- ja hiekkakerrostumia, järven (meren) puolella hietaa ja hiesuakin.

Salpausselät eivät kuitenkaan ole kokonaan syntyneet sulamisvesien mukanaan kuljettamasta aineksesta, vaan sisältävät myös moreenikerroksia. Mannerjään peräytyminen ja eteneminen tavallaan kävivät taistelua ja etenkin kylminä vuosijaksoina eteneminen voitti sulamisen. Muodostuvan Salpausselän pohjoisrinteille, joskus kauemmaksikin mannerjää runttasi puskutraktorin tavoin moreenipatjoja.

Suomen kallioperää jäätikkö madalsi noin 7 metriä, paikoin paljon enemmän. Paikoin kallioperä jäi lähes koskemattomaksi jään vyöryessä sen yli. Jäätikön voimaa kuvastavat myös hiidenkivet, joita löytyy harjuaineksen päältäkin esim. Uudenkylän Seuratalon itäpuolelta ja Rakokiventien viereltä Kanervan koulun läheltä. Mahtava hiidenkivi löytyy metsämaalta Terrikalliolta Uuteenkylään päin sähkölinjan vierestä.

Moni voi myös kysyä mistä johtuu, että Salpausselällä on monin paikoin kivikkoja esim. Nastolassa Rakokiventien lähellä. Nämä pintakivikot tulkitaan syntyneiksi silloin, kun mannerjäätikön reuna oli Toisella Salpausselällä Vääksy-Vierumäki linjalla. Baltian jääjärven aallot löivät nuoren Salpausselän kerrostumien yli ja huuhtoivat esiin kiviä. Ilmeisesti aallot veivät mukanaan useita metrejä ylimmäisistä kerrostumista ja näin nuori Salpausselkä madaltui. Varsinkin isommat kivet jäivät jäljelle. Jos kivissä näkyy

Kuvat 39 - 41: Arolan hiekkakuopilta

Kuva 1. Hiekan tarvitsijoille lähes ihanteellista materiaalia. Kerrokset eivät ole olleet alun perin noin vinoja. Taipuminen on tapahtunut myöhemmin!

Kuva 2. Materiaali on hiekkaa ja soraa. Ylhäällä sorassa on melkoisia kivenmurikoita. Kuvasta nähdään miten kerrostasot leikkaavat toisiaan. Tämä on tyypillistä deltakerrostumille. Joen haarat levittäytyvät deltapinnalle, toisissa paikoin tapahtuu entisten kerrosten kulutusta, toisaalla pinnalla joen haarat helposti muuttavat suuntaansa. Kulutettujen kerrosten paikalle voi uudesta suunnasta tulla materiaalia.

Kuva 3. Vinoasentoisten hiekkakerrosten päällä moreenipatja, jonka jäätikkö on kuljettanut harjuaineksen päälle. Kivien pyöristyneisyys viittaa jäätikön yläosassa olevaan pintamoreeniin, joka on joutunut veden kassa tekemisiin. Nämäkin esimerkit osoittavat minkälaisiin hankaluuksiin voi joutua deltojen rakennetta selvitettäessä. Kuvat Jouko Tolonen.

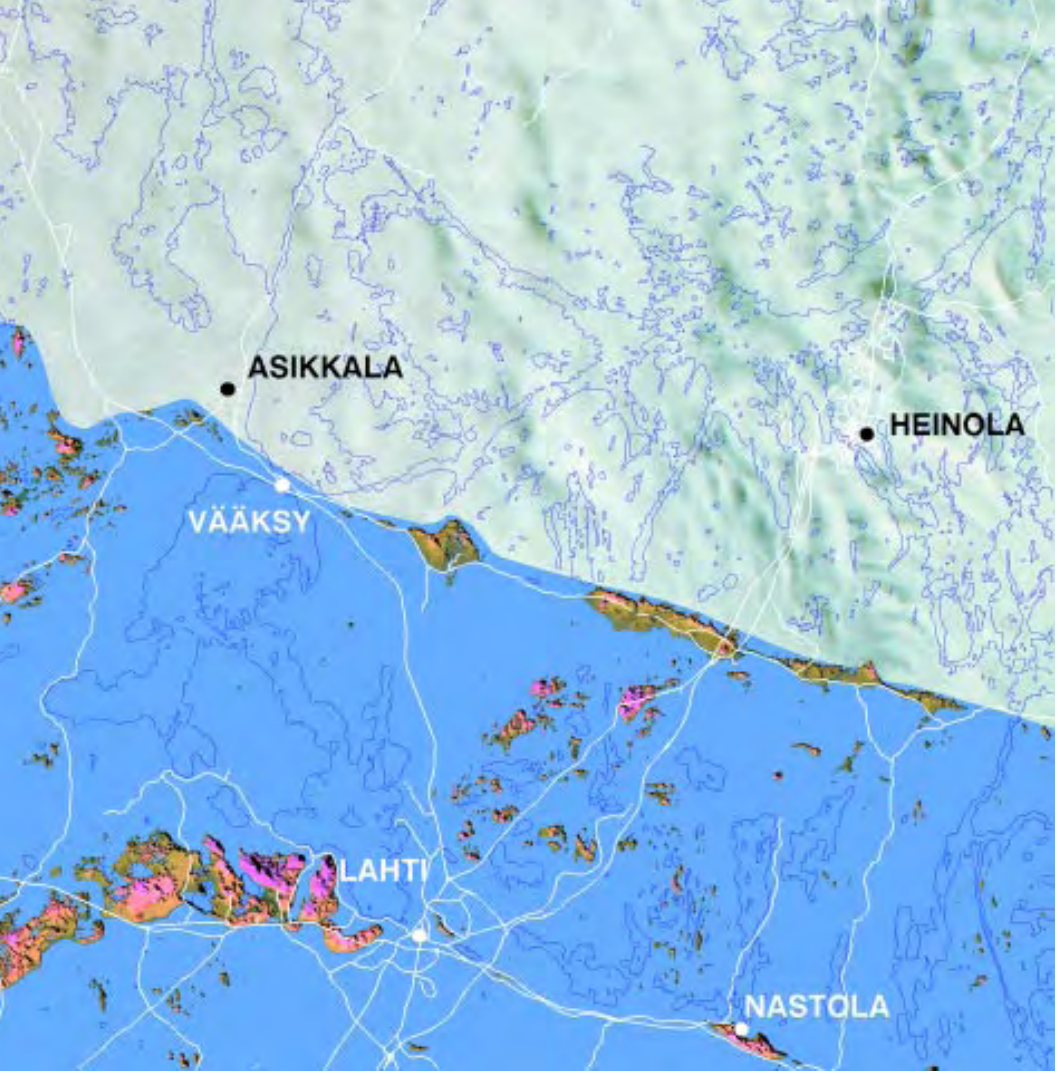

Kuva 42, Baltian jääjärvi laajimmillaan 11 500 vuotta sitten. Jään reuna on Toisella Salpausselällä. Kartalla on nykyistä nimistöä ja tiestöä.jäivät Asikkala ja Heinola olivat siis tällöin vielä mannerjään peitossa. Korkeimmat kohdat jäivät saarina näkyviin jääjärvestä. Nastola oli lähes kokonaan veden peitossa. Kuva Matti Saarnisto.

pyöristymistä on se merkki siitä, että vesi on niitä pyöritellyt.

Kylmässä Baltian jääjärvessä ajelehti jäävuoria(-lauttoja). Jäävuoret törmäilivät särkkämäisiin Salpausselän osiin, juuttuivat kiinni ja toivat mahdollisesti lisäkiviä mukanaan.

Harjukuopat eli supat

Mannerjää ja sulamisvirrat saattoivat haudata jäämassoja kuljettamansa moreenin ja harjuaineksen alle. Nämä jäämassat (ns. kuollut jää) sulivat hyvin hitaasti, paljon myöhemmin kuin ympäröivät jääkentät. Jään vihdoin sulettua jäljelle jäi kuoppia. Joihinkin suurimpiin kuoppiin virtasi niin paljon vettä, että syntyi suppajärviä ja –lampia. Esimerkiksi Kalatonlammen suppa Vierumäen kankaalla, supan koko on 200x400 metriä. Harjun päältä on lammen reunalle 20 metrin pudotus. Lammen suurin syvyys on 20 metriä.

Merkittäviä luonnon muodostumia ovat myös Asikkalan Kurhilan Syrjän supat. Niissä ei ole vettä, vaikka syvimmän pohja on runsaat 35 metriä ympäristöään alempana. Syrjän suppien rinteillä kasvaa harvinainen alppivuokko (*Anemone trifolia*). Kasvi on läheistä sukua valkovuokolle ja risteytyykin sen kanssa. Asikkalan jälkeen alppivuokkojen muita kasvupaikkoja täytyy toisiaan lähteä hakemaan Alpeilta ja Karpaateilta.

Nastolassa pienimuotoisia suppia on hautausmaalla ja Rakokiven liikekeskuksen ympäristössä.

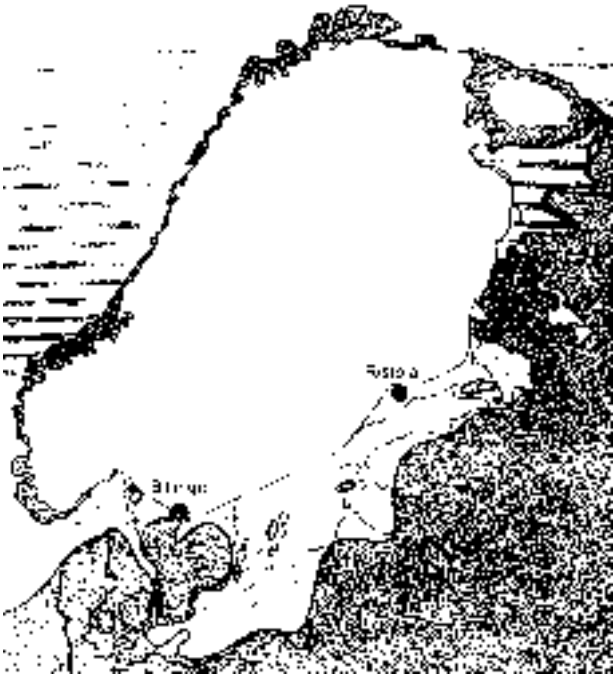

Kuva 43, Yoldia-meri 11 000 vuotta sitten. Baltian jääjärvi löysi uoman Keski-Ruotsista Billingenin läheltä, jolloin jääjärven pinta laski nopeasti 26-28 metriä. Kun Itämeren altaaseen pääsi valtameren suolaista vettä, alkoi Yoldia-vaihe. Kartan yleisilme on jo aika saaristoinen. Pian tämän jälkeen ensimmäiset kalastajat tulivat tutustumaan näihin maisemiin. Lahden Ristolan vanhimmat löydöt (nuolenkärjet) on ajoitettu ajalle 10 400- 10 600 vuotta sitten.

Rantamuodostumat

Ensimmäinen Salpausselkä oli monta sataa vuotta alttiina Baltian jääjärven ja Yoldia-meren tyrskyille. Nämä muovasivat rantatörmiä ja rantatasanteita (rantaterasseja). Baltian jääjärven ollessa laajimmillaan, siis Toisella Salpausselällä, muodostui Ensimmäiselle Salpausselälle monin paikoin jyrkkiä rantatörmiä ja niiden alapuolelle rantatasanteita, terasseja. Baltian jääjärven pinta oli silloin laskenut 10 metriä korkeimmasta asemastaan. Rakokiven liikekeskus, deltatasanne, on ylintä rantaa. Veden laskettua rantavoimat pääsivät käsiksi harjuainekseen ja kuljettivat sitä ulapalle päin. Rakokiven liikekeskuksen eteläpuolelle muodostui noin 15 metriä korkea törmä. Itään päin liikekeskuksesta törmä madaltuu ja katoaa entisen K-raudan takana särkkämäisenä muodostumana. Tämän itäpuolella tyrskyt ovat lyöneet Salpausselän yli. Vanha Kouvolan maantie ja rivi teollisuuslaitoksia on laajalla rantatasanteella (terassilla).

Baltian Jääjärvi vaihtui äkkiä Yoldia-mereksi. Katso karttaa! Jääjärven laskun jälkeisiä rantakivikoita löytyy mm. Vääksystä Aurinkovuoren pohjoisrinteeltä. Nastolassa Yoldia-meren rantoja ei liene selvitetty. Kirkonkylän – Rakokiven kohdalla rantaterassin eteläpuolella on nykyisin soistunutta maata, Yoldia-meren aikana ja myöhemminkin alue oli veden peitossa.
Jos Nastolasta haluaa etsiä Yoldia-meren rantoja kannattaa käyttää liitekarttaa apuna. Nopea maankohoaminen auttoi vedenpinnan laskua. Lahdessa vedenpinta laski 500 vuodessa yli 70 metriä!

Yoldia-vaiheen jälkeen seurasi Ancylus-järvi 10 000 vuotta sitten. Vesi muuttui makeaksi, kun yhteys valtamereen katkesi.
Nykyisen Itämeren edeltäjä Litorina-meri-vaihe alkoi 8000 vuotta sitten. Yhteydet Tanskan salmien kautta Atlantille avautuivat.

Savikot

Savi kertoo siis aina, että alue on joskus ollut veden alla. Savi on hienointa mineraaliainesta, sitä voi muovailla; karkeampia kivennäismaalajeja ei.

Joet, sade- ja sulamisvedet tuovat saviainesta meriin ja järviin. Savi kelluu tyynessäkin vedessä pitkään, vähitellen sitä kuitenkin laskeutuu pohjaan. Keväisin sulamisvedet tuovat mukanaan karkeampaa ainesta, joka laskeutuu nopeammin pohjaan. Kesän edistyessä pohjalle laskeutuu yhä hienompaa

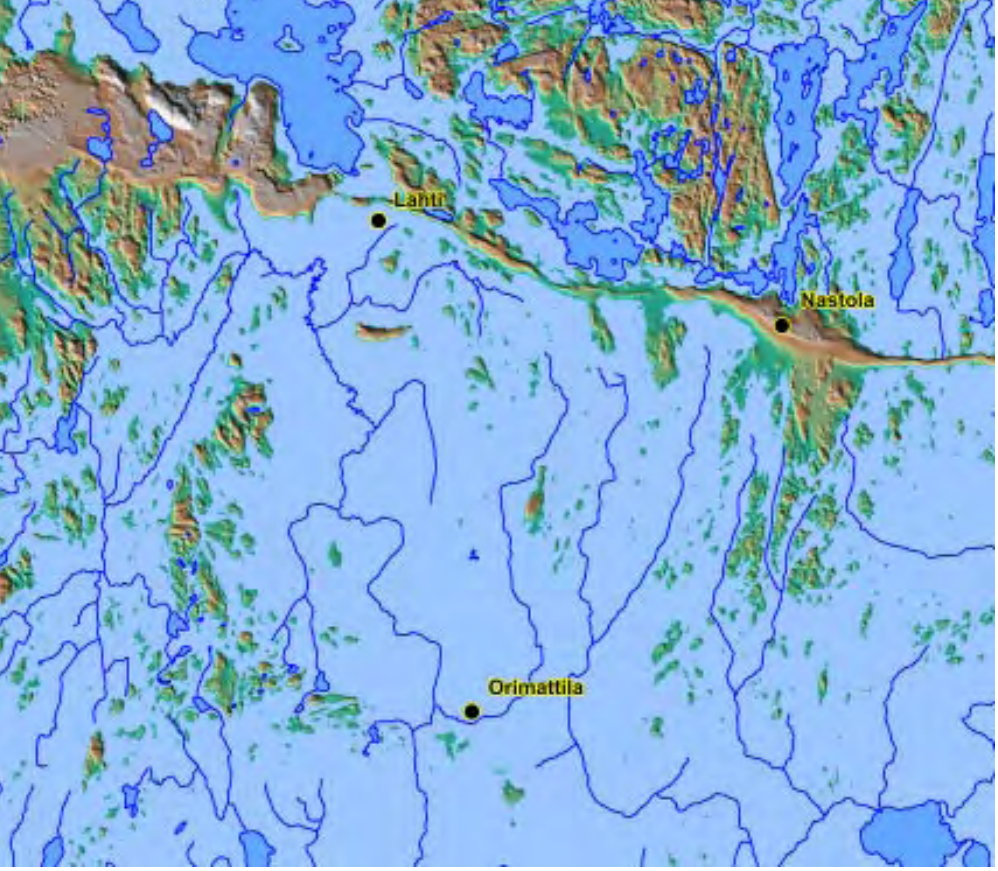

Kuva 44, Yoldia- meri 11 000 vuotta sitten. Kartta vastaa edellistä, mutta on yksityiskohtaisempi. Pohjalle on painettu nykyiset vesistöt. Kartan ylälaidassa näkyy Toista Salpausselkää Urajärveltä Vuolenkoskelle. Nykyiset vesistöt ovat kartalla tummansinisiä- Yoldia-meri on vaaleansininen. Vihreät alueet ovat juuri nousseet merestä. Salpausselät näkyvät tummanruskeina. Salpausselkien välissä on siirroksien ja vajoamien rikkomaa kalliomaastoa. Etsi Kalliojärvi! Kuva Matti Saarnisto.

Kuvat 45 - 46 (oikealla), Hypochoeris maculata ja Anemone trifolia, kuvat Jouko Tolonen.

ainesta, talvella jääkannen alla laskeutuu kaikkein hienoin aines.
Näin syntyy pohjalle kerroksellinen rakenne – savilustoja. Artikkelin alkupuolella mainitaan Helylän 1700 lustoa, joka on ennätysluokkaa. Laskemalla savilustoja (siis vuosia) eri paikoista ja vertaamalla niitä saadaan selville jääkauden jälkeisten meri- ja järvivaiheiden aikasarjoja. Laajimmat savikot muodostuivat Ancylus-vaiheen aikana, jolloin jää oli käytännössä kadonnut Suomesta!

Mannerjään sulettua Suomen maanpinta-ala alkoi kasvaa nopeasti maankuoren kohotessa jäätikön painon poistuttua. Perämeren alueella maa kohosi noin 10 metriä sadassa vuodessa. Vauhti vähitellen kuitenkin tasaantui. Nykyinen nousunopeus on noin 90 cm sadassa vuodessa. 10 000 vuodessa maa on kerinnyt nousta Perämeren kohdalla 500 metriä. Tulevaisuudessa Merenkurkku kuroutuu umpeen ja Ruotsiin pääsee astelemalla joen sillan yli.

Nastolassa maa kohoaa noin 40 cm sadassa vuodessa ja sekin pystyy aikaansaamaan merkittäviä muutoksia jo yhden sukupolven aikana. Salpausselkä pyrkii pitämään vesiä pohjoispuolellaan ja siihen Salpausselkä nimitys viittaakin.

Havaintoja harjukasvillisuudesta
Ensimmäisellä Salpausselällä Nastolassa Kasvillisuudelle on ominaista monimuotoisuus. Tämä riippuu maaperästä ja paiste-eroista (ekspositio). Varjorinteen kasvillisuus ei juuri poikkea tavanomaisesta metsäkasvillisuudesta, varsinkin jos maaperä on moreenia. Valorinteillä, jossa maaperä onkin yleensä soraa ja hiekkaa löytyy tyypillistä harjukasvillisuutta. Etelärinteiden alaosissa on hienompia maalajeja, jopa savikerrostumia voi tulla kaivontekijää vastaan. tällöin kasvillisuus on lehtipuuvaltaista jopa aivan lehtoa.

Puista mänty sopii parhaiten harjuille. Komeita suorarunkoisia, itsekarsiutuneita harjumäntyjä onkin ilo katsella. Vahvasti epäilen, että nykyinen metsänhoito saattaa muuttaa harjumännytkin räkämännyiksi. Esimerkiksi hiekkaisen maaperän laikutus altistaa uudet taimet suurille lämpövaihteluille, jolloin kasvun on vaikea päästä alkuun. Mänty vaatii ehdottomasti sienijuuren avukseen ja sienirihmathan eivät tunnetusti kasva auringon porottamassa hiekassa.
Kanervatyypin mäntymetsä, jota Ensimmäisellä Salpausselällä pääasiassa on voi saada erityislajistoa, jolloin voidaan puhua häränsilmä-kanervatyypistä.

Häränsilmä (*Hypochoeris maculata*) on komeakukintoinen mykerökasvi. Yleensä se kasvattaa yhden keltaisen noin 5 cm halkaisijaltaan olevan mykerön. Kaksi mykeröä on jo vähän poikkeavaa. Uudessakylässä tienvarressa asemalta itään kasvaa kuitenkin yksilöitä, joissa voi olla 3-5 isokokoista mykeröä. Häränsilmä vaatii runsaasti lämpöä, happamuuttakaan se ei oikein siedä, pH alle 5. Häränsilmällä on ruusukelehdet, joihin syyskesällä ilmaantuu ”härän verta”. Häränsilmä-kanervatyypin tunnuslajeja ovat myös kangasvuokko(*Anemone vernalis*), kangasajuruoho (*Thymus serpyllum*) ja sianpuolukka (*Arctostaphylos uva-ursi*) .

Nastolan kunta on käyttänyt kangasvuokkoa nimikkokasvinaan – liekö kohtelu ollut sen arvoista. Kangasvuokon alkuperä Suomessa on yhtä arvoituksellinen kuin alppivuokon, yksi mahdollisuus on, että nämä molemmat kasvit ovat tulleet vetäytyvän jäätikön perässä Alpeilta asti. Suomessa harjut ovat olleet kangasvuokon pääkulkuteitä.
Kangasvuokon kukat ovat tietyllä tavalla hellyttäviä. Kun tyttäreni Outi kolmevuotiaana

Kuvat 47 -48, Harjukasvillisuutta, (vasemmalla) Anemone trifolia, (oikealla) Thymus serpyllum, kuvat Jouko Tolonen.

kuuli, ettei kangasvuokkoja saa kerätä, hän kysyi: ”Saanko minä silittää niitä?” Luonnonsuojelulain mielettömyyksiä on, että vaikka kasvi olisi rauhoitettu, niin sen kasvupaikka saattaa olla täysin lainsuojaton.

Kangasajuruoho

Kasvi on punahuulinen (huulikukkaiset) suikertava varpukasvi, joka muodostaa lämpimillä rinnemailla mattomaisia kasvustoja. Kangasajuruohokin on saapunut Suomeen kohta jääkauden jälkeen, alkuperä on tälläkin kasvilla osittain hämärä. Saattaa olla, että se on jopa syntynyt Itämeren piirissä mutaatioiden tuloksena kauempana asuvista sukulaisistaan. Hiekkaisilla Itämeren saarilla kangasajuruoho on löytänyt runsaasti vapaita kasvupaikkoja. Nastolassa kangasajuruohon ollut lähinnä tyytyminen ihmisen paljastamiin tienvierikasvupaikkoihin. Jääkauden jälkeisellä kuivalla boreaalikaudella harjurinteillä oli paljon nykyistä enemmän vapaita kasvupaikkoja, tällöin leviäminenkin oli varsin nopeaa.

Tässä yhteydessä on syytä mainita kaksi erittäin harvinaista perhoslajia nimittäin harjusinisiipi ja muurahaissinisiipi. Kumpaakaan ei tavata Nastolassa, mutta jonkinlaisia edellytyksiä mainituille lajeille täällä olisi. Nämä perhoset ovat täysin riippuvaisia kangasajuruohosta toukkien ravintokasvina. Muurahaissinisiiven toukkien pitää kaikenlisäksi päästä erään muurahaislajin (*Myrmica sabuleti*) pesään syömään kaikki sen noin parisataa toukkaa, ennen kuin sinisiiven toukat pystyvät koteloitumaan. On jotenkin ironista, että harjusinisiiven ainoa todella elinvoimainen populaatio on Niinisalossa ampuma-alueella, jonne metsänhoitotoimenpiteet eivät ole yltäneet eikä perhostenkerääjät päässeet.

Kangasmaitikka (*Melanpyrum pratense*)

Yksivuotiset kasvit, jollainen kangasmaitikka on, eivät pääse kotiutumaan metsämaalle, ellei niillä ole erityisominaisuuksia. Maitikka onkin puoliloinen, hennoilla juurillaan se ei selviäisi toisten puristuksessa, mutta se voi riistää esim. männyltä ja puolukalta ravinteita kasvattamalla imunystermiä niiden juuriin. Joinakin vuosina kangasmaitikka on kukkinut erittäin runsaana Uudenkylän ja Arolan välisellä harjuosuudella, koko kangas on saanut keskikesän keltaisen värin. Maitikka valmistaa isoja siemeniä, joita muurahaiset kuljettelevat. Liekö petos kyseessä, siemenet ovat muurahaisen koteloiden kokoisia!

Metsälauha (*Deschampsia flexuosa*)
Salpausselällä on Nastolassa laajoja hakkuu- ja myrskytuhoalueita. Metsälauha on heinäkasvi, joka nopeasti runsastuu näillä paikoilla. Metsälauha on sopeutunut kuivuuteen, sen lehdet ovat sileät, rihmamaiset. Kukinto on harvahko röyhy, jossa yksittäiset tähkylät ovat hentojen kierteisten haarojen päissä. Syyskesällä lauhakasvustot saavat kauniin vienonpunertavan värin.

Salpausselkä on arvokkainta Nastolaa – luonnonmuistomerkki, maisemallisuus, kulkureitti, pohjaveden kerääjä, rakennuspohja, omaleimainen kasvillisuus, hyönteismaailma, virkistys ja urheilu. Kaikki nämä ansaitsevat huomioonottamisen. Muistakaamme: menetettyä luontoa ei voi millään korvata.

Tähän loppuun sopinee palosirkka. Se on uhanalainen hyönteislaji. Ainakin Uudenkylän - Arolan välisellä harjuosuudella on säilynyt elinvoimainen palosirkkapopulaatio. Naaras on kellanruskean kirjava, luonteeltaan piilotteleva. Urokset ovat melkein mustia, niiden lähtiessä lentoon kuuluu pärisevä ääni ja punaiset takasiivet välähtävät näkyvästi.

Lähteet

Aartolahti Toive. Suomen geomorfologia 1979. Helsingin yliopiston Maantieteen laitoksen opetusmonisteita 12.

Fogelberg Paul. Geomorphology and deglaciation at second Salpausselkä between Vääksy and Vierumäki.

Saarnisto Matti ja Saarinen Timo. Deglaciation chronology of the Scandinavian Ice Sheet from the Lake Onega Basin to the Salpausselkä End Moraines. (Global and Planetary Change 31 (2001/ 387-405)

Saarnisto Matti, Kutvonen Harri ja Rainio Heikki. Salpausselkä ja Jääkaudet. 1994. Lahden kaupunginmuseo, Geologian tutkimuskeskus.

Erityiset kiitokset Matti Saarnistolle, joka kiireittensä keskellä (Viipurin läänin historia –
Karjalan synty teoksen toimitus) järjestänyt minulle työstämiään Baltian jääjärven ja Yoldia-meren rekonstruktiokarttoja.

Jouko Tolonen 22.12.2003

Sylvön ekologiaa

Jouko Tolonen

Sylvön rehevyyttä kuvastavat heti alkuun leveät järviruoko-(*'Phragmites australis')* vyöhykkeet. Järven eteläosassa ne voivat saavuttaa 100 metrin leveyden.
Helsingin yliopiston ympäristöekologian laitos Lahdesta teki vuonna 2000 Ecoframe-projektissa vesikasvitutkimuksia kymmenellä linjalla. Linjahavainnot kertovat rehevyydestä ja veden sameudesta, siksi rantavyöhykkeiden jälkeen pohjassa ei kasva paljon mitään. Linjalla Sylvön pohjoispäästä etelään (150 metriä) on luonteenomaiset järviruoko- ja järvikaisla- *('Schoenoplectus lacustris')* vyöhykkeet, jotka osittain menevät lomittain. Lähellä rantaa on terttualpi *('Lysimachia thyrsiflora')* ja järvikorte- *('Equisetum fluviatile')* kasvustoja. Terttualpi-kasvustot ovat varsin näyttäviä kukkiessaan keltaisin tihein, harjamaisin kukinnoin. Kukissa on lisäksi punamustia pisteitä. Lähilaji ranta-alpi *('Lysimachia vulgaris')* kuuluu Sylvön rantalajistoon. Sillä on keltaiset harsut kukkatertut.

Hara toi uposlehtisistä kasveista esille vesiruttoa *('Elodea canadensis'*) ja tylppälehtivitaa *('Potamogeton obtusifolius').* Siellä täällä kasvaa ulpukoita *('Nuphar lutea'),* lumpeita *('Nymphaea')* ja palpakoita *('Sparganium').* Vedessä ajelehti vesihernelajeja *('Utricularia'),* pikkulimaskaa *('Lemna minor')* ja karvalehteä *('Ceratophyllum demersum')*. Karvalehti on levinnyt havaintojen mukaan kautta järven.

Karvalehden elämänkulku on mielenkiintoinen. Sen haarovien versojen pituus vaihtelee muutamasta desimetristä jopa kahteen metriin. Lehdet ovat sirppimäiset, kukat vähäpätöiset, eikä kasvi muutenkaan herätä mieltymystä. Sen elämä on kellumista eri syvyyksissä. Talveksi se painuu pohjan lähelle, keväällä se nousee pinnemmaksi ja kasvattaa silmuista uusia versoja.
Aluksi karvalehteä pidettiin pääasiassa Suomenlahden matalien lahtien kasvina, mutta sittemmin sitä on löydetty mm. Kokemäen, Kymijoen ja Vuoksen vesistöistä. Salpausselkien lähijärvissä on runsaitakin esiintymiä. Kittilän rehevissä kievana (sahalehti *'Stratiotes'*) järvissä ovat Suomen pohjoisimmat esiintymät. Karvalehden eri-ikäisiä fossiiliesiintymiä on löydetty erityisesti Lapista ja Pohjanmaalta. Vanhimmat löydöt ovat Suomussalmelta n. 8000 vuotta eKr. Ehkä karvalehti on tullut maahamme kohta jään väistymisen jälkeen. Suurin levinneisyys on ollut nykyistä edullisemmalla ilmastokaudella. Karvalehti on rehevyyden ilmaisija, eikä se ole vaivaantunut viemärivesistäkään, päinvastoin.

Rannasta läheltä Mannan venevalkamaa löytyy piurukasvusto *('Scolochloa festucacea').* Piuru on korkea vaatelias heinäkasvi, jonka painopiste Suomessa on Kymijoen vesistöalueella. Sylvön rantamilta sitä varmaan löytyy useita esiintymiä. Toisen esiintymän olen nähnyt Luhtajoen sillan kohdalla Sylvön pohjoispuolella. Mulleille piuru on mieluisaa herkkua.

Mannan laiturille näkyy noin 20 metriä halkaisijaltaan oleva palpakkokasvusto. Nauhamaiset lehdet, siimapalpakkoa leveämmät, aaltoilevat vedessä. Myöhään syksyllä (1.10.2003) tehdyissä havainnoissa löysimme (mukana kasviharrastaja Matti Kiltilä) vain muutaman emisykerön. Ne olivat kukintorangan kanssa yhteen kasvaneita ja epämuodostuneita. Alustava määritykseni on risteymä rantapalpakko x siimapalpakko

('Sparganium emersum x S. gramineum'). Sammalsillalta järvelle näkyvät Sylvön ehkä mahtavimmat järviruokokasvustot. Korkeimmat yksilöt tavoittelevat neljää metriä. Viemärioja työntää niille uusia ravinteita. Järviruo'olla on noin sentin paksuinen haarova juurakko, josta säteilee juuria eri suuntiin. Järviruoko leviää ja lisääntyy tehokkaasti juurakkonsa avulla ja kasvattaa umpeen Sylvön lahtia. Järviruo'on kasvimassa on niin suuri, että ruokoturvetta muodostuu lyhyessä ajassa runsaasti.

Sylvön eteläpäähän on jouduttu raivaamaan veneväyliä ruoko- ja kaislakasvustojen väliin. Läheltä itärantaa merkitsin muistiin lisäksi: rantapalpakon, uistinvidan *('Potamogeton natans')* ja ulpukan. Matalassa vedessä kasvaa myös myrkkykeisoa *('Cicuta virosa')* ja osmankäämiä *('Typha latifolia')*, kurjenmiekkaa *('Iris pseudacorus')* ja rantakukkaa *('Lythrum salicaria')*.

Sylvön eteläpuolisista rantaluhdista ja muustakin kasvillisuudesta

Venäläisestä vuoden 1875 topografikartasta näemme, että luhdat (suot) ovat silloin levittäytyneet pitkälle eteläisen ja pohjoisen rantaviivan ulkopuolelle, etelässä pitkälle Ristolan talon (nykyinen Järvinen) länsi- ja lounaispuolelle. Luhtia oli runsaasti aina 1960-luvulle asti.

Luhtakasvillisuudelle on luonteenomaista, että se saa ravinnetäydennystä tulvavesistä. Luhtakasvillisuus liittyy kiinteästi suokasvillisuuteen. Jos sarojen ja rahkasammalten määrä kasvaa, luhta muuttuu suoksi, muutenhan luhdalle on luonteenomaista heinä- ja ruohokasvien runsaus.

Sammalsillantien eteläpuolelta luhdat ovat kadonneet ja tiheä hieskoivikko on tullut tilalle. Tien pohjoispuolella Sammalsillalta itään on noin 100 metriä leveä luhtareunus, joka rajoittuu järven ruokovyöhykkeeseen. Luhta on saamassa suopiirteitä, koska viemäriojan penger estää tulvavesien pääsyn sinne ja siellä esiintyy rahkasammalta ja pullosaraa *('Carex* rostrata'). Valtakasvina on edelleenkin viitakastikka, pääosin martona. Syyskuun lopulla havaintoja tehdessäni, herätti huomiota puhtaan vihreänä säilynyt ruokohelpikasvusto *('Phalaris arundinacea').*

Luhdan itäreunaa kohden käveltäessä pensaita tulee yhä enemmän kuvaan ja pian voimme puhua tiheästä pajuviitaluhdasta tuhka- ja kiiltopajuineen *('Salix cinerea ja S. phylicifolia').* Pajujen välissä kasvaa korkeita ruohoja, heiniä ja saroja: kurjenjalkaa *('Potentilla palustris'),* viitakastikkaa *('Calamagrostis canescens')*, terttualpia, ranta-alpia, kurjenmiekkaa, järviruokoa ja rakkosaraa *('Carex vesicaria').*

Kuivemmalla maalla on rantakoivikkoa, välissä tosin tiheitä mesiangervo- *('Filipendula ulmaria')*, pelto-ohdake- *('Cirsium arvense')* ja nokkoskasvustoja *('Urtica dioica')*. Läheisellä pellolla on näihin oma vaikutuksensa. Korkeat kasvustot toimivat lintujen suojaisina ruokailu- ja pesimäpaikkoina.

Sylvön lounaispuolella on peltoihin rajoittuva metsäsaareke, Peltokallion haka. Sitä rajoittaa järven puolelta tiheä pajukko. Ehkä yllättävästi pajujen alla kasvaa runsaanpuoleisesti jokileinikkiä *('Ranunculus lingua')*, jos se pääsee kunnolla kukkimaan, niin se on isokokoisena näyttävä kasvi. Muuten lajisto on aika lailla samaa kuin itärannan puolella. Umpeenkasvu on täälläkin voimakasta ja veden virtauksen ja veneilyn helpottamiseksi on ruopattu kanaaleja. Kanaalien ja rannan välissä on upottavia saravyöhykkeitä. Ainakin jouhisaraa *('Carex lasiocarpa')* näytti olevan.

Pajuista, joita Sylvön rannoilla kasvaa, kannattaa erikseen ottaa esille pohjanpaju *('Salix lapponum')* ja halava *('Salix pentandra')*. Pohjanpajua kasvaa nimensä mukaisesti runsaimmin Pohjois-Suomessa, mutta esiintymiä löytyy Etelä-Suomestakin. Pohjanpajun tuntee kauempaakin, se antaa siniharmaan vaikutelman tiheäkarvaisuutensa vuoksi.

Halava on pajulajeistamme kauneimpia. Aleksis Kivikin runoili " lepokammioin on halavan himmeän alla". Halavan lehtilapa on soikea, kalju, kärjestä suippeneva ja lehtilaidat hienosahaiset. Nastolassa halava on aika yleinen. Talvisaikaan sen yleisyyden ehkä parhaiten huomaa, koska kuivat ,karvaiset eminorkot säilyvät puussa yli talven. Halava on isoimpia pajujamme ja sopivalla paikalla se ei jää pensaaksi vaan kasvaa puuksi. Sylvön rannalla on useita puuksi varttuneita halavia. Kuivuneinakin halavia kannattaa säilyttää, koska ne voivat olla harvinaistuvien jäkälien ja kääpien kasvualustoina. Sylvön halavissa näin raidan karvejäkäliä *('Parmelia sulcata')* – se ei kylläkään ole harvinaisuus.

Lietelammit ja Ojat

Sylvön etelänpuoleisilta niittyalueilta on aikoinaan otettu turvetta. Nämä turvekuopat ovat kosteutensa takia säilyneet metsittymästä. Koivikon läpi kulkevalta luontopolulta voi poiketa katsomaan ainakin keväällä vetisiä lammikoita, joiden näyttävin kasvi on osmankäämi.
Lammien ja ojien muuta lajistoa ovat: ulpukka, järviruoko, viitakastikka, jouhisara, myrkkykeiso, suoputki *('Peucedanum palustre')*, kurjenmiekka, pullosara, rantalemmikki *('Myosotis caespitosa')*, kapealehtipaju *('Salix rosmarinifolia')*, suohorsma *('Epilobium palustre')*, vesirutto, pikkulimaska, ruokohelpi, rantapalpakko, peltopähkämö *('Stachys palustris')*, korpikaisla *('Scirpus sylvaticus')*, vehka *('Calla palustris')* ja kevään kaunis varhaiskukkija linnunsilmä *('Chrysosplenium alternifolium')*.

Osmankäämi muodostaa tiiviin kukinnon, jossa emikukat ovat alempana, hedekukat ylempänä. Emikukintopatukka sisältää ennätykselliset 100 000 pikkukukkaa. Vaikka vain osa näistä jaksaisi tehdä siemenen, lukumäärä antaa kuitenkin käsityksen lisääntymistehosta. Maljakkoon tuotuna pamppu hajoaa helposti, jollei sitä sopivasti lakata. Siemenet lentävät pitkiä matkoja karvakiehkuran varassa.

Eräs kohtaaminen

Päivä oli 1.10.2003, lokakuun ensimmäiseksi aurinkoinen ja lämmin. Hyönteismaailma oli hereillä. Soudellessamme Sylvön eteläpäässä näimme saalistavia sudenkorentoja. Yksi niistä lensi pari kertaa kaikessa ystävyydessä kämmenselälleni lepäämään. Biologin kannalta miellyttävä tapaaminen! Korento oli käyttäytymisestä, lentoajankohdasta ja väristä päätellen punainen syyskorento *(Sympetrum vulgatum)*.

Sylvö lähiojineen ja lammikkoineen näyttää olevan joillekin sudenkorentolajeille erinomainen kasvuympäristö. Ainakin kesällä 2003 lähipelloilla ja niityillä lenteli tuhansittain korentoja. Markku Meriluodon nimeämä Viitalampare sopisi nimettäväksi myös muinaispetojen jälkeläisten pyyntireviiriksi. Sudenkorentojen kantamuodothan kehittyivät jo hiilikaudella noin 325 miljoonaa vuotta sitten. Sudenkorentojen lisääntymiselle toukkavaiheen onnistuminen on oleellisen tärkeää, koska korennot viettävät suurimman osan elämästään toukkana; toukkavaiheen pituus on keskimäärin kaksi vuotta. Sammalsillan sudenkorennot olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Kuva 49, Näkymä Sylvöjärveltä, Kuva Marja-Leena Pellikka.

Sylvön vaiheita ja tulevaisuudennäkymiä

Edessäni on Kuninkaan kartasto. Nastolan osalta se oli valmis 1700-luvun lopulla (1780). Siinä Sylvöjärvi esiintyy suunnilleen nykyisessä koossaan. Samaa kertovat Arrajoen Toivonojan kartanoiden isojakokartat sekä Vanha-Heikkerön tilusjakokartat. Arrajoen isojakokartta on jo vuodelta 1787 ja siinä on Sylvön pohjoispuolella ”kartanon myllytie” (nykyinen Arrajoentie), nykyisen tien eteläpuolella. Siitäkin voi tehdä päätelmiä Sylvön pohjoisesta ulottuvuudesta. Ensimmäiset vesimyllyt rakennettiin Immilään keskiajalla. Myllyistä voi lukea Nastolan Historiasta mielenkiintoisia tarinoita. Toivonojan ja Vanha-Heikkerön tilusjakokartta on vuodelta 1910. Siinä on piirrettynä ”Sammalsillantie” siltoineen, vielä venäläisessä topografikartassa vuodelta 1875 Sammalsillantietä ei ole. Myllytie löytyy ”kärrytienä”. Nämä tiet ylittävät luhtia ja varmasti monesti keväisin niiden käyttö on ollut mahdotonta.

Matti Oijala käsittelee artikkelissaan Sylvön oikullisuutta, ei se aina halunnut pysyä altaassaan. Ehkä se on jopa pystynyt välttämään kartoittajia ja ollut 1700-luvun jälkeenkin välillä vuosikausia nykyistä huomattavasti laajempi. Jos mennään vuosituhansia taaksepäin, niin Sylvön koko on joka tapauksessa ollut ihan toinen kuin nyt.

Sylvö säilyi kalaisana ja puhtaana vielä pitkään peltoviljelyn alettuakin, sillä pellot rajoittuivat niittyihin, jotka toimivat erinomaisina puskureina ravinnepäästöjä vastaan. Sylvön kalastusoikeuksista käytiin kiivaitakin kiistoja. Vasta tulvaniittyjen muuttaminen pelloiksi ja valtaojien kaivaminen alkoi muuttaa dramaattisesti Sylvön ravinnetaloutta.
Silloin kun pääjohtaja Jorma Ollila osti Toivonojan kartanon, Sylvön ravinnetalous oli jo muuttunut perusteellisesti, vaikka Ilta-Sanomat uutisoi Ollilan ostaneen kartanon Nastolasta kirkasvetisen järven rannalta. Liekö Sylvö koskaan ollut kirkasvetinen, sillä järven pohjakerrostumina on ollut jo Baltian jääjärven aikana kasaantuneita savikerroksia. Puhdastahan vesi on käytännössä ollut vuosituhansia, aina viime vuosisadan puoleenväliin saakka. Eivät esim. pellavan liottajat vettä paljon lianneet.

Kuvat 50 -51: Kuvapari vuodelta 1978 ja 1993 näyttää, miten nopeasti asiat voivat muuttua. Tämänpäiväisen tilanteen jokainen voi itse käydä tarkastamassa.
Vuoden 1978 kuvassa Sammalsillantie näkyy selvästi. Etelästä tulee viemärioja, jonka lietevirtaus sekoittuu Sylvön pohjalietteeseen.
Vuoden 1993 kuvassa etualalla on Heinolantie ja Manna näkyy vihreäkattoisena lähellä Sylvöä. Sammalsillantien eteläpuolinen koivikko on selvästi kasvanut ja sen lehvästö estää jo tehokkaasti valon pääsyä metsän pohjakerrokseen. Liejuvirtausta näkyy nytkin. Liejua on pohjassa todella paljon, syksyllä 2003 kokeilimme airolla. Sen olisi helposti voinut työntää upoksiin liejupatjaan. Talven jäljeltä paistavat ruskeina ruoko-, kaisla- ja saralautat. Kesällä ne ovat veneilijälle lähes läpipääsemättömät. Kuvat Nastolan kunnan arkisto.

Kymen maaseutukeskus tutki vuonna 2000 Sylvön kasvillisuutta ja ravinnekuormitusta. Lainaan kappaleen heidän raportistaan: ”Sylvöjärven valuma-alueesta on kolmannes peltoa, kuitenkin järvenrantapeltoa on vain noin 100 metrin matkalla. Peltoviljelystä tulevien päästöjen hoito onnistuu parhaiten laskuojissa, mutta näyttää siltä, ettei se ole ollut tarpeeksi tehokasta. Kimmo Tuikka Arrajärven hajakuormitus-selvityksessä 1990 kertoo veden fosforipitoisuuden kolminkertaistuvan siirryttäessä Immilänjoesta Arrajokeen, ja että Sylvöjärven veden laatua on tarkkailtu pitkään, koska rannalla sijaitseva vanhainkoti laski aiemmin puhdistetut jätevetensä järveen. Nastolan kunnan seurantaraporteissa on todettu, että Sylvöjärven fosforipitoisuudet heilahtelevat voimakkaasti vuodenaikojen mukaan, mikä osoittaa hajakuormituksen olevan merkittävä tekijä Sylvöjärven rehevöitymiselle. Samassa selvityksessä todetaan myös, että korkeat fosforipitoisuudet ja suhteellisen lyhyt viipymä Sylvöjärvessä estävät fosforin sedimentoitumisen pohjaan, joten järvi ”sylkee” ylimääräisen fosforin Arrajokea pitkin Arrajärveen. Sylvöjärveen tulee myös hajakuormitusta asutuksesta ja etelärannan kuormitusta lisää alava maatalousalue”.

Sylvön tilanne olisi erittäin synkkä, jollei sillä olisi ilmaista ilmastusta. Immilän joki tuo hapekasta vettä Sylvöön, kierrättää sitä ja Arrajoki vie ”käytettyä” vettä Arrajärveen. Immilän joen aikaansaama virtaus Sylvössä on ilmeisesti muuttunut, nyt vesi virtaa enemmän mutkan kautta Arrajokeen. Virtaus suuntautuu ensin lähellä länsirantaa etelään lähes puolikilometriä ja kääntyy vasta sitten Arrajokeen päin. Tämä on jäällä liikkuvien syytä tietää.

Huolimatta tästä ilmastuksesta on varmaa, että talvella jään alta löytyy hapettomia paikkoja, varsinkin sieltä missä on runsaasti lahoavaa kasvimassaa. Hapettomuus aiheuttaa pohjalietteeseen kertyneen fosforin liukenemista veteen. Ravinteisuuden kasvaessa sinilevienkin määrä pyrkii lisääntymään. Sinilevät eli sinibakteerit pystyvät kaasumaisen typen yhteyttämiseen. Vihreät kasvit yhteyttävät hiilidioksidia (CO_2), jolloin ne saavat rakennusaineekseen hiiltä – myös sinibakteereissa on lehtivihreää eli klorofyllia. Näin järvi saa perusravinteita, vaikka ympäristön ravinnepäästöt olisivatkin vähäiset. Järvi on vaarassa joutua itsetuhokierteeseen. Kasvimassa kasvaa ja niin edelleen. Jotta edes nykytilanne pystyttäisiin säilyttämään, vaaditaan melkoisia ponnistuksia ja kustannuksia. On erittäin todennäköistä, että Sylvön vapaan veden alue tulee edelleen pienenemään.

Syksyllä 16.9.2003 esitettiin Manna ry:n hallinnoiman Sammalsilta-hankkeen puolesta toivomus, että kirjoittaisin alueen kasvillisuudesta. Suostuin, vaikka ajankohta olikin myöhäinen. Tutkimuksessa on tästä syystä syksyinen leima. Esimerkiksi luhtaniityllä kasvaa runsaasti kastikkaa. Kukkivia yksilöitä ei tietenkään enää ollut. Miten erottaa korpi- ja viitakastikka toisistaan? Päädyin siihen, että niityllä kasvaa ensisijaisesti viitakastikkaa: korret moniniveliset, haarovat (martonakin), lehtien yläpinnoilla karvoja.

Kuvat 52 - 53, (vasemmalla) Näkymä Arrajoen pohjoispuolelta Oulajaan - entinen tulvajärvi, nykyisin peltoa. Arrajoki kiemurtelee pellon ja metsän rajalla.

(Oikealla) Arrajoen alkua katsottuna Halinin sillalta. Joen rannalta alkaa suurehko kartanon puisto.
Kuvat Matti Oijala.

Lähteet:
Helsingin yliopiston Ympäristöekologian laitos Lahdesta on tutkinut Sylvön vesikasvillisuutta. Mirva Nykänen laitokselta lähetti minulle tiedot linjahavainnoista (v. 2000), josta lämpimät kiitokset. Niin kuin kirjoituksesta ilmenee, olen myös käyttänyt Kymenlaakson maaseutukeskuksen (Kouvola) raporttia vuodelta 2000.

Jalas, Jaakko. 1980. Suuri Kasvikirja 1-3. Otava.

Kasvien maailma: Otavan iso kasvitietosanakirja 1-5. 1979-1981. Otava.
Maarianheinä, mesimarja ja timotei: Suomen luonnonvaraisia kasveja. 1986. Otava.

Retkeilykasvio: luonnontieteellinen keskusmuseo, kasvimuseo. Yliopistopaino. 1998.

Manna ry:n puolesta Sari Dufva on järjestänyt kaikenlaista apua. Kiitokset!

Tietoisku 4: Sylvö-sanan etymologia

Matti Oijala, Markku Meriluoto - Pirjo Mikkonen / Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Tietoja Sylvö-sanasta on aika vähän. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Nimiarkistossa on tieto Nastolan järvestä, jonka nimi on Sylvö, rinnakkaisnimi Sylvöjärvi. Muita Sylvö-alkuisia nimiä on niin kaukana kuin Suojärvellä luovutetussa Karjalassa olevat Sylvönkorpi, -oja ja -suo. Samaan nimikantaan saattavat kuulua Sylväjä-niminen talo ja kylä Kuhmossa, Sylvänä- niminen kylä Somerolla ja Sylvää-niminen pelto Tyrväällä (nykyisin Vammalaa, myös kaupunginosa). Murresana-arkistossa on yksi tieto sanasta sylvö. Se on merkitty muistiin Sotkamossa vuonna 1933, ja selitetty: "sylvö on hyvin kasvanut sakea metsikkö (josta saa hyvää paperipuuta)". Tieto tuntuu luotettavalta, mutta Sotkamon ja Nastolan murteet ovat kaukana toisistaan.

Murrearkistossa on paljon tietoja verbistä sylvätä = tulvia, rynnätä, sysätä, tyrkätä. Lönnrotin sanakirja tuntee nämä merkitykset sekä substantiivin sylwö, joka on johdos sanasta sylkeä ja merkitsee sylkemisen tuotetta, ruotsiksi spottning. Jos lähdetään sylvätä-verbistä, teoriassa voisi päätellä, että Sylvö olisi järvi, joka on tulvinut. Sitä on kuvattu kapeaksi pitkulaiseksi järveksi, joten tulviminen ei liene mahdotonta.

NASTOLA, Toivonojan kartanon rantaniitty

***Peruskarttalehti**: 3111 09*
***Yhtenäiskoordinaatit**: ykp:yki 67622:34472, akp:aki 67620:34468*
***Maisemamaakunta**: Itäinen Järvi-Suomi / Lounais-Savon järviseutu*
***Pinta-ala**: 3,8 ha*
***Maanomistaja**: yksityinen*
***Arvoluokka**: P- (paikallisesti arvokas)*
***Perinnemaisematyypit**: järvenrantaniitty, niitty.*

***Alueen kuvaus**: Sylvöjärven rannalla Toivonojan luona on umpeutuva rantaniitty, jota ei ole laidunnettu tai niitetty yli 20 vuoteen. Hieman kauempana rannasta on edelleen osan kesää kolmen hevosen laitumena oleva niitty.*
Kartanon rantaa kohden pistää kaivettu venevalkama, jonka ympärillä on 15-20 vuotta sitten laidunnuksessa ollutta rantaniittyä. Kostean heinäniityn lajisto on nurmilauhavaltainen. Rantaniitty on luhtasara- ja kastikkavaltainen. Lisäksi rannassa kasvaa viiltosaraa, koiranvehnää, ranta-alpia, leveäosmankäämiä, haarapalpakkoa ja luhtalemmikkiä. Kostea heinäniitty on nurmilauhavaltainen. Niityillä kasvaa lisäksi isolaukkua. Keskiosissa kasvaa mm. suuri ryhmä istutettuja tammia.

***Hoitotarve**: Laidunnuksen uudelleen aloittaminen on suositeltavaa.*

Lähde: Hovi, A. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 190. Hämeen ympäristökeskus. Hämeenlinna.

Tietoisku 5: Oulaja-sanan etymologia

Oulu-sana on kuulunut vain hämäläismurteisiin. Se tarkoittaa "tulvavesi, tulviva vesi". Nimeä esiintyy etenkin Päijänteen itäpuolella ja täältä pohjoiseen aina Oulujärvelle asti. Arrajoen ja Säyhteen kylien, samalla entisen Hämeen ja Kymen (1832-1949 Uudenmaan) läänien, välisen rajaojan nimi on Oulaja, joka on muotoutunut sanoista "Oulu oja" ja välillä vieläkin pidemmälle muotoon "Oulaa". Vääntyminen on ollut mahdollista, koska alkuperäinen merkitys on unohtunut. Nimi soveltuu hyvin paikan luonteeseen, sillä Oulajan ja Arrajoen liittymäkohtaan muodostuu vesistön lievienkin tulvien aikana kohtalaisen kookas tulvajärvi. Nykyisin Arrajoen eteläpuolinen osa Oulajaa on pensoittunut ja pohjoispuolinen osa peltoa. Oulu-sanan levinneisyydellä on myös asutushistoriallista merkitystä. Se on kielellinen todiste päijät-hämäläisten muinaisista eräretkistä kauas pohjoiseen.

Kuva 54, Pietarinradan kiviaita Uudenkylän – Mankalan rataosalla kilometrillä 158 on säilynyt verraten hyvin radan pohjoispuolella Punaisenportin luona puhuttelevana muistona nälkävuosien ankarista ajoista. Kuva 1984-08-26 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 55, Uudenkylän luontopolku ennen lokakuun uudistushakkuuta ja marraskuun myrskytuhoa. Vanamon runsas, hienosti tuoksuva kasvusto koristaa upeasti valoisaa harjuhongikkoa lähellä radanvarren kiviaitaa muinaismeren sammaloituneessa rantakivikossa. Kuva 2001-06-25 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 56, Kitulias männikkö kasvaa muinaismeren rantakivikossa Ensimmäisen Salpausselän laella Uudenkylän Kanervassa Heinolantien vieressä Jääskeläisen autovarikon lähellä, 125 metriä merenpinnan yläpuolella. Taajan kivikon huuhtoivat esiin toistakymmentätuhatta vuotta sitten Baltian jääjärven ja Yoldiameren tyrskyt Tallinnan takaa, kaksisataakilometriseltä selältä. Kuva 1979-07-28 Markku Sakari Meriluoto.

Sattumuksia Sammalsillalla - “Katsokaa taivaan lintuja”

Markku Sakari Meriluoto

Se alkoi Sammalsillalta

Ensimmäinen Salpausselkä muodostaa Uudessakylässä mahtavan maisemarajan.

Mannerjään reuna pysähtyi 12 600 vuotta sitten Uuteenkylään, Mustakalliontielle. Pysähdys kesti yli kaksisataa vuotta. Jäätikköjoet virtasivat, kuljettivat, lajittelivat ja läjittivät maa-ainesta. Syntyi 600 kilometriä pitkä reunamuodostuma Hankoniemeltä Uudenkylän kautta Laatokan Karjalaan, Matkaselän asemalle. Puutarhatien puolella Baltian jääjärvi myrskysi Tallinnan takaa Kanervan kivikkoon. Aavalla kohosi vain Suursaaren laki kuin norpan selkä.

Aika kului, vesi laski, maiseman lukko paljastui.

Ensimmäisen Salpausselän eteläiselle juurelle päättyy nyt tummien havumetsien ja vauraiden viljelysten Uusimaa. Päärata saavuttaa korkeimman sijaintinsa pari kilometriä Uudenkylän asemalta länteen, Ullankankaan deltan reunassa Piiankalliolla. Siitä Helsinkiin ja Pietariin on pelkkää alamäkeä! Salpausselän laelta, Uudenkylän seurojentalon viereltä Kivismäeltä pohjoiseen avautuu tyystin toisenlainen maailma. Annettakoon paikan nimeksi Kuninkaanharju, ihailihan kaksi Ruotsi-Suomen hallitsijaa sieltä samaa näköalaa kuin me.

Ensimmäisen Salpausselän pohjoiselta juurelta alkaa Järvi-Suomi, lehtevien metsien, monipolvisten vesistöjen, viehättävien kyläviljelmien, mäkien ja laaksojen pienpiirteinen mosaiikki, maamme laajin maisema-alue. Se ulottuu Uudenkylän vanhasta asutuksesta, Uudenkylän - Pönnölän peltoaukealta, Sylvöjärveltä aina Ylä-Savon tuolle puolen, Kainuun rajoille, Oulujärven rantaan asti.

Salpausselän takaa järviseudulta moni muuttolintu löytää levähdyspaikkansa tai pesimäpiirinsä ja retkeilijä kohteensa. Sammalsillansuon alue on ollut minulle koulupoikavuosista alkaen lintuharrastuksen kehto ja luontoretkien pääkohteita asuinpaikasta ja elämänvaiheesta riippumatta. Kulku sinne alkoi Uudenkylän naskalien uimareissuista, jatkui isän kanssa katiskaa kokien ja muotoutui ajan myötä herkeämättömästä lintujen seurannasta elämykselliseksi luonnon nautinnaksi, lopulta huoleksi arvokkaan perinnemaiseman tulevaisuudesta.

Seuraavat esimerkit poimivat vain satunnaisia sirpaleita tuhatsivuisten havaintokirjojen sisällöstä. Merkinnät ovat tarpeen vaatimalla tavalla yksityiskohtaisia, mutta todentavat samalla Sammalsillansuon alueen merkitystä maailmankuvani muotoutumisessa. Havainnot esittäessäni tunnen inhimillisen vajavuuteni yrittäessäni kuvata, mikä on kaiken sen ydin, jota ylpeänä kutsun kotiseudukseni, mikä on “paikan henki”, *genius loci*.

Polkupyörä- ja patikkaretkellä yön yli Sammalsillan maisemissa kuuluu väsyäkin, kärsiä vilua - toukokuun yö on kylmä! - märkää, nälkää, ja joskus venyä kestokyvyn rajoille. Lampaansyöjien Valtteri toisaalta todisti hengen virkistyvän ja voimavarojen lisääntyvän seuraavaa retkeä varten. Koettelemuksissa vasta löytää itsensä, vahvuutensa ja heikkoutensa, vaatimattoman sijansa luonnon suuressa järjestelmässä.

Sammalsillansuon alue, rehevässä

monimuotoisuudessaan paratiisimainen hämäläisen luonnon runsaudensarvi, uinuu päivällä ja elää yöllä. Nocturne avaa kätkönsä etsijälleen, joka jaksaa valvoa ja osaa nöyrästi sulautua vähäiseksi osaksi kesäisen yön elämän rikkautta. Silloin saa kokea löytöretkeilijän riemua, aistia uusia asioita, nauttia ainutkertaisista elämyksistä, joista jää elämän mittainen muisto.

Lintuharrastus on luonnonharrastuksen miesvoimaisin (mutta onneksi yhä enemmän myös naisvoimainen!) ilmentymä ja aktiivit keskimäärin maastokelpoisin kansanosa. Harrastajien havainnot tallentavat arvokkaalla tavalla luonnonhistoriaa ja palvelevatlintutiedettä suorastaan kantavana voimana. Merkintöjen tulee siksi tarvittaessa kelvata vaikka käsikirjan tekijälle tai rariteettikomitean arvioitaviksi. Lintutieteelliset yhdistykset kautta maan kokoavat havainnot ja julkaisevat ne, myös Päijät-Hämeessä. Lintuhavaintojen kirjoittaminen palvelee parhaimmillaan sekä yleisiä että yksityisiä päämääriä. Tarkkuudesta tinkimättä lintuhavainto voi myös kuvastaa ainutlaatuisia henkilökohtaisia elämyksiä ja tunteita. Havainnoinnin mielekkyys kasvaa näin olennaisesti, ja onhan lintuharrastus muutenkin kivaa!

Kirjoitin lintuhavainnoistani alusta alkaen pienimuotoisia esseitä aina kun ainekset antoivat myöten, ihmeitä tavoittelematta. Kirjoitustaidon keskeytymätön vaaliminen tylsän arkityön ohessa auttoi aikoinaan ratkaisevasti saavuttamaan aikuislukiossa äidinkielen oppimäärän kympin.

Jokainen voi muotoilla oman lintuharrastuksensa mahdollisuuksiensa ja mieltymystensä mukaan, ankarasta pinnabongauksesta leppoisaan satunnaisseurantaan. Moni kypsyy ennen

Kuva 57, (vasemmalla) Sammalsillalta kaakon suuntaan. Alla virtaava Sammalsillanoja on perattu edellisenä talvena kaivinkoneella, pitkäpuomisella "Hullu-Jussilla". Kaivumaat on läjitetty etäälle uomasta laajalle luhtaniitylle, joka keväisin peittyi tulvaveden alle kuin Niilin laakso. Matalan pajupensaston lisäksi niityllä kasvoi muutamia yksittäisiä hieskoivuja. Niistä siementyi luhdan kuivuttua nykyinen, jo kahteen kertaan harvennettu koivikko, nimistökartassa Pensasniitty lähtötilanteen mukaisesti. Taustalla vasemmalla näkyvät Peltokallion hakakoivikko ja keskellä Heinolantien takana Pönnölänmäelle vievän Männistöntien metsäsaareke. Kuva (1960) Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 58, (oikealla) Sammalsillalta etelään Sammalsillanojan varteen. Perkauksen jälkeen rannat ovat muutamassa vuodessa verhoutuneet kasvillisuuteen. Pensasniitty vasemmalla on vielä sangen avoin, mutta pajupensasto rehevöityy etenkin oikealla Pensastoalueella. Uoman päässä Sammalsillanojaan liittyy Kuoppalanoja ja vasemmalla näkyy Lietelammien koivikko. Taustalla kohoaa Ensimmäinen Salpausselkä Uudessakylässä ratapihan kohdalla. Kuva (1960-luvun alkupuolisko) Markku Sakari Meriluoto.

pitkää jaloimpaan asteeseen, aidoksi luonnonsuojelijaksi. On kuitenkin asia, josta ei kannata tinkiä. Tieteelliset nimet ovat tutkimuksen kansainvälinen kieli ja niiden hallinta jokaisen lintuharrastajan kunnia-asia. Latinot kannattaa opetella havaitakseen aikaa myöten, että muisti säilöö tavanomaisen yli kahdensadan elämänpinnan, "eliksen", nimivarannon yhtä varmasti kuin pankkikortin koodin, Jaakobin pojat ja hääpäivän.

Tervetuloa kanssani lintupainotteiselle luontoretkelle Sammalsillansuon alueelle toukokuussa 2002:

Linturetken yleistiedot

2002-05-30 klo 16.15 - 18.30; 20.30 -
2002-05-31 klo 11.00 (16.45)
Lämpötila: +23°C Uusikylä /17
+18°C Uusikylä /09
+24°C Lahti /15
Pilvisyys: 0/10
Tuulisuus: S1 - 0; yöllä tyyntä / viriä; W1 / 07 - W2
Ilmanpaine: 762 mm/Hg
Linturetki: Lahti, Kokkokallio - Uusikylä - Heinolantie - Sammalsillansuon alue (- Toivonojantie - Toivonoja 01-02/) - Heinolantie - Uusikylä - Nastola kk - Lahti, Kokkokallio.

Yleistietojen rakenne samoin kuin Sammalsillansuon alueen omatekoinen paikannimistö ovat säilyneet samanlaisina harrastukseni alusta alkaen. Yleistiedoista selviävät linturetken aika, sää ja reitti. Kokonaisaika on sulkeissa (16 h 45 min.). Lämpötila kellonaikoineen on peräisin paikallisista havaintopisteistä: Uusikylä Upon portilta, Lahti säähavaintoasemalta (sanomalehdestä). Pilvisyys ja pilvityypit ilmaisevat horisontin peittävyyden kymmenesosina; esimerkiksi 8/10 (Sc-As /15) tarkoittaa, että

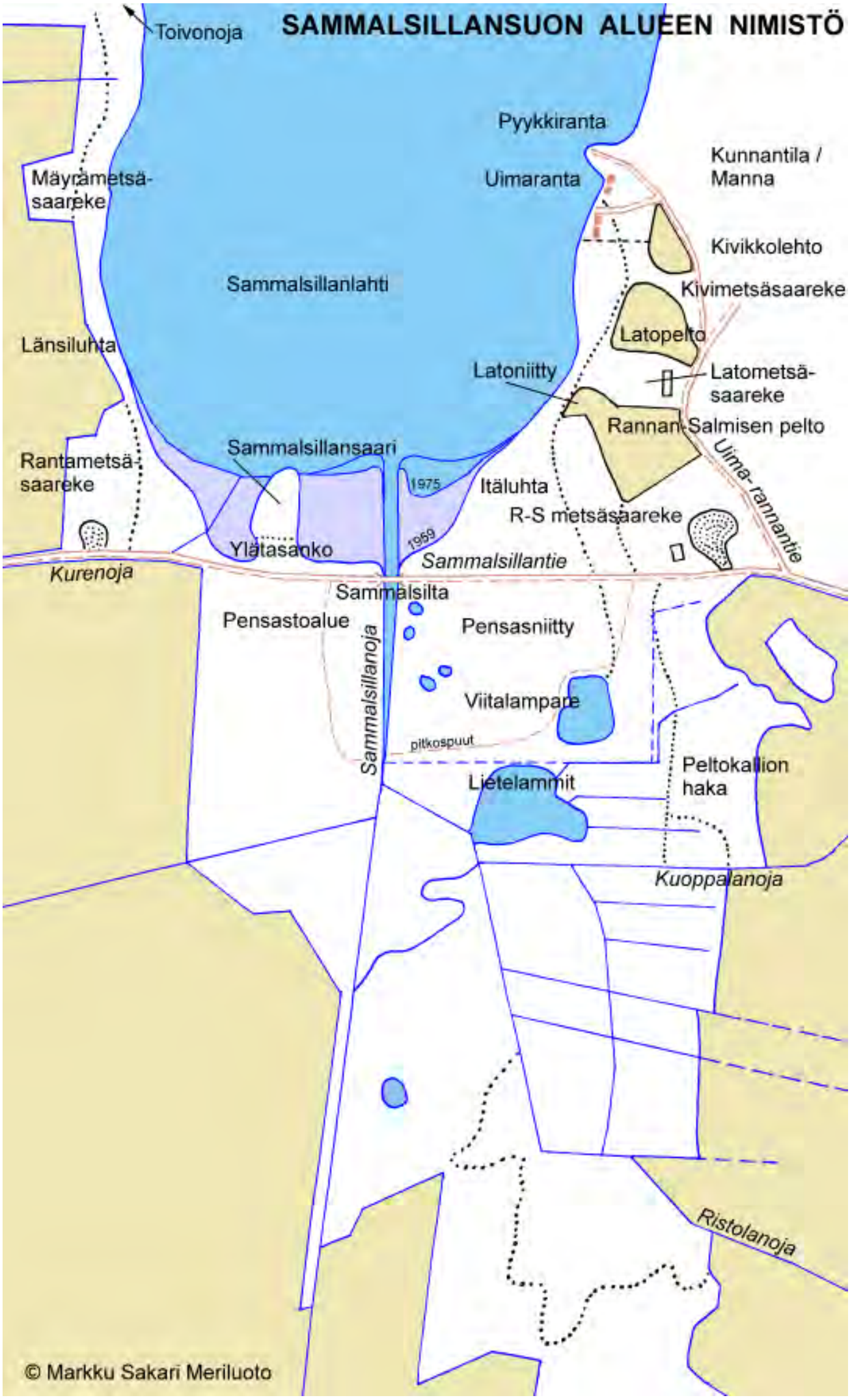
SAMMALSILLANSUON ALUEEN NIMISTÖ
Toivonoja
Pyykkiranta
Kunnantila / Manna
Uimaranta
Mäyrämetsä-saareke
Kivikkolehto
Sammalsillanlahti
Kivimetsäsaareke
Latopelto
Länsiluhta
Latoniitty
Latometsä-saareke
Rannan Salmisen pelto
Sammalsillansaari
Uima-rannantie
Rantametsä-saareke
1975
Itäluhta
R-S metsäsaareke
1969
Ylätasanko
Sammalsillantie
Kurenoja
Sammalsilta
Pensastoalue
Pensasniitty
Sammalsillanoja
Viitalampare
pitkospuut
Peltokallion haka
Lietelammit
Kuoppalanoja
Ristolanoja
© Markku Sakari Meriluoto

kumpukerrospilvet (Stratocumulus) ja verhopilvet (Altostratus) yhdessä peittävät 80 % horisontista klo 15 aikaan - tyypillinen iltapäivän pilviyhdistelmä enteilee yöksi sadetta. 0/10 kuvaa selkeää säätä. Tuulen voimakkuuden yksikkö on vanhan asteikon mukaisesti bofori ja suunta kansainvälinen kirjainlyhenne, esimerkiksi S = etelä. Ilmanpaineen luen kodin ilmapuntarista retken aluksi ja lopuksi. Reitistä, jonka olen kulkenut tavan mukaan polkupyörällä ja jalan, luettelen tärkeimmät etapit. Esimerkissä olen pistäytynyt kuulostelemassa yölaulajia Sammalsillansuon alueen lisäksi Toivonojan suunnalla 01-02 välisenä aikana.

Kaikki kesäyön linnut

Seuraavat tiedot sisältävät vuoden 2002 toukokuun lopun kahden lähekkäisen yön lintuhavainnot (2002-05-25...26 ja 2002-05-30...31). Näin saa yhden havainnoitsijan jäljiltä paremmin yleiskäsityksen alueen runsaasta lintuelosta. Yöt olivat erilaisia: edellinen leuto, usvainen, lopulta pilvinen, jälkimmäinen (ks. yllä) lämmin ja selkeä kahden lähes helteisen päivän välissä, mutta - mikä tärkeintä - tyyniä molemmat.

17.30- Useita *räystäspääskyjä* haki uuden ojan pohjalle liettynyttä kosteaa savea, arvokasta pesänrakennusainetta, Uimarannantieltä Mannaan haarautuvan tien vierusta. Pääskyjen pesimäpaikka oli Mannan toimistorakennuksen räystään alla. *Harmaasiepon* sirahtelua kuului Pyykkirannan venevajojen luota rantakoivuista. *Kottaraisemot* ruokkivat pesäpoikasia Uimarannan tienvarren kivikkolehdon keskiosassa entisessä käpytikan kolossa, joka sijaitsi haavassa noin neljän metrin korkeudella, lentoaukko länteen Uimarantaa kohti. Hauskaa, että kottaraiset pesivät luonnonkolossa uuden, hoidetun ilmeen saaneessa perinnehaassa. Pyykkirantaan kuului *palokärjen* soidinkuikutuksia kaukaa Sammalsillanlahden takaa lännen suunnalta. Rannan-Salmisen metsäsaarekkeen laelta palokärki oli talvitöinään palastellut lahokannon. Ensimmäiset *kaulushaikaran* puhallukset kantautuivat heikosti jostakin kaukaa. *Isokuovi* lensi kuikuttaen Sammalsillanlahden yli määrätietoisesti pohjoiseen - muuttomatkallako vielä?

20.20- *Valkoviklo* lensi suoraan Sammalsillan yli korkealla matkalla pohjoisille pesimäsijoille ääntäen kuuluvasti kaksi tuttua sarjaa “tjy-tjy-tjy-tjy”. *Käpytikka* äityi varoittelemaan hetken haavikkoisessa ja pesintään soveliaassa Mäyrämetsäsaarekkeessa - pesäkolosta esiin ampaistuaan? *Satakieli* alkoi laulaa Pensastoalueen ja läntisen Kuusimetsäsaarekkeen yhdistävällä lehtimetsäkannaksella tuuheassa pajukkokulmauksessa pellon reunassa. *Luhtakana* alkoi äännellä Sammalsillan pielessä (ks. kuvaus). *Satakieli* lauloi Ristolanojan varrella.

22.00- *Lehtokurppapari* taivalsi Sammalsillantien yli Pensasniitylle päin. *Luhtakana* “lauloi” entisellä paikallaan. *Satakieli* lauloi kotvan Toivonojan pellon takana Pensastoalueen lounaispuolen lehvästössä. *Lehtokurppa* lensi Sammalsillantien yli Länsiluhdalle. Aurinko laski 22.30 aikaan.

Eväspaikkaani Pyykkirannan korkean kaivon päältä havaitsin yllättäen pienen jalohaukan lentävän matalalla suoraan rannan editse Sammalsillanlahden perukkaa kohti. Kiikarilla ennätin todeta tutun teräväsiipisen profiilin - vailla värihavaintojakin selvästi *nuolihaukka*! Hienoa, jos se on asettunut pesimään tänne laajojen ruovikoiden korentomassan äärelle, ehkä Hautaan hongikkomäelle, mutta kyllä Latometsäsaarekkeestakin löytyisi pesänsija. Olikohan tämä ensimmäinen pesimäaikainen havaintoni lajista Sammalsillansuon alueella?

Hiljaisen kesäillan rauhassa kuljin Mäyrämetsäsaarekkeen pohjoisenpuoleista pellonreunaa seuraten. Olin saada

Kuva 60, Sammalsilta-hankkeen työn tuloksena riukuaita rajaa Kivimetsäsaarekkeen laidunalueeksi. Lumen verhoama perinneaita kiertyy metsäsaarekkeen pohjoisreunassa Uimarannantien vartta taustan venevajoille päin.

Kuva 61, Riukuaita vankkoine portteineen Kivikkolehdon reunassa Uimarannantien vieressä, kun ensimmäinen laidunkesä on onnistuneesti takana. Kuvat 2002-11-20 Markku Sakari Meriluoto.

halvauksen, kun äkkiä Länsiluhdan rantametsän takaa ilmestyi kohdalleni yksinäinen *kurki*! Se ärjäisi ankarasti nimensä “gru” ja lensi matalla hitaasti länteen Toivonojan pelloille päin. Länsiluhdan pesijäkö, jonka äskeinen Mäyrämetsäsaarekkeen käpytikan varoittelu oli valpastuttanut? Minuun sillä ei ollut ennen havaintoa kuulo- eikä näköyhteyttä tuuhean rantametsän läpi. *Kurki* pesivänä Sammalsillansuon alueella? - saisipa se asustaa täällä rauhassa.

Kaulushaikara puhalsi muutaman sarjan arvioni mukaan Sammalsillanlahden itärannalta Salmenkaidan ruovikon suunnasta. *Satakieli* lauloi kotvan myös Mäyrämetsäsaarekkeen edustalla rantalehdossa. *Lehtokurppa* lensi Mäyrämetsäsaarekkeen suunnasta Länsiluhdan yli Rantametsäsaareketta kohti. Mahdollisesti *sinisorsa* rymisteli Rantametsäsaarekkeen pohjoispuolelta Länsiluhdan pensasviidasta - pesimäsijoiltaan? - Sammalsillanlahdelle. Muutama *satakielen* äännähdys kuului Pensastoalueen luoteiskulmasta taajasta pajuvaltaisesta pensastosta. *Lehtokurppa* lensi jälleen Sammalsillantien yli Rantametsäsaarekkeen ohi Pensastoalueelle.

24.00- Toivonojan ruovikkorannoilta kantautui muutaman *naurulokin* tora. Jo aikaa sitten sieltä katosi pesimäkolonia, jonka turvissa asustivat punasotkat, tavit ja monet muut arat puolisukeltajat. *Ruisrääkän* narina kuului jatkuvasti Peltokallion hakakoivikon ja Kuoppalanojan väliseltä niityltä. Äänteli jatkui yhä varhaisaamun tunteina. Tarkensin laulupaikan Peltokallion haan eteläosan puolivälin tasalle lähelle koivikon itäreunaa laidunniitylle. *Lehtokurppapari*, sama joka havaintokerralla, lensi yöllisellä kierroksellaan hyönteispyynnissä tuttuun tapaan kurnuttaen Rannan-Salmisen metsäsaarekkeen yli.

Sepelhanhiparvi taivalsi keskiyöllä Sammalsillan yli pitkällä matkallaan Vienanmeren - Pohjoisen Jäämeren rannoille (ks. kuvaus). *Kaulushaikara* puhalteli harvakseltaan läpi yön Sammalsillanlahden itärannalla, mahdollisesti Salmenkaidan ruovikossa. Vähissä ovat Sammalsillansuon alueen sorsat; enimmillään näin kaksi *sinisorsa*paria yhdessä. Mannan rannassa souteli naaras noin kahdeksan poikasen kanssa. *Ruisrääkän* narina kantautui

Kuva 62, Vankka aitaus perinteisine portteineen kiertää myös Uimarannan koivuvaltaisen metsikön rantateiden välissä. Kuva 2002-11-20 Markku Sakari Meriluoto.

yhtäjaksoisesti Peltokallion hakakoivikon eteläosan tasalta viereiseltä heinäniityltä. Toivonojan suulla rantapajukon äärellä soljui *satakielen* yöllinen laulu. *Lehtokurppa* lensi Toivonojan yli pitkillä kierroksillaan Sammalsillanlahden alueen piirissä. Toivonojalle kuului *käen* kaukaista kukuntaa lännestä. *Luhtakana* päätti yöllisen esityksensä.

03.00- Peltokallion *ruisrääkkä* narisi jälleen niittynsä kätköissä. Sammalsillansuon alueelle kuului *käen* kukuntaa kaukaa lännestä koko varhaisaamun kolmen - viiden jälkeen, pitkiä värssyjä useaan otteeseen. Yksinäinen *kurki* on havaittu pitkin kevättä Peltokallion ruokamaillaan pelloilla ja niityillä. Sittenpä kajahtikin komea aamutoitotus, yksi vain, Länsiluhdan rannasta jostakin ruovikon kätköstä, salaperäisiltä sijoilta ...

Käki kukkui yllättäen Mannan rantametsässä! *Kottarais*pariskunta etsi ravintoa touhukkaasti Pyykkirannan vesirajassa lähellä pesähaapaansa. Aurinko nousi 04.00 aikaan. *Teeret* pulputtivat Uudenkylän peltoaukealla niin innokkaasti, että ääni kantautui vaivattomasti Sammalsillansuon alueelle vielä seitsemää käyden. *Ruisrääkkä* rupatteli yhä niittytontillaan Peltokallion hakakoivikon tuntumassa. *Satakieli* lauloi vielä Ristolanojan varrella lehvästössä. *Isokuovi*pari kiersi hätäillen Peltokallion alavan hakaniityn yllä - liikkuiko siellä jokin peto? *Kaulushaikara* puhalsi yön viimeiset kertansa mahdollisesti Salmenkaidan ruovikossa. *Korppi* lensi Lietelammien yli Sammalsillanlahdelle päin. *Isokuovin* lurituksia kantautui Uudenkylän peltoaukealta.

05.00- Enimmillään näin Sammalsillanlahden alueella kolme (naaras)*telkkää* yhdessä. Aamun tyynen rauhallisina tunteina yksinäinen naaras lepäsi Uimarannan laiturilla ja toinen uiskenteli vieressä. *Rautiainen* lauloi sulosti aamukierroksellani Rantametsäsaarekkeessa, joka nykyisellään kuusikkoisena soveltuu hyvin lajin elinympäristöksi. Viimeiset *käen* kukahdukset kantautuivat kaukaa lännestä Sammalsillansuon alueelle puoli kuuden aikaan. *Mustapääkerttu* lauloi vienosti elinpiirillään Mäyrämetsäsaarekkeen pohjoispuolella pellonkulman korkeassa rantalehdossa. *Kaulushaikara* puhalsi vielä yön lopuksi Salmenkaidan suunnassa.

Nocturne

Var mig nära, innan dagen gryr.
Återskapa mig i din pupill.
Lev mig denna sommarnatt, som flyr
vid beröring av lärkans drill.

Innan det blir vinter i vårt blod,
innan träden stelna till kristall,
sänk mig i ditt väsens värmeflod,
möt mig på dess botten av korall.

Detta är vår mänskliga mission.
Jag vill veta, vad du är och blir
innan dagen i kommandoton
fäller nattens öppnad visir.

Nocturne

Ole lähelläni ennen kuin päivä sarastaa.
Anna minun heijastua silmäterässäsi.
Elä kanssani tämä kesäyö, joka katoaa
leivosen liverryksen mukana.

Ennen kuin talvi tulee vereemme,
ennen kuin puut jäykistyvät kristalliksi,
lahjoita minulle olemuksesi lämpövirta,
kohtaa minut sen pohjakorallilla.

Tämä on meidän inhimillinen lähetys-
tehtävämme.
Haluan tietää, mitä olet ja miksi tulet
ennen kuin päivän komentoäänet
sulkevat yön avoimet silmät.

Edfelt, Johannes. 1936. I denna natt. Teoksessa: Heikkilä, Ritva (toim.). 1986. Kultaisten rantojen Kannas. Karisto. Hämeenlinna. Käännös Tuuli Reijonen.

Teerensoidin Uudenkylän peltoaukealla vaimeni vähitellen kuuden jälkeen. Peltokallion heinäniityn *ruisrääkkä* äänsi vielä hetken. *Isokuovipari* ruokaili Ristolan tuntumassa Pönnölän peltoaukean
-09.00 heinäniityllä.

Paikan hengen jäljillä

Latometsäsaareke - Latometsäsaareke Uimarannantien vierellä on aina muodostanut luonnollisen portin Sammalsillansuon alueelle. Nyt latoa ei enää ole, se purettiin kevään aikana. Lato sopeutui ympäristöönsä suuresta koostaan huolimatta. Pärekattoisena se oli eräs perinnemaiseman tunnusmerkeistä. Jos rakennuksen paikkaa vielä siistitään, metsäsaareke saa aivan uuden ilmeen. Jyhkeät parisataavuotiset petäjät, jotka väljästi täyttävät ruohikkoisen ahokumpareen, pääsevät nyt arvoaan vastaavasti esiin. Niiden pitkät, suorat, käsivarren vahvuiset oksat luovat ahon ylle varjoisan holviston.

Ladonpaikan takainen osa kumparetta on vanha, avoin karjan oleskelualue, vain muutama pihlajanvesa on päässyt juurtumaan petäjien juurelle. Töyrään, jota pieni viljapelto molemmin puolin reunustaa, keskustassa kohoaa pieni ahomansikoita kasvattava kumpu. Siitä rantaan päin vesojen osuus alkaa lisääntyä. On pihlajia, koivuja kuin myös katajia, kaikki kuitenkin matalavartisia. Muutama mäntykin kasvaa siellä täällä ryhmissä, sekä pari keloa ja viallista mäntyä ja kuusennärettä.

Pohjoisen puoleinen pellonreunus on avoin, mutta Rannan-Salmisen pellon ja niityn laitaa tuuhentaa paikoin lepikkovyö. Näkyvyyden Sylvöjärvelle estää kapea mutta tiheä, koko saarekkeen länsireunan levyinen viitavyöhyke. Siinä kasvaa läpipääsemättömissä leppiä, haapoja, koivuja, pihlajia kuin mäntyjäkin. Muutama iso koivu sekä kaksi suurta haapaa on keskittynyt rantatöyrään tuntumaan. Ennen

Kuva 63, Juhannusviikon varhaisaamun vehreä näkymä Latometsäsaarekkeen jättipetäjän latvuksesta Sammalsillansuon alueelle, kun kevyt usva vielä leijuu taustalla Uudenkylän peltoaukean yllä. Etualalla näkyy tuolloin vielä avoin, tuuhean pensaston reunustama Latoniityn kulma, missä nykyisin kasvaa varteva haavikko. Itäluhtaa täplittävät yksittäiset pajupensaat. Sammalsillaojan suupuolen rannassa pilkottaa avovettä luhdan ja ruovikon välissä. Sammalsillantien vieressä täytemaakentällä näkyy pitkä halkopino. Sen oli tehnyt Toivonojan kartanon isäntä Kyösti Kokkola talven mittaan Pensastoalueen koivikosta, joka yhä nousee taajana Sammalsillantien takana. Kuva 1971-06-19 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 64, Lietelammit Kuoppalanojan ja Ristolanojan liittymän alueella. Keltaisten ulpukoiden koristamaa avovesilamparetta reunustaa rehevä vesikasvillisuus, jossa vallitsevat vehka ja kurjenmiekka. Taustalla tuuhea rantapajukko liittyy valtaojien väliseen taajaan koivikkoon. Kuva 1990-06-10 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 65, Kevättulvan valtaama Länsiluhta nähtynä Rantametsäsaarekkeen pohjoiskärjestä koivun latvuksesta, kolme päivää Sylvöjärven jäidenlähdön jälkeen. Avoluhdalla vallitsee tiheä mättäikkö, jota tulvavesi ruokkii kasvuun. Laidunnus on pitänyt vesakon äärimmäisen niukkana. Vasemmalla Toivonojan pellon reunassa virtaa tuore oja ja siitä erkaneva lasku-uoma Länsiluhdalle. Oja ei kuitenkaan auttanut, vaan ennen pitkää veden vaivaama pellonnurkka kuvan vasemmassa alakulmassa jätettiin viljelemättä. Taustalla vasemmalla näkyy vielä männikköinen Mäyrämetsäsaareke, ennen kuin haapa tyystin valloitti sen rannan puoleisen reunan, missä erottuu suuri siirtolohkare. Kuva 1971-05-09 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 66, Kesäaamun aurinko kurkistaa usvan saartaman Latometsäsaarekkeen suuren heinäladon takaa. Lato – kuka vielä muistaa? - sijaitsi metsäsaarekkeen itäosassa lähellä Uimarannantietä. Jäljellä ovat yhä ladon kivijalat järeiden, ikuisten hakahonkien katveessa. Ladon paikalla hikoiltiin kesällä 2002 kenttäsirkkelin äärellä Sammalsilta-hankkeen puutavaran sahaustalkoissa! Kuva 1971-06-19 Markku Sakari Meriluoto.

kuin lehdet kasvavat, viita tarjoaa hyvän suojan ja näköalat Sammalsillanlahden pohjukan linnuston tarkkailijalle. Leveä polku johtaa haapojen luota töyrään päällystää pitkin niittyä ja rantaa reunustavan lehtiviidan halki niityn rannan puoleiseen kulmaan aholaikulle, mistä avautuu etelässä Itäluhta.

Kun jatketaan Uimarannantietä, Latometsäsaarekkeen pellon pohjoispuolella tulee näkyviin jälleen viehättävä maisema. Ensimmäisenä on vastassa pieni aho, joka tietä reunustavien pensaiden vuoksi näkyy hyvin vain jos nousee aidan takana kohoavalle laakealle kalliontöyräälle. Mahtavat hongat varjostavat väljästi kumparetta ja koko ahoa. Rehevän ruohokasvillisuuden lisäksi vehreyttä luovat pikku ryhmiin sijoittuneet pihlajanvesat sekä jotkut katajat ja muutama nuori mänty.

Latometsäsaarekkeen pellon reunan ovat vallanneet nuoret männyt sekä lepikkovyö. Ahon avoimen keskustan kohdalla, kahden suuren hongan suojeluksessa, lepää kolme metriä korkea, teräväharjainen siirtojärkäle, mannerjään tuominen. Rantaluhtaan rajoittuvassa länsireunassa kasvaa lukuisia koivuja, jotka oikeastaan liittyvät jo Uimarannan koivikkoon. Vesi ei näy täältäkään, sillä koivujen juurella versoo terhakka, pääasiassa

Kuva 67, Aamusumu hälvenee syksyisesti värittyneeltä Itäluhdalta. Sammalsillantieltä näkyy avoluhdan takana Latometsäsaareke suurine heinälatoineen, välissä pensasluhtavyöhyke. Pajukkoa on myöhemmin levittäytynyt luhdalle, joka on jäänyt vaille kevättulvan vaikutusta. Kuva 1971-09-12 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 68, Arvoituksellinen, maatunut kiviraunio Latometsäsaarekkeen sydänosan töyräällä, entisellä Sylvöjärven rantakumpareelle aiheutti löydön jälkeen päänvaivaa: lapinraunio, kaskiraunio vai mikä? Kumpare kätkeytyy järeiden petäjien ja taajan lehvästön keskelle. Todennäköisesti jäännös liittyy Latometsäsaarekkeessa sijainneen torpan historiaan. Kuva 2002-07-14 Markku Sakari Meriluoto.

nuorten mäntyjen sekä näreiden ja lehtivesojen viita.

Ahon jälkeen tie viistoaa pientä niittyä, jonka ahon puoleista reunaa rajoittavaan ojaan on kehittynyt nuorten mäntyjen rivistö. Niityn takana näkyy jo Uimarannan uljas, vehreä koivikko. Pian tie haarautuu. Toinen ura sivuaa Kunnalliskodin niittyä ja vie Pyykkirantaan, toinen kulkee koivikon halki Uimarantaan. Eteläpuolella riittää lehtiviidan saartamaa niityn reunaa vielä kappaleen matkaa, kun toisella puolen jo levittyy koivikkokolmio. Koivut kasvavat taajassa, eikä niiden joukkoon ole soluttautunut kuin kaksi honkaa kummassakin kärjessä sekä muutama näre metsikön varjoisaan, viileään sydämeen. Rehevyyden luovat varsinaisesti runsaat lehtivesat, jotka monin paikoin tihentyvät taajoiksi ryhmiksi. On leppiä, pihlajia, paatsamia, haapoja. Rantatöyrään päällä kasvaa viisi komeaa, suoraryhtistä haapaa. Kieleke lehdosta työntyy tien toiselle puolelle niityn ja rantaluhdan väliin. [1974].

Rannan-Salmisen metsäsaareke - Sammalsillantien ja Uimarannantien risteyksestä eteen kohoaa Rannan-Salmisen metsäsaareke, isäni nimeämä entisten asukkaidensa mukaan. Se on selväpiirteinen somerokumpu, geologisesti

kame. Kun mannerjää suli, maa-aines jääkuilujen syövereistä kerrostui tänne Salpausselän liepeelle kummuksi kuin tiimalasin pohjalle. Tienristeyksen puoleinen vieru kasvaa väljästi honkia, niiden joukossa muutama koivu. Ahon tyyppinen rinne tuuheutuu ylhäällä lehtivesakon ja -viidan, etenkin pihlajien ansiosta tiiviiksi, vihreäksi muuriksi, joka häivyttää aavistuksenkin sorakuopan olemassaolosta. Sammalsillantien alussa kuopan jyrkkä törmä kuitenkin häivähtää näkyviin taajan lehvästön lomaan kätkeytyvästä kulkuaukosta.

Uimarannantien alkupäätä reunustaa honkia ja koivuja kasvava kumpareen rinne edelleen tuuhean lehvistön sävyttämänä. Joukossa on pari suurta kuustakin näreitä juurellaan. Aukosta pilkahtaa näkyville sorakuopan hiekkatörmä. Kaksi sangen vanhaa pihlajaa on sijoittunut väljemmälle ahorinteelle tienmäen varteen. Uimarannantien tasoittuessa kumpareen pohjoisrinteellä eteen tulee jälleen ahon tapainen maisema: useita järeitä koivuja sirotellusti, juurella lepikkoa ja nuoria mäntyjä pikku ryhminä, siellä täällä kataja, ja paljon tilaa välissä.

Kun lähdetään seuraamaan Rannan-Salmisen pellon reunaa kulkevaa polkua, rinne muuttuu männikköiseksi, mutta säilyttää silti vehmaan luonteensa. Matalat pihlajanvesat taajana kasvustona kautta koko rinteen antavat vehmauden vaikutelman. Pienet katajat pai-

Kuva 69, Rannan-Salmisen metsäsaarekkeen sydän on korkea, selväpiirteinen somerokumpu, geologisesti kame. Mannerjään kuljetus- ja kasaustyöstä kertoo kiviaineksen sileä, pyöristynyt pinta. Metsäsaarekkeeseen on aikojen kuluessa kovertunut lähitalojen yhteinen sorakuoppa, jonka reunalta hongat uhkaavat sortua alas. Jyrkkä, paahteinen, eroosiovaikutteinen rinne on tärkeä muun muassa päiväperhosten elinympäristönä. Kuva 2002-07-14 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 70, Rannan-Salmisen metsäsaarekkeen pohjoisreunaa Latometsäsaarekkeen kaarteesta heleänä alkukesän aamuna. Uimarannantien viehättävää kujannetta reunustavat voikukkien vyö ja nouseva oras. Taustalla kohoaa Rannan-Salmisen harjanteen honkia ja tienreunan järeitä koivuja. Kuva 2002-05-25 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 71, Rannan-Salmisen torpan jäännökset, sydänmuuri ja hirrenpätkiä, Sammalsillantien vieressä hongikkoisen metsäsaarekkeen korkean töyrään juurella kukkivien tuomien katveessa. Kuva 1993-05-16 Markku Sakari Meriluoto.

koin täydentävät kuvaa. Polun vartta reunustaa leppäviita, mutta ylhäällä rinteellä on miellyttävän väljä kuljeskella. Tällaisena rinne jatkuukin koko puoliympyrän Rannan-Salmisen asuinpaikalle asti. Alhaalla Itäluhdan reuna-vyöhykkeellä kuivahkolla tasanteella vallitsee väljä koivikko, jonka lomasta nousee nuoria mäntyryhmiä.

Peltokallion väljä, keski-ikäinen hakakoivikko näyttäytyy Sammalsillantielle pohjoisosastaan yli sadan metrin matkalta vastikään pensastosta perattuna. Koivujen lomassa kasvaa muutama mänty ja pari närettä. Kieltämättä vaikuttavan näköistä seutua, kuitenkin vailla mitään suojalehvästöä. Välissä länsireunassa on pitkä ruohostoinen, hetteinen vesihauta. Sen jälkeen maisema muuttuu.

Hakametsän keskiosan koivikko on vielä luonnontilassa. Täysikasvuisten koivujen taajuus säilyy samanlaisena kautta koko metsikön. Leimaa-antavaa on suuri sulkeutuneisuus, mikä aiheutuu paikoin läpikäymättömästä lepikkoviidasta. Väliin mahtuu kuitenkin laajojakin aukkoja, joten maisema ei muodostu yksitoikkoiseksi. Sitten viita väljenee ja maa muuttuu kuivemmaksi.

Pensasniityn reunan tasalta etelään työntyy viimeinen vyöhyke, komea ruohikkoinen hakakoivikko, tasaisesti yhtä väljä kuin pohjoisosassa. Aukeiden kolmelta taholta saartamana se näyttää houkuttelevalta keitaalta. Vaihtelua tuovat lukuisasti esiintyvät nuoret männyt, katajiakin siellä täällä. Alueella on lukuisia mutakaivantoja. [1974].

Kuvat 72 - 73, Lietelammit sijaitsevat Sammalsillansuon alueen eteläosassa Sammalsillanojan, Kuoppalanojan ja Ristolanojan liittymän ympäristössä. Lietelammien alue puskuroi kevättulvaa sekä pidättää Uudenkylän ja Pönnölän peltoaukeilta kulkeutuvien ravinteiden ja kiintoaineksen kulkeutumista Sylvöjärveen. Yläkuvassa levittäytyy kevättulva, alakuvassa on paljastunut vähävetinen kesäinen liete. Monimuotoinen maan ja veden mosaiikki oli erinomainen muutonaikainen kahlaajakosteikko vielä kauan vesistöjärjestelyjen jälkeenkin. Avoimet, matalat kahlaajalietteet kasvoivat kuitenkin umpeen, allikot supistuivat tai maatuivat kokonaan, pensoittuivat ja lopulta metsittyivät. Muutoksista huolimatta vaikeakulkuiset Lietelammit ovat aina olleet villein ja salaperäisin Sammalsillansuon osa, kuin kotoinen sademetsä, täpötäynnä luonnon kulloiseenkin kehitysvaiheeseen sopeutunutta lajistoa. Kuva (yläkuva 1966-05-08, alakuva 1960-luvun alkupuolisko) Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 74, Sammalsillalta luoteeseen koivikkoiseen Sammalsillansaareen. Vaikeakulkuinen kosteikko erottaa vielä saaren Sammalsillantiestä. Etualan ruovikko saaren ja Sammalsillanojan suun välissä useine allikoineen tarjoaa monipuolisen elintilan yölaulajille ja vesilinnuille. Taustalla vasemmalla näkyy Rantametsäsaareke. 1970-luvulla Sammalsillantien ja -saaren välinen kannas täytettiin muun muassa Heinolantien parannustyön tuottamalla maa-aineksella. Myöhemmin saareen rakennettiin kesäasunto. Kuva (1960-luvun alkupuolisko) Markku Sakari Meriluoto.

Pensaston piileksijät, yölaulajien aateliset

173. havaittu lintulaji ***Acrocephalus palustris***

- Tasan 23.00 kiinnitin huomioni outoon linnunlauluun, joka kantautui Sammalsillantielle Ylätasangon idänpuoleisesta kaislikon kulmauksesta. Jo hetken kuulostelun jälkeen totesin olevani tekemisissä uuden kerttuslajin, *luhtakerttusen*, todellisen mestarilaulajan kanssa. Pehmeää tienreunaa pitkin hiivin niin lähelle kuin uskalsin ja pysähdyin pariksikymmeneksi minuutiksi höristelemään.

Välillä käväisin Sammalsillalla veneellä siemaisemassa kupillisen kahvia varustautuen näin pitkälliseen tarkkailuun. Tällöin panin merkille laulun heikon kantavuuden: hädin tuskin erotin sen Sammalsillalle asti, vaikka ottaakin huomioon ruokokerttusten kuoron häiritsevän vaikutuksen. Palasin pian takaisin laulupaikan tuntumaan ja maastouduin tien syrjälle tekemään havaintoja. Paikallistin linnun noin viiden metrin päähän tiestä Ylätasangon laidan ja ruovikon eteläreunassa olevan vähäisen aukon puoliväliin, missä kohosi komeaa, yli miehenkorkuista *Phragmites*-ruovikkoa.

Ennen keskiyötä laulu oli vielä hieman katkonaista; esiintyjä tuntui välillä miettivän, mitä sanoisi seuraavaksi. Tällöin sain merkityksi muistiin runsaasti erilaisia matkinta-aiheita, mutta en kovin helposti. Erotin seuraavien lintulajien ääniä: *pajulinnun* “hyít, hyít”, *peipon* “tvint, tvint”, *varpusen* silputus “tsilp-tsilp”, *sinitiaisen* ärräsarja, *haarapääskyn* visertely, *kiurun* kurahtelu “rliu, rliu”, *västäräkin* “tsilip, tsilip”, *harakan* nopea räkätys, *hömötiaisen* “vit-vit-vit tsää-tsää”, *räkättirastaan* rätinä, *isokuovin* heikko “kuuí”, *metsäviklon* helähtävä “tlyít”, *kalalokin* “kliijä”, *kivitaskun* pehmeä “tjihy” ja maiskutus “tsatsatsa” sekä “tsak tsak”, *talitiaisen* “tsyí” ja “tsätsätsätsätsä”, *kottaraisen* varoitus, *mustarastaan* metallinsointinen “da-da-da-da”, *viherpeipon* hyrinä sekä *tiklin* ja *hempon* kuivat kutsuäänet.

Siinäpä kertyikin jo 20 lajia, eivätkä kaikki varmasti ole vieläkään mukana. Erityisesti ihastuttivat täydellinen *pajulinnun* säkeen tulkinta, *kiurun* liverrys ja *peipon* luonnollisen tuntuinen viserrys. Muita ääniä olivat erikoinen, melko voimakas, kirkas kilinä *lapinsirrin* tapaan, nopea “sahaus” ja pulputus sekä vauhdikkaat juoksutukset, jotka tyypillisesti usein seurasivat muutaman kerran verkkaan toistettuja matkintoja. Esimerkiksi *pajulinnun* säe päättyi ärrävoittoiseen loppuhuipennukseen.

Luhtakerttusen päästyä vauhtiin keskiyön jälkeen taukoamatonta laulua luonnehtivat nopea tempo ja kiireinen, malttamaton sävy. Toisto ei haitannut, sillä eriaiheiset jaksot niveltyivät täydellisen sulavasti toisiinsa vailla minkäänlaista tankkaavaa vaikutelmaa. Esitys oli tulvillaan aitoa elämisen riemua, sellaista huolettoman iloista tarinointia, jonka kaltaista ihmisten maailmassa voi kuulla vaikkapa -lastentarhassa.

Jo ensi kuulemalta *luhtakerttusen* laulu oli helppo erottaa *viitakerttusen* rauhallisesta sävellystyöstä, sillä tahti oli aivan toinen. Sanoisinpa, ettei näiden kahden lajin laululla ole mitään tunnistamista vaikeuttavia yhtäläisyyksiä. Molemmat ovat linnustomme kiistämättömiä laulumestareita, mutta niin eri tavoin. Vertauskuvallisesti *viitakerttunen* on kuin kesäisten viljelysmaisemien halki verkkaan vyöryvä virta, *luhtakerttunen* taas kivikkoisessa rinneuomassaan terhakkaasti pärskähtelevä kevätpuro. Kumpaakin katselee ja kuuntelee yhtä haltioituneena, kun matka onnekkaasti luokseen vie.

Pilvisen yön hämärimmät hetket kuluivat nopeasti ainutlaatuisen tunnelman vallitessa. Helteisen päivän kokenut vehmas luonto sai iltayöllä virkistystä heikon, mutta toista tuntia kestäneen sateen myötä. Yökin säilyi tavatto-

Kuva 75, Länsiluhtaa Mäyrämetsäsaarekkeen tienoilta etelään Sammalsillantielle päin, taustalla oikealla Latometsäsaareke. Karjan laidunnuksen loputtua ja tulvavaikutuksen heikennyttyä luhta on alkanut umpeutua: pajupensaat ja hieskoivut tunkeutuvat entiselle avoimelle luhtaniitylle. Maisemassa erottuvat vielä laikuttaisesti vasemmalta oikealle, vesialueelta mantereelle, rantaluhdan kolme päätyyppiä, avo-, pensas- ja metsäluhta. Vertaa vastakkaisesta suunnasta 1971-05-09 otettuun kuvaan! Talvella 1999-2000 Länsiluhdan halki kaivettu valtaviemäri aiheutti suuren, haitallisen muutoksen: Sammalsillanlahden tulva ei enää yllä Länsiluhdalle eikä kalojen kutu enää ole siellä mahdollinen.
Kuva 1996-06-08 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 76, Rehevä, varjoinen rantaluhta (koivuluhta) Länsiluhdan eteläpäässä Rantametsäsaarekkeen edustalla. Rantaluhta on metsälain turvaama erityisen tärkeä elinympäristö. Vielä 1960-luvulla kevättulvan voimakkaasti vaikuttamalla alueella vallitsi avoin luhtamättäikkö. Laidunnuksen loputtua pensasto ja korkea ruohokasvillisuus valtasivat myös Länsiluhdan. Tulvavaikutus hävisi, kun Länsiluhdan halki kaivettiin valtaviemäri talvella 1999-2000. Kuva 1990-06-10 Markku Sakari Meriluoto.

man lämpimänä. Mitä ihanammat sateen jälkeiset tuoksut hivelivät hajuaistia, päällimmäisenä tietysti valkoisten tuomien voittamaton aromi. Sylvöjärvi lepäsi peilityynenä, ja sen pintaan heijastui pohjoisen taivaalta hento punaharmaa kajo, joka vähitellen siirtyi koillista kohti, nukkuvan auringon rataa seuraten.

Aamun valjettua, pilvien väistyessä, kiersin veneellä kaislikon ympäri Sammalsillansaaren rantaan ja hiivin Ylätasangon poikki Sammalsillantielle. Sieltä näin 02.02 ensi kerran äskeisen *luhtakerttusen*, joka pysytteli tiiviisti entisillä sijoillaan noin kolmen metrin etäisyydellä kaislikon ulkoreunasta. Lintu liikehti eloisasti korrelta toiselle yleensä kasvuston puolivälin yläpuolella, mutta ei latvoissa. Viiden, kuuden metrin päästä erotin tuntomerkit erinomaisesti. Kurkku oli valkea, alapuoli muuten harmahtavan kellanvaalea, silmäkulmanjuova haaleudestaan huolimatta selvä, selän vivahde ehkä vihertävänruskea, yksiväriset siivet tummemmat, ylänokka tumma ja suu oranssinvärinen.

Valon lisääntyessä tämä pieni tarmonpesä liikkui korsistossa melko vilkkaasti, mutta paikalleen asettuessaan se antoi taas esityksensä tulvia ilman sekunninkaan taukoa. Vielä 04.00 lähtiessäni soutamaan Uimarantaan se ahkeroi täyttä päätä.

Luhtakerttunen lauloi suorakaiteen muotoisen, noin 80 x 50 m kokoisen, yli kaksimetrisen *Phragmites*-ruovikon nurkkauksessa, joka rajoittui Sammalsillantiehen ja Ylätasangon täytemaakenttään, vastakkaisella puolella Sammalsillanojan suuhun ja Sylvöjärven

Kuva 77, Kauniisti pyöristynyt mätässaran tiivis kasvusto kohoaa vedestä kuin päälaki konsanaan Länsiluhdan eteläpäässä, jonne virkeästi virtaava Kurenoja on nostanut laajan kevättulvan. Taustalla tuuheita pajupensaita Sammalsillantien läheisyydessä.
Kuva 1981-05-09 Markku Sakari Meriluoto.

selkään. Tiepenkereen syrjällä kasvoi koko matkalla matalaa pajupensastoa, laulukulmauksessa kaksi pajupuuta ja täytemaakentän reunassa muutamia koivupensaita. Tien ja ruovikon välissä juuri laulukorsiston vierellä oli vähäinen avovesisilmäke.

Helluntain maissa vallinnutta lämmintä kaakkoisvirtausta, joka toi Sammalsillansuolle ensimmäisen *satakielen* ja *viitakerttusen*, seurasi kesäkuun alkupäiviin asti viileä ja epävakainen sääjakso, jonka aikana iltapäivälämpötilat vaihtelivat Lahdessa yleensä +10°C ... +14°C. Baltiasta työntyi 1972-06-04 Suomeen korkeapaineen selänne, joka vahvistuessaan toi jopa helteistä ilmaa Länsi Venäjältä. Tähän miellyttävään sääilmiöön liittyivät yönseudun uudet, mielenkiintoiset havainnot. [1972-06-07...08].

Locustella fluviatilis - *Viitasirkkalintu* alkoi yllättäen laulaa 04.14, kun olin pysähtynyt linnun kohdalle Sammalsillantielle. Paikallistin sirisijän Länsiluhdan äärimmäiseen kaakkoisnurkkaan Sammalsillansaaren rajalle, luhdan viimeisten kookkaiden pajupensaiden eteen, pieneen avokohtaan ennen Sammalsillansaaren puustoa, pienten pajupensaiden ja vadelman muodostamaan pöheikköön. Säkeet olivat aluksi lyhyitä, mutta ne pitenivät, kun etenin vähän. Äänen määritys oli heti varma, sillä olin aiemmin yöllä kuunnellut *pensassirkkalinnun* pehmeää sirinää. Tämän sävy oli viiltävän terävä. Kulkiessani ohi 07 aikaan ääni kuului samasta paikasta mutta katkonaisesti. Tämä oli ensimmäinen havaintoni lajista Sammalsillansuon alueella. [2002-06-09].

Rantakanat ja muut mylvijät

Botaurus stellaris - Ensi kerran omakohtaisesti kuulin 11.00 Sammalsillansuon alueella *kaulushaikaran* puhalluksia. Ne kantautuivat Länsiluhdan ruovikosta erittäin selvästi ja voimakkaasti kolme kertaa Sammalsillan pieleen Pensasniityn koivikkoon. Seuraavat puhallushavainnot tulivat 12.11 ja 12.23 jälleen kolme kertaa Rantametsäsaarekkeeseen aivan kuin saarekkeen edustalta sekä 12.40, 12.52 ja 13.03 Länsiluhdalle Sammalsillanlahden perukan keskiosasta, siis Sammalsillanojan suun tienoilta.

Juuri sieltä sainkin 13.18 vuorenvarman suunnanmäärityksen: *kaulushaikara* puhalteli Sammalsillansaaren ja Sammalsillanojan suun välissä korkeassa ruovikossa! Näin läheltä kuulin puhaltelun yhteydessä myös muun "ähinän", mutta ääni ei silti ollut kovin voimakas. Matalan puhalluksen kantama osoittautui siis erittäin vaikeaksi arvioida alueella, missä on lukuisia soveliaita olinpaikkoja samalla linjalla; tällöin ristisuuntima on välttämätön. Vielä 13.30 kuulin Sammalsillalle hyvän äänihavainnon. Olipa jo aikakin tavata *kaulushaikara* Sammalsillansuolla! [1990-04-22].

205. havaittu lintulaji ***Rallus aquaticus*** - Sammalsillanojan suun ja Sammalsillansaaren välisestä ylivuotisesta, korkeasta ruovikosta Sammalsillanlahden puolelta alkoi ajoittain 21.35 jälkeen kuulua "laulu", jonka ennen pitkää tajusin kuulevani ensi kerran elämässäni. Tuntia myöhemmin äänteley kantautui Pyykkirantaan, kuten sitten koko yösydämen, keskiyöllä jatkuvasti. Ääni oli terävä, kimeähkö kuin *käpytikka*poikueen kimitys, mutta sävyltään matalampi ja vielä kovempi. Vauhtiin päästyä luonteenomaista oli yhtäjaksoinen mutta epätasainen tempo, väliin hidastuva, väliin taas nopeutuva. Samoin ääni tuntui väliin vaimenevan hetkeksi; ilmeisesti lintu käänsi silloin päätään.

Rantakanalaji, totta kai, mutta ei minulle ennestään tuttu. Ääni ei ollut niin kantava kuin *luhtahuitin* piiskansivallus, mutta se erottui hyvin *ruokokerttusten* kiihkeästä kuorosta veden yli Pyykkirantaan asti. Auringonnousun aikoihin 03.30 huomasin linnun vaienneen, joten se oli todellinen yölaulaja.

Kirjatieto kotona kertoi, että parittomat *luhtakana*koiraat kutsuvat iskevällä soidinhuudolla "dsryk-dsryk dsryk-dsryk dsryk...", jossa läheltä kuultuna on metallinen, ontto sointi. Keväällä ja alkukesällä ääni jatkuu öisin jopa tuntikausia, vain rytmiltään epäsäännöllisesti kiihtyen ja hidastuen. Ääni on voimakas ja kantaa kilometrin päähän. - Kuvaus oli muuten osuva, etenkin epäsäännöllinen rytmi, mutta järin kantava ääni ei ollut. *Luhtakana* oli arvokas lisä Sammalsillansuon alueen kosteikkolajien huippuhavaintoihin. [2002-05-25].

Viikkoa myöhemmin *luhtakana* äänteli 22.15 aikaan entisellä paikalla Sammalsillanojan suupuolen ruovikossa. Kävimme kolmeen mieheen Sammalsillansaaressa ja paikallistimme äänen aivan korkean ruovikon ytimeen. Läheltä kuultuna ääni oli todella metallisen kova ja iskevän terävä. Tieten häirittynä *luhtakana* ei päästellyt käsikirjassa luvattua porsaan kiljuntaa, vaan vaikeni. Poistuttuamme äänteley jatkui jo 22.50, edelleen yli keskiyön yhteen asti koko ajan, ja vasta 02.20 se vaikeni, kun *kerttusten* kuoro ympärillä jatkoi lauluaan. [2002-05-30].- Saman yönseudun toinen "elämänpinna" muistutti hauskasti toisesta rantakanalajista aikoinaan samassa paikassa:

138. havaittu lintulaji ***Gallinula chloropus*** - Sauvoin venettä Sammalsillansaaren itäsivulla matalassa, kaislikkoisessa vedessä, kun 08.40 huomasin keulan edessä oudon linnun, joka uiden pakeni venettä. Se oli selvästi *nokikanan*

Kuva 78, Sammalsillansuon Pensasniitty kaakosta Peltokallion suunnasta. Avoimella luhtaniityllä kasvaa matalaa pajupensastoa yksittäisine hiekoivuineen ennen nykyisen taajan koivikon kehittymistä. Keskellä Sammalsillantien ja Itäluhdan takana häämöttää kaistale Sammalsillanlahtea, jonka takana erottuu Toivonojan ranta kuvauspaikalta noin 1,6 km päässä. Kuva (1960-luvun alkupuolisko) Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 79, Tulva nousee Länsiluhdalle, mutta Sammalsillanlahtea kahlehtii vielä jää. Sammalsillantieltä nähtynä vasemmalla erottuu Kurenojan uoman pää. Avoluhdan vesialuetta täplittävät korkeat saramättäät ja harvakseltaan pajupensaat. Taustalla vasemmalla näkyy Mäyrämetsäsaareke. Länsiluhta oli vielä tuolloin tärkeä luontainen kalojen kutualue. Sen merkitystä heikensi 1960-luvun vedenlaskun jälkeinen umpeutuminen ja tuhosi lopullisesti talvella 1999-2000 valtaojan kaivu keskelle luhtaa. Vuodet eivät ole veljeksiä: esimerkiksi 1972-04-20 valtaojat Sammalsillanoja, Kuoppalanoja ja Ristolanoja virtasivat rauhallisesti kaukaloissaan, ja tulvanpoikanen oli tyystin hävinnyt Sammalsillansuon alueelta. Lietelammia kattoi vielä hauras jää, mutta Sammalsillanlahden rantamia kiersi jo kapea sulavyö - tupaten täynnä kalanpyydyksiä, sillä tuona keväänä kutukalastus sallittiin. Jään pintaan oli muodostunut pettävä kuori, jonka alla vesi teki myyräntyötään. Kuva 1967-04-16 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 80, Syysillan peilityyni rauha lepää Sylvöjärvellä. Sammalsillansaaren koivujen lomasta näkyy taustalla vasemmalla Toivonojan ja oikealla Hautaanmäen metsäistä rantaa, niiden välissä Hautaan kapeikko ja sen takana Immilänlahti. Saari on vielä oikea saari, asumaton ja ainoa koko Sylvöjärvessä. Kuva 1969-10-18 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 81, Sammalsillanojan rehevärantainen uoma Sammalsillalta etelään, Lietelammille päin. Avoveden päässä uomaan liittyy Kuoppalanoja. Viidakkomaisen runsas lehvästö on kasvanut entiselle puuttomalle luhtaniitylle runsaassa 30 vuodessa. Lietelammien puskurivaikutuksen heikennyttyä valtaojat tuovat Sammalsillanlahdelle huomattavan rehevöittävän ja liettävän ravinne- ja kiintoainesvirran Uudenkylän ja Pönnölän peltoaukeilta Ensimmäisen Salpausselän juurelta asti. Kuva 1996-06-08 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 82, Raskas lumikuorma taivuttaa Pensasniityn reunan Sammalsillantielle asti, taustalla Sammalsilta. Kuva 2002-11-20 Markku Sakari Meriluoto.

sukulainen, tätä hieman pienempi. Yleisväri oli epämääräisen tummanruskea ja -harmaa. Kupeilla näkyi erittäin selvä valkea pitkittäisjuova. Ja ennen kaikkea: nokka sekä otsakilpi olivat räikeänpunaiset! Lintu ui päätään nyökytellen etukenossa aivan kuten *nokikana* väistellen taitavasti kaislan lauttoja ja korsia. Se ylitti pienen avovesialueen ja nousi Sammalsillantien penkereen juurelle piiloutuen pajupensaan suojaan.

Vasta käsikirjojen avulla selvisi laji: olin tavannut harvinaisen *liejukanan*. Tuntomerkit, joita ei monta olekaan, näin hyvin. En kuitenkaan huomannut pyrstön valkeita alapeitinhöyheniä; en ainakaan tehnyt niistä muistiinpanoa. Todennäköisesti linnun pyrstö ei ollut niin koholla, että ne olisivat näkyneet. - *Liejukanan* tapaaminen Sammalsillansuon alueella ei ollut yllätys lajin harvinaisuudesta huolimatta. Onhan alueella tarjolla tälle vaateliaalle linnulle lukuisa määrä sopivia elinympäristöjä. Jään jännityksellä odottamaan myöhempiä tapaamisia ja ehkä pesimistä! [1967-05-21].

141. havaittu lintulaji ***Porzana porzana*** - Taluttaessani polkupyörää Latometsäsaarekkeen poikki Sylvöjärven rantaan päin kuulin 05.24 saarekkeen edustalta rehevöityvältä saraluhdalta *luhtahuitin* piiskansivalluksia “huit-huit-huit-huit...”. Ääni toistui kymmenisen kertaa. Vähän myöhemmin seurasi vielä lyhyitä muutaman viuhahduksen sarjoja. Näin läheltä kuultuna ei jäänyt pienintäkään erehtymisen mahdollisuutta, vaan tämän äänilevyiltäkin tutun äänen perusteella saatoin välittömästi määrittää lajin. Pistäydyin kaksi kertaa alueella, mistä viuhahdukset kuuluivat, mutta en “luonnollisestikaan” onnistunut karkottamaan lintua siivilleen; *ruisrääkkä*

antoi jo esimerkin sukunsa lajien piileskelytaidosta. Nytkin kuului huitin ääni rannalle päästyäni mielestäni juuri sieltä, missä hetki sitten olin astellut.

Luhtahuitti oleskeli Latometsäsaarekkeen ja kaislikon välisellä noin 30 m levyisellä vetisellä luhdalla, johon hyvää vauhtia kasvoi rehevä saraikko kurjenmiekkoineen. Lintu ei tuntunut olevan parhaalla ääntelytuulella enää tähän aikaan vuorokaudesta, mutta se viuhtoi kuitenkin 05.57 läksiäisiksi 11 kertaa.

Jälleen sai Sammalsillansuon alueen lajisto arvokkaan lisän. Tosin jo 1964-07-05 olin kuullut Toivonojan rannasta *luhtahuitin* ääntelyä, mutta suuren varovaisuuteni takia havainto jäi silloin epävarmaksi. On mielenkiintoista panna merkille, että tapasin alueella nyt kolmannen *Ralliformes*-lahkon edustajan kahden viikon aikana. [1967-06-02].

Päivän ja yön petoja

Pandion haliaetus - Sain seurata hienoa näytelmää, joka esitettiin Sylvöjärven yllä. Kaukana järven pohjoispäässä kaarteli 07.25 hyvin suuri lintu mahdollisesti rastaiden ahdistelemana. Aavistelin jo hieman, mikä laji on kysymyksessä, ja 07.29 sain siitä varmuuden. Lintu lekutteli lyhyitä jaksoja ja syöksyi sitten päistikkaa alas veden pärskähtäessä korkealle: ensi kerran elämässäni näin *kalasääsken* saalistavan. Pian *sääksi* kohosi jälleen korkealle, kaarteli, lekutteli hetken välillä ja muutaman minuutin kuluttua edellisestä kerrasta ryöpsähti vesi jälleen, nyt järven puolivälin paikkeilla. En nähnyt eteläpäähän asti, onnistuiko sen saada kalaa kummallakaan kerralla. Nyt tämä majesteetillinen lintu ryhtyi korkealla kaarrellen lähestymään järven eteläpäätä, missä seisoin Sammalsillantiellä.

Hyvin hitaasti kävi lähestyminen, ja kaiken aikaa hääri sen ympärillä kymmeniä pääskyjä. Linnun valkea alapuoli välkehti kauniisti auringon kilossa.

Kalasääski oli ehtinyt 07.40 länsirannan rantasaunan tasalle, ja yhä lintu tuli lähemmäs. Näin, kuinka se kaarrellessaan tuijotti herkeämättä kalojen liikkeitä pää alaspäin suunnattuna. Linnun alapuoli hohti valkeana nähdessäni sen jättiläishahmon nyt niin hyvin kuin vain suinkin saattaa toivoa. *Kalasääsken* siivet olivat liitolennossa hieman alaspäin kuperat. Suunnilleen rantasaunan ja Sammalsillansaaren puolivälissä kaarrellessaan 07.41 se huomasi kalan lähellä kaislikon reunaa. Lintu lekutteli hetken, pudottautui sitten siivet supussa, jalat edellä, lähes pystysuoraan alas, oikaisi itsensä kuuden, seitsemän metrin korkeudella aivan pystyyn ja syöksyi pää alas suunnattuna, siivet kupeille painettuina, hurjaa vauhtia veteen. Tyyni pinta räiskähti rikki, vesi syöksähti suihkuna ilmaan ja lintu katosi syvyyksiin. Sieltä se nousi märkänä kantaen kynsissään hopeasuomuista kalaa. Sitä riiputtaen *kalasääski* lähti verkalleen suunnistamaan Immilänlahtea kohti. Sain seurata Sammalsillantieltä tätä ainutlaatuista esitystä 20 minuuttia. [1964-09-03].

Accipiter gentilis? - Sammalsillalta Sylvöjärvelle päin vilkaistessani kiikari poimi 14.37 heti *kanahaukan* kokoisen pedon, joka lensi jäntevästi ja määrätietoisesti verinen saalismytty kynsissään Sammalsillansaaren ja Itäluhdan yli sekä Latometsäsaarekkeen editse kunnantilan pellon taa metsänreunan lomaan. Takaviistosta näin myötävalossa päältä yksivärisen tummanharmaan puvun. Vaaleanharmaa tai lähes valkea alaperä vilkkui jyrkästi muusta höyhenyksestä erottuen. Siivet olivat leveähköt, siivenkärjet terävähköt. Sykähdyttävä havainto mitä todennäköisimmin *kanahaukasta*! [1996-04-14].

Kuva 83, Lintuharrastajan evästuokio perinteiseen tapaan Latometsäsaarekkeen vieressä, silloin vielä avoimella Latoniityllä, missä nykyisin kasvaa taaja haavikko. Taustalla vihertää hennosti Itäluhdan reunapajukko. Linturetken havaintoja Sammalsillansuon alueella olivat tuolloin muun muassa heinätavi Itäluhdalla, kalasääski Sammalsillanlahdella, Toivonojan kaislikkorannassa 43 naurulokin munapesää, harmaapäätikka Rannan-Salmisen koivikossa, ensimmäinen satakieli – vuoden 104. ”pinna” – Rannan-Salmisen torpan omenapuussa ja ensimmäinen viitakerttunen Ranna-Salmisen kumpareella.
Kuva 1972-05-22 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 84, Peltokallion hakakoivikon tyytyväinen alkuasukas nauttii suven suloisuudesta valkorunkoisen koivikon katveessa ilta-auringon auvossa. Sammalsillansuon laululinnut ovat tältä päivältä hiljenneet, mutta ensimmäiset yölaulajat alkavat jo viritellä säkeitään.
Kuva 1997-06-13 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 85, Peltokallion haka asukkaineen on Sammalsillansuon alueen elävää perinnemaisemaa parhaimmillaan. Tunnelma täyttyy etenkin alkukesän aamuna, kun hakakoivujen vielä vaaleanvihreät lehdet ovat jo kasvaneet täyteen mittaansa, virkeä oras nousee viereiselle pellolle ja lehmikarjan pehmeä turpa rouhii tuoreena versovaa ravitsevaa ruohoa.
Kuva 1997-06-14 Markku Sakari Meriluoto.

116. havaittu lintulaji ***Asio flammeus*** - Tulin Pensastoalueelta Sammalsillantielle, jota pitkin astelin Sammalsillansaaren kohdalle. Silloin näin 16.40 suuren linnun lentävän matalalla aivan saaren vieritse tien puolelta. Kiikarilla totesin heti, että kysymyksessä oli petolintu, vieläpä melko suuri. Se kaarsi Sammalsillansaaren lähderantaan, pudottautui maahan ja yritti tavoitella jotakin saaliseläintä kynsiinsä, nousi lentoon, siirtyi lähemmäs ja teki saman tempun noin 30 m päässä minusta lähtien sitten kevyesti ja ilmavasti liihottelemaan matalalla, enimmäkseen noin metrin korkeudella Länsiluhdan yllä. Se suunnisti länsirannan saunamökkiä kohden verkkaisesti lentäen, väliin siivet yläviistossa kappaleen matkaa liitäen.

Hieman ennen mökkiä lintu kohosi nopeasti korkeammalle, useita metrejä ylöspäin, samalla kun se kaartoi takaisin, kävi välillä maassa ja palasi länsirantaa pitkin pajupensasryhmää kohti edelleen aivan luhtaheinikön tuntumassa. Se hävisi jonnekin pajupensaiden taakse, enkä onnistunut saamaan sitä enää näkyviin, vaikka kävelin linnun oletetulla laskeutumispaikalla. Mahdollisesti se oli hyvin matalalla liihotellut Rantametsäsaarekkeen kätköihin syömään nappaamaansa myyrää.

Koko jännittävä näytelmä kesti vain pari minuuttia, mutta linnun tuntomerkit sain kuitenkin osapuilleen selville. Yleisväritys oli päältä kellertävänruskea tummin juovin ja vipevöinnein. Siiven keskivaiheilla näkyi selvä valkea pilkku. Yläperä oli selän värinen, eikä siinä ollut valkeasta merkkiäkään. Naamakuvioinnin näin linnun ollessa lähinnä minua hyvin selvästi ja heti totesin, että se oli “omituinen”, mutta en jälkeenpäin pysty selittämään millainen. Mikään haukkalaji se ei siis ollut.

Kuva 86, Usvainen kesäaamu kuultaa hämähäkin taideteoksessa Sammalsillansuon kaislikossa. Kuva 1971-06-19 Markku Sakari Meriluoto.

Naamakiehkurassa erottui tummaa ja ehkäpä mustaa sekä valkeaa. Näin pääpuolen vain noin sekunnin ajan linnun ollessa kääntyneenä minuun päin, joten on ymmärrettävää, etten voi tarkemmin selostaa väritystä. Pää vaikutti lisäksi “tylpältä” kuten pöllöllä. Naaman tajuntaani jäänyt “omituisuus” on, vaikka en voi sitä tarkemmin kuvaillakaan, erittäin hyvä tuntomerkki ja viittaa selvästi pöllöihin. Siivet näyttivät linnun muuhun kokoon nähden pitkiltä. Niiden samoin kuin selänkin havaintovihkoon merkitsemäni kellanruskea yleisväri sulki pois *sinisuohaukka*naaraan, jonka tunnen 1964-09-03 havainnon jälkeen hyvin. Lisäksi yläperä ei ollut valkoinen, minkä näin aivan vakuuttavasti yläviistosta, vaan selän värinen. Havaintohetkellä vallitsi täyspilvisyydestä johtuen jo pienoinen hämärä; aurinko laski noin puoli tuntia myöhemmin.

Ainoa pöllölaji, joka käsikirjoihinkaan turvautumatta havaintoa miettiessäni tuli mieleen, oli *suopöllö*. Muistin, että se on muuttolintu, liikkuu ainakin pesimäaikana päivälläkin (totta kai, Lapin lintu!) eikä ole aivan harvinainenkaan. Merikallion laskelmien mukaan *suopöllöjä* pesii maassamme keskimäärin 10 000 paria, jyrsijöiden esiintymisen mukaan.

Kaiken edellä mainitun huomioon ottaen en voi tulla muuhun johtopäätökseen kuin että lintu oli *suopöllö*. Lajinmäärityksessä on tosin otettava huomioon sukulaislaji *sarvipöllö*, mutta havaitsemani tuntomerkit puhuvat vakuuttavasti *suopöllön* puolesta. - Seuraavassa eri käsikirjoissa mainittuja lajin tuntomerkkejä: “... lentää matalalla avomaiden yllä hitain

Kuva 87, Trooppisen rehevä rantaluhta Sammalsillanlahden puolelta nähtynä Latometsäsaarekkeen – Uimarannan välillä. Rehevän vehkarannan kapea avoluhta vaihtuu jyrkästi tiheäkasvuiseksi pensasluhdaksi ja ylempänä edelleen hieskoivikkoiseksi metsäluhdaksi. Rantaluhta monipuolisine kasvillisuusvyöhykkeineen on luontomme tärkeimpiä elinympäristöjä runsaalle lajistolle. Kuva 1998-06-06 Markku Sakari Meriluoto.

siivenlyönnein, osaksi liidellen ... avomaiden laji, joka lentelee yleisesti päivisin ... päälakitöyhdöt tuskin huomattavat ... siivet pitemmät kuin *sarvipöllöllä* ja ulottuvat pyrstönkärkeä pitemmälle ... kellanruskea ... naamakiehkura valkea ja ruosteenkeltainen, silmän seudussa mustaa ... siivet hyvin pitkät ... lentää usein matalalla vaappuen ja osittain liidellen, nousee joskus korkealle luonteenomaisin syvin siiveniskuin ... saalistaa avomailla, mieluiten soilla tai rantojen ja jokivarsien kosteilla niityillä ... *sarvipöllö* on enemmän tai vähemmän ruskea, *suopöllö* harmahtavankeltainen ... huomattavasti vaaleampi kuin *sarvipöllö* ... väsymättömän ahkera risteily laajoilla aukeilla kuuluu *suopöllön* metsästystapoihin ... lentää melko hitaasti. - Siinä todistusketju, joka on lähes aukoton! Tämä oli elämäni kolmas pöllöhavainto ja jo toinen tänä vuonna. [1964-10-15].

Asio otus - Kohta pysähdyttyäni Heinolan maantielle Honkalan [Männistön]tien risteyksen luo havaitsin 21.35 *sarvipöllön* lehahtavan vastapäisen pellontakaisen tiheän pensasviidan reunaan Ristolanojan mutkan läheisyyteen, samaan paikkaan kuin viime kerrallakin! Kotvan tähyiltyään se heittäytyi siivilleen ja lähti hitaasti polveilemaan Ristolanojan vartta pitkin yläjuoksulle päin tarkastellen kiinteästi maastoa. Välillä pöllö yritti istahtaa erään hontelon pajun latvaan, mutta kun ei saanut tukevaa otetta, lähti jatkamaan liihotteluaan. Äkkiä se käännähti pois ojalinjalta ja alkoi taivaltaa suoraan minua kohti! Keltasilmäinen lintu suureni koko ajan kiikarin näkökentässä! Jännityksen vallassa tuijotin sitä, ja sekin

Kuva 88, Kevätillan aurinko laskee koivikon taa Lietelammilla. Sylvöjärven jäät lähtivät tänään. Lietelammilla vesi päilyy vielä korkealla laajoissa, avoimissa lampareissa Kuoppalanojan ja Ristolanojan liittymän alueella, ennen kuin Sammalsillanoja ennättää viedä vedet ja paljastaa lietteet kesän ajaksi.
Kuva 1971-05-06 Markku Sakari Meriluoto.

noteerasi viimein minut, oikaisi kohti Ristolan metsäsaarekkeen länsireunaa ja katosi Heinolan maantien taa.

Koko havaintoajan oli vastapäisestä Sammalsillansuon itäosan pensasviidasta, sieltä minkä reunassa pöllön nytkin ensiksi näin, kantautunut kuuluva piipitys. Suuremmin yllättymättä totesin *sarvipöllön* poikasten siellä kitisevän! Ääni oli kuin tuuliviirin hidas käännähdys. Käsikirja Pohjolan linnut värikuvin kuvasi sen näin: “Poikasten kerjuuääni hyvin luonteenomainen kimeä piipitys “pjiie”, joka toistuu n. viiden sekunnin välein.” Ruoantarvitsijoita oli kolme, ja kerran laskin niiden mankuvan yhdessä 30 kertaa minuutissa eli kukin keskimäärin kuuden sekunnin välein.

Päätin yrittää käydä katsomassa poikasia, vaikka tiesinkin tehtävän vaikeaksi, koska ne olivat jo lähteneet pesästä. Koko ajan nuorukaiset kuitenkin piipittivät hiipiessäni kuivassa, ritisevässä viidassa Peltokallion naapuritalon etelärajan ojanpohjaa pitkin pienen kaislikkoisen suoaukion äärelle. Sen nuorta, tiheää koivikkoa kasvaneilla reunamilla nuo kolme *sarvipöllön* tainta piileksivät, kaksi toisella ja yksi toisella puolella. Lopulta ne sentään vaikenivat - ja jäivät minulta näkemättä, sillä hyttysarmeija himoitsi lihaani niin, etten ryhtynyt koluamaan aluetta sen perusteellisemmin. Totesin vain, että siellä, mistä äänet olivat kuuluneet, lintuja ei ollut - mestaripiileksijöitä kaikki tyynni! Pitempään häiritsemättä palasin takaisin pellolle, jonne päästyäni kitinä alkoi uudelleen!

Kuva 89, Lietelammilla vehka ja kurjenmiekka ovat lähes täysin vallanneet entisen avovesilampareen, jonne aamupäivän aurinko kauniisti kurkistaa. Taustalla tuuhea rantapajukko liittyy taajaan koivikkoon Kuoppalanojan ja Ristolanojan liittymän takaisella alueella. Kuva 1990-06-10 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 90, Lietelammit Kuoppalanojan ja Ristolanojan liittymän kuin Amazonasin alueella alhaisen kevätveden aikaan. Edessä kukkii mätässara, taustalla pajukko vaihettuu Ristolanojan varren koivikoksi. Rehevä vesikasvillisuus synnyttää voimakkaan tuoksun. Kevään tunnelmaa täydentävät ruokokerttusen särinä rantakasvustossa ja pajulinnun huilu koivikossa. Kuva 1993-05-16 Markku Sakari Meriluoto.

Kuulostellessani myöhemmin iltahämärissä Ristolanojan suoran eteläpäässä *pensassirkkalintua sarvipöllö*emo lensi 22.30 matalalla ylitseni pohjoisen suunnalta Ristolan pellolle päin äännähtäen minut ohitettuaan kummeksuen “kvou-é”. Lähtiessäni 23.00 polkemaan eteenpäin poikaset piipittivät edelleen. Myös 00.30 kuulin kitinän Sammalsillantielle. [1972-06-27...28].

Virkistäviä vieraita

206. havaittu lintulaji ***Branta bernicla*** - Täysikuu suoraan etelässä matalalla Salpausselän päällä valaisi hennosti yläpilviharsoja Sammalsillansuon yllä. Sydänyö kuukautta ennen juhannusta alkoi olla hämärimmillään. Astelin Sammalsillansaaren tasalla, kun 00.18 herkistyin kuulostelemaan kaukaisia ääniä taivaalta Sammalsillantien päältä. Sain hetkeksi kiikarin näkökenttään satoja hanhia! Ne taivalsivat suoraan Sammalsillan yli pitkissä, jatkuvasti aaltoilleissa helminauha-auroissa nopeasti, määrätietoisesti koilliseen. Hanhien ääntely, ainoa havaittava tuntomerkki, kuulosti tukahdetun vaimealta, vaikeasti määritettävältä. ARKTIKAn öinen kevätyllätys kotiseudullani - mutta ei aivan odottamaton:

Lehtitiedon (2002-05-19) mukaan tämän kevään ARKTIKA eli arktisten vesilintujen muutto pesimäsijoilleen Vienanmeren - Pohjoisen Jäämeren rannoille tapahtui viikon etuajassa, olihan kesän tulokin varhainen pari, kolme viikkoa. Aamulla ja illalla muuttosuunta oli tavan mukaan Viron länsirannikolta Suomenlahtea pitkin kaartaen Laatokan - Äänisen reittiä itäkoilliseen, mutta yöparvet, kuten tämäkin, suuntasivat suoraan mantereen yli.

Kuva 91, Uimarannantien varren Kivikkolehdon keskiosa vehreytyy raivauksen jälkeen, kun auringonpaiste pääsee latvusten alle ja virkistää varjossa lymynneet kasvit uuteen kukoistukseen. Oikealla Uimarannantien vieressä riukukasa aidastarpeiksi, vasemmalla Mannan puoleinen kivikkoinen töyräs. Kuva 2002-05-25 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 92, Suuri siirtolohkare muistona mannerjään liikkeistä Sammalsillansuon alueella Latopellon pohjoisreunassa Kivimetsäsaarekkeessa, mistä se näkyy myös Uimarannatielle. Kivimetsäsaareketta reunustaa Sammalsilta-hankkeessa rakennettu aita. Suuri siirtolohkare sijaitsee myös Sammalsillanlahden länsirannalla Mäyrämetsäsaarekkeessa. Kuva 2002-11-20 Markku Sakari Meriluoto.

Kirjatiedonkin mukaan *sepelhanhien* "porinapoppoot" (kurnuttava kurkkuääni "prrok" parvesta eri korkuisina ääninä ja yhtäjaksoisena porinana - käsikirjan mainio luonnehdinta kuulemalleni ääntelylle) oikaisivat mereltä osaksi mantereen ylle, vaikka lajin muutto sisämaassa on yleensä heikkoa. Normaalistikin *sepelhanhien* päämuutto tapahtuu muita arktisia hanhia myöhemmin, huipentuen keskimäärin 27. toukokuuta. [2002-05-26].

Podiceps auritus - Havaitsin lajin, jonka kohdalla olin jo menettänyt toivoni nähdä se vielä tänä vuonna: *mustakurkku-uikun*. Se lensi 16.35 Sylvöjärveltä Sammalsillansaaren edustalle kuin tarjottimelle nähtäväksi. Näin heti, että lintu oli sukeltaja ja kuului uikkuihin. Kerran se pulpahtikin vedenpinnan alle.

Pienen uikun värityksessä kiinnitti heti huomiota kauniin punaisenruskea takakaula. Päälaki oli hyvin tumma, todennäköisesti musta. Kurkku, posket ja etukaula olivat valkeat. Pään ja poskien jyrkkä väriraja kulki silmien tasalla. Rinta oli likaisenharmaa, kupeet vähän tummemman harmaat. Selkä oli tumma, pyrstön alaosa valkea. Siipijuovan saattoi erottaa heikosti, mutta lennossa näkyi hyvin siiventyven valkea laikku tummilla, mustanvoittoisilla siivillä. Siivet olivat alta vaaleanharmaat, alapuoli valkea.

Mustakurkku-uikku oli hyvin tarkkaavaisen, melkeinpä epäluuloisen näköinen katsellessaan liikkeitäni Sammalsillansaaressa. Ainoa ääni, jonka se päästi pari kertaa, oli heikko, kysyvä "gräh". Varomattomasti liikahtaessani lintu lähti lentoon, mutta kaarroksen järvelle tehtyään palasi kuitenkin Sammalsillansaaren edustalle itärannalle, mistä myöhemmin lensi selälle. Pakoetäisyys oli noin 40-50 m; lintu vaikutti aralta. Järvellä se laskeutui erään *silkkiuikun* läheisyyteen, jolloin näin mainiosti lajien kokoeron. - Tämä oli vasta toinen havainto lajista, viime kesänähän *mustakurkku-uikku* todennäköisesti pesi Punalammilla. [1964-10-06].

Esox lucius - Laskeuduin Sammalsillantien viereiseltä puunkuorikasalta ja lähdin kulkemaan aidan viertä Sammalsillansaarta kohden. Sateiden vuoksi Kurenojassa oli vettä melko runsaasti, ja sen vaikutus näkyi täälläkin: tuttu polku saareen oli liejuinen ja upottava sekä aivan kokonaan veden peitossa. Noin

Kuva 93, Pyykkirannan venevaja ennen talkoomaalausta uudella punamullalla alkukesän vehreän lehvästön kätkössä, kun ilta-aurinko hehkuu Sammalsillanlahden takaa tuoreissa, kiiltävissä koivunlehdissä ja vajan valkeassa räystäslaudassa. Kilpi kutsuu satunnaisia melojia poikkeamaan rantaan. Kuva 2002-05-30 Markku Sakari Meriluoto.

30m päässä saaren rannasta jokin loiskahti 16.58 vedessä edessäni. Pysähdyin, ja kun mitään ei tapahtunut, astuin askeleen. Silloin mulahti jokin jälleen aidan vierellä. Kumarruin katsomaan ja näin tummassa vedessä vielä tummemman kalan selän. Kala puikahti kaatuneen aitapylvään ja mätästupsun väliin eikä päässyt siitä enää eteenpäin. Sain sen käsiini ja totesin, että puikkari oli noin 20 cm pituinen kaunis *hauki*. Vein kalan nopeasti Sammalsillansaaren rantaan ja päästin sen siellä avoveteen. [1964-10-15].

111. havaittu lintulaji ***Charadrius dubius*** - Sammalsillansuon Lietelammilla näin *pikkutyllin* ensi kerran. Se seisoi 19.07 liikkumatta lietteillä, ja minulla oli neljännestunnin ajan erinomainen tilaisuus tehdä havaintoja 15 m päästä. *Pikkutylli* oli paljon läheisyydessä olleita kahta *liroa* pienempi. Lintu oli nuori yksilö, sillä väritys oli vielä hieman puutteellinen. Selkä ja pyrstö olivat yksivärisen vaaleanruskeat, pää samanvärinen, siipijuovaa en havainnut. Hartioilta pisti kaksi ruskeaa kiilaa rintaan. Niskan kiersi leveä, valkea, selän puolelta mustan reunustama sepel. Kaula, rinta ja vatsa olivat puhtaan valkeat, koivet taas ihonväriset.

Oltuaan noin kymmenen minuuttia melkein paikallaan *pikkutylli* ryhtyi terhakkaasti etsimään ravintoa. Se liikkui hyvin nopeasti lyhyen matkan, pysähtyi sitten päätään kallistellen kuuntelemaan pikkueliöiden liikkeitä, etsi ne nokallaan ja piipersi taas kappaleen matkaa eteenpäin. Kahta edellä mainittua liroa lukuun ottamatta Lietelammilla ei ollut muita kahlaajia. [1964-07-24].

Picus canus - Astelin aatoksissani Sammalsillan luo, kun 10.50 kuulin yllättäen sillanpielen pylvään nenästä heikon mutta sitäkin tutumman äännähdyksen “kjy-kjy”. Samassa vihertävä tikka lennähti sieltä edemmäs seuraavan pylvään luo Sammalsillansaaren metsikön reunaan vanhaan raitaan. Sieltä sen lennätti ohi ajanut auto Pensastoalueen puolelle koivikkoon. Näin kiikarilla naaras-*harmaapäätikan* tuntomerkit useaan otteeseen erinomaisesti. Hillityn hieno hiljaisen sydäntalven yllätys juuri tällä erityisen tarkkailun alueella! Liekö mieluisaan kohtaamiseen osuutta Mannan pihan talviruokinnalla, sitähän *harmaapäätikka* hyödyntää mielellään? [2002-12-12].

Kuva 94, Sammalsillantieltä luoteeseen Itäluhdalle. Edessä näkyy tienvieren piikkilanka-aita karjan pitimiksi. Sammalsillanlahden takana erottuu Toivonojan ja Syrjälänkallioiden ranta. Kevättulva peitti näillä kohdin useasti Itäluhdan ja jopa Sammalsillantien kahluukuntoon. Nykyisin Itäluhta on ainoa melko avoimena säilynyt luhtaniitty Sammalsillansuon alueella. Kuva (1960) Markku Sakari Meriluoto.

“Those were the days”

Corvus cornix - Sylvöjärven yllä risteili 06.02 satoja *törmä*-, *haara*- ja *räystäspääskyjä*. Ilma oli niistä aivan sakeana ja viserrys kuului kauas. Satojen *kottaraisten* suurparvi lähti 06.04 mahtavasti humisten lentoon Uimarannan kaislikosta siirtyen ohitseni Toivonojan pellolle päin. Kaislikon yllä lentänyt *varis* joutui parven keskelle ja yritti epätoivoisesti päästä väljemmille vesille! Suunnilleen saman verran ruovikossa yöpyneitä lintuja siirtyi Uimarannan haapoihin ja mäntyihin, missä ne aloittivat valtaisan viserryskonsertin. Kaikki *pääskyt* olivat 06.48 siirtyneet Länsiluhdan laajaan kaislikkoon, eikä järvellä ollut ilmassa ainuttakaan. Myöhemmin ne kuitenkin siirtyivät jälleen Sylvöjärven ylle hyönteispyyntiin. [1964-09-03].

Sturnus vulgaris - Noin 200 *kottaraista* ruokaili 17.08 kunnantilan kynnöspellolla, noin 800 yks. laskeutui 17.13 puolen minuutin kuluessa Uimarannan puihin visertämään, 17.21 tuli noin 400 yks. lisää ja 17.23 vielä noin 350 yks. leveänä rintamana kuuluvasti kohisten. Ruovikossa yöpyviä *kottaraisia* oli siis Sammalsillanlahden perukan alueella yhteensä noin 1750 yks. [1964-10-06].

Accipiter sp. - Noin 300 yks. *kottarais*parvi kierteli 17.03 laskeutumisaikeissa Uimarannan kaislikon yllä. Seisoin tällöin Sammalsillansaaren rannassa. Yhtäkkiä tapahtui jotakin odottamatonta: tiivis ja yhtenäinen parvi hajosi, joutui pakokauhun valtaan, ja *kottaraiset* törmäilivät sinne tänne. Haukka oli iskenyt parveen! Kuului *kottaraisten* hätäisiä kirskahduksia ja satojen siipien humina niiden yrittäessä päästä mahdollisimman nopeasti mahdollisimman kauas vaaravyöhykkeestä.

Näin sekasorron aiheuttajan, luultavasti *kana*- tai *varpushaukan*, vain hyvin epäselvänä, harmaana hahmona tumman *kottarais*parven

Kuva 95, Sammalsillantietä suunnilleen Sammalsillansaaren kohdalta itään. Oikealla ryöhää Pensastoalueen pajupensaikko, joka nykyisin yltää korkeana tienreunaan asti. Pientareen kasvillisuus on juuri niitetty. Taustalla vasemmalla näkyvät Sammalsilta ja Peltokallion hakakoivikon kulma avoimen Pensasniityn takana. Kuva (1960) Markku Sakari Meriluoto.

keskellä pedon poukkoillessa kaikkiin suuntiin jotakin parven yksilöä takaa ajaen ja varmasti tässä onnistuenkin. Salamahyökkäys kesti vain muutamia sekunteja, hälinä taukosi, parvi tiivistyi nopeasti ja lähti Sammalsillansuolle päin eikä enää palannut paikalle havainnointi-aikanani.

Ainoa asia, mistä petolinnun “henkilöllisyyttä” ajatellen olen melko varma, on se, että kysymyksessä ei ollut parikymmentä minuuttia aikaisemmin näkemäni *suopöllö*, sillä hyökkääjä oli paljon pienempi. Myös saalistustapa viittasi *Accipiter*-lajiin, sillä peto oli melko varmasti väijynyt parven tuloa (tai yleensä vain lähiympäristössä liikkuneita lintuja) Latometsäsaarekkeen rantapuissa, joista etenkin männyt tarjosivat oivallisen näkösuojan ja hyvän taktisen aseman hyökkäystä varten. Kaikki kunnia saalistajalle, jos se toimi näin. [1964-10-15].

Serkku yllättää aina - pieni nisäkässarja
Mustela vison - Kevät murtautui maisemaan vihdoin huhtikuun puolivälin jälkeen, kun parina viime yönä lämpötila pysyi nollan yläpuolella ja kaakosta työntyi kostea ilmavirtaus. Ilma tuntui keväisen leudolta. Nyt olivat pellot jo pääosin paljastuneet, vain alavia pohjan puoleisia laiteita peitti vielä lumi. Roudan päällä päilyi monin paikoin vesilammikoita. Silti Ristolanojassa vettä virtasi vielä niukasti, Kuoppalanojan uomassa jo puoliväliin, Sammalsillanojassa jään päällä ja Kurenojassa vuolaaksi tulvaksi asti.

Vielä iltapäivälläkin muuttolintuja näkyi maisemassa massoittain. *Punarinta* lauloi vastassa jo Uudenkylän asemalla. Pönnölän peltoaukealla levähti yli kolmekymmentä *töyhtöhyyppää*, lisäksi *rastaita* ja *kiuruja*. *Peippoja* ja pohjoisia *järri*serkkuja hyöri suuri parvi Ristolan kynnöspellolla. Vieressä Pelto-

Kuva 96, Lintuharrastajan kevään kohokohtia on kesäksi kunnostetun veneen vesillelasku, tässä Uimarannan viereisiltä talviteloilta kolme päivää jäidenlähdön jälkeen. Lintujen kevätsesongin jälkeen perinteeseen kuului soutaa "Show Boat" Sylvöjärveltä Arrajokea pitkin väljemmille kesävesille Arrajärvelle. Kevättulva huuhtelee vielä uimalaiturin pohjaa ja Itäluhdan rantaa, jonne jää on ajanut kaislalauttoja. Vastarannalla vasemmalla näkyy Toivonojan kartanon navetta. Kuva 1971-05-09 Markku Sakari Meriluoto.

kallion niityllä rupatteli melkoinen *rastas*parvi. Sieltä kuului vihdoin myös *isokuovin* luritus Sammalsillansuolle samalla kun *metsäviklo* luikkaili Pensastoalueen yllä. Toivonojantien varrella soi *peippo*parven viserrys metsänreunoista, vaikka sen puolen peltoja peitti lumi. *Sepelkyyhky*parejakin näkyi.

Sammalsillalle tullessani havaitsin 14.30 lumisessa uomassa tumman otuksen kaukana yläjuoksulla, osaksi sulalla ojien risteys-alueella. Sain kiikariin solakan, tuuheahäntäisen *minkin*, mutta suoraan vastavalossa en nähnyt värejä. Otus otti minusta vainun, nousi takajaloilleen ja pujahti parin minuutin kuluttua silmäkkeeseen. Hetken kuluttua taitava peto nousi lumelle kala hampaissaan ja vilisti mutkan taakse syömään saalistaan. Aterioituaan se tuli takaisin sulan reunalle, veti vainua pystyssä parin minuutin ajan tuulen puolelta eli minun suunnaltani ja livahti sitten pois. Jännittävä mutta verisen vaarallinen vieras on *minkki* Lietelammilla, luonteenomaisimmassa ympäristössään. [1996-04-14].

Kun astuin Sammalsillalle, huomasin 14.55 jonkin tumman otuksen sillan yläpuolella kymmenkunnan metrin päässä veden peittämällä jäällä. Tuijotimme siinä rävähtämättä toisiamme, *minkki* ja minä. Eläin käänteli hieman päätään vainua pyydystäen, muuten se pysytteli paikallaan, minä samoin. Vihdoin *minkki* lähti liikkeelle, loikki varovasti vähän poispäin, mutta kääntyi sitten yllättäen takaisin ja tuli vettä myöten kohti, aivan sillanpielen jaluskiven juurelle, kurkisti kolmen metrin päästä ylös ja luikahti sitten jonnekin siltarakennelmien alle. *Minkin* turkki oli kokonaan tumma, melkein musta, ei mitään värilaikkuja missään. Häntineen se oli puolen metrin pituinen. Miten utelias ja rohkea peto se olikaan! [1998-04-19].

Nyctereutes procyonoides - Mäyrämetsäsaarekkeen takaisen pellonreunan pohjoiskulmasta havaitsin 23 aikaan tumman hahmon keskellä Toivonojan oraspeltoa - *supi*! Seurasin kiikarilla, kun eläin askelsi pellon

Kuva 97, Näkymä Rantametsäsaarekkeen koivunlatvuksesta Sammalsillansuon alueelle. Oikealla Sammalsillantie, etualalla Länsiluhdan avoin eteläpää, taustalla vasemmalla koivikkoinen Sammalsillansaari. Tien ja saaren välissä sijaitsee vetinen ruovikko ja sen takana tien vieressä tummanruskea puunkuorikasa. Niiden päälle kasvoi myöhemmin täytemaakenttä, joka yhdisti saaren tiehen. Huomaa karja-aita Sammalsillantien ja Länsiluhdan välissä.
Kuva 1969-09-10 Markku Sakari Meriluoto.

poikki rantaa kohti pari kertaa suuntaani vilkaisten, mutta tuskin minua merkille pannen, koska muuten olisi suunta vaihtunut. *Supi* pysähtyi pellon reunassa, nuuhkaisi siellä tuoreita jälkiäni ja katosi Länsiluhdan korkeaan rantametsikköön, missä *satakieli* lauloi ja minkä luona *kurki* oli näyttäytynyt viikko sitten.

Siinä asteli ilmielävä syy *sorsa*lintujen vähyyteen Sammalsillansuolla, *naurulokkien* katoon ja ties mihin lajiston köyhtymiseen. Alkuperäiseen luontoomme kuulumaton itäinen vieraspeto elää Sammalsillansuon alueella kuin kotonaan, suosiihan se reheviä sekametsiä, reunavyöhykkeitä, viljelysmaita, kosteita niittyjä ja viihtyy asutuksen tuntumassa. Kaikkiruokainen hämärä- ja yöeläin lisääntyy erittäin tehokkaasti, vaikka talvella kanta kuoleekin suurimmaksi osaksi. Mäyrämetsäsaarekkeen pohjoisreunassa lojuu vuosien jälkeen iso, ehjä supiloukku kasvillisuuteen kiinnittyneenä! [2002-05-30].

Lepus europaeus - Tarkalleen keskiyöllä istuin Sammalsillan kaiteella, katselin lahdelle ja kuuntelin yön ääniä. Syrjäsilmällä huomasin saaneeni seuraa: Rannan-Salmisen suunnasta Sammalsillantietä pitkin oli ilmestynyt *rusakko* aivan lähelleni. Epävarmana se kurkisteli korvat pystyssä, astahti melkein sillan kynnykselle ja istahti siihen toviksi. Viimein veijari sai varmuuden vieraasta nisäkkäästä melkein kädenojentaman päässä vieressään ja räpsähti laiskaan hölkkään tulosuuntaansa. Hauska yöllinen kohtaaminen jälleen Sammalsillalla entisten yllätysten jatkoksi! [2002-05-30].

Meles meles - Auringonlaskun kajon aavistus heijastui 21.30 aikaan luoteiselta taivaalta rikkonaisen pilvipeitteen raoista Sylvöjärven tyynelle selälle synnyttäen veden kalvoon punertavan kuvajaisen. Rantapensastojen pehmeät piirteet peilautuivat Sammalsillanlahden pohjukan ympäri. *Naurulokit* mekastivat yhä Toivonojan kaislikkorannassa, ja joskus kajahti *kalalokin* huolekas huuto varoittaen jostakin öisestä hiippailijasta. Silloin tällöin liihotti äänetön valkonuttuinen *lokki*lintu matalalla vesien ja rantojen yllä.

Kuva 98, Lähde Sammalsillansaaren kivikkoisessa rannassa synnyttää keskitalvellakin laajan sulasilmäkkeen, jään ja lumen ympäröimän hapekkaan keitaan kaloille ja juomapaikan nisäkkäille. Lähteisyyttä esiintyy myös Uimarannan – Pyykkirannan välisellä rantakaistalla.
Kuva 1972-01-01 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 99, Sammalsilta ja Sammalsillanojan suupuolen rantapensasto alkutalven paksun lumen kuorruttamina. Sillan alta kulkevat saukon jäljet!
Kuva 2002-11-20 Markku Sakari Meriluoto.

Suuret *kottarais*joukot laskeutuivat Sammalsillansaaren ja Latometsäsaarekkeen puista viereisiin kaislikoihin ennen 22, kohta auringonlaskun jälkeen. Useat *räkätit* rupattelivat 00.50 Pensasniityn suojissa, ja *pajusirkku* viritti muutaman säkeen Itäluhdalla. Ukkonenkin jyrähti kaukana kolmesti ja *fasaani* mylvähti kaikuna perään Rannan-Salmisen koivikossa. *Lepakkokin* pyrisi Sammalsillan tienoon yllä jonkin aikaa - pieni yhdyskunta asusti sillankannen alla.

Kesätaivas alkoi vaaleta jo yhden jälkeen, kun pilvet väistyivät hitaasti lännestä saapuvan selkeän tieltä. *Naurulokit* mekastivat väsymättä läpi yön, mutta useat laulajat aloittivat esityksensä kahden maissa, esimerkiksi *lehtokerttu* Pensastoalueella.

Astellessani Sammalsillansaaresta Ylätasankoa pitkin Sammalsillantietä kohti huomasin 02.00 jonkin eläimen vilahtavan tiellä Sammalsillan suuntaan. Ryntäsin juoksujalkaa katsomaan perään, mutta Ylätasangon sementtirenkaiden kohdalla tuli äkkiseisaus. Niiden takaa tiellä lyllersi esiin - *mäyrä*, joka sekin pysähtyi vauhdistaan niin nopeasti, että soraan jäivät vahvat käpälänurat. Niistä mittasin myöhemmin välimatkaksemme ainoastaan viisi metriä!

Molemminpuolisen “kauhusekunnin” jälkeen musta-valkoviirunaamainen, hallavaturkkinen vastapelurini selvisi toimimaan ensiksi. Se käännähti ketterästi ympäri ja alkoi loikkia takaisinpäin hämmästyttävän nopeaa vauhtia, vinossa asennossa kuin koira, pullea ruumis hauskasti hytkyen. Pari kertaa eläin pysähtyi

Kuva 100, Uimarannantie laskeutuu Rannan-Salmisen metsäsaarekkeen töyrään varjosta kunnantilan pellon aurinkoiselle vierustalle. Rantaan tulijaa tervehtivät pientareella juhannuksen ajan niittyruohot ja heinät, joista näkyvimpinä kukkivat metsäkurjenpolvi ja koiranputki. Kuva 1990-06-21 Markku Sakari Meriluoto.

turvallisen välimatkan päässä hetkeksi kuulostelemaan ja pujahti vihdoin Kurenojan kosken töyräältä uoman yli Rantametsäsaarekkeen kätköihin. [1972-06-07...08].

Mustela erminea - Kirjoittaessani Sammalsillan vierellä muistiinpanoja *joutsenista* huomasin äkkiä siltakivellä kymmenen metrin päässä minua pystyasennossa tuijottaneen vitivalkoisen, parinkymmenen sentin mittaisen solakan eläimen, jonka pitkähkön hännän kärkiosa oli musta. Katselin ensi kerran *kärppää* silmästä silmään! Se puikahteli vähän aikaa kivien sokkeloissa - "*kärppä* viitenä raunioissa" - ja nousi muutaman kerran takajalkojensa varaan katsomaan minua, joka pysyttelin liikkumatta. Sitten notkea nisäkäs loikki Sammalsillan kannen yli toiselle puolelle, pysähtyi vielä hetkeksi ja katosi sen jälkeen ojaa reunustavan heinikön kätköihin. Jo tuokion kuluttua utelias eläin pilkahti uudelleen näkyviin 25 m päässä sillasta, viivähti kotvan aukossa ja katosi sitten lopullisesti. Talven tulo oli tänä vuonna myöhässä, sitä osoitti *kärpän* valkoinen turkki. [1967-11-05].

Lutra lutra - *Harmaapäätikka*havainnon jälkeen palasin Rantametsäsaarekkeen suunnasta takaisin Sammalsillalle. Sieltä käännähdin 11.03 sattumalta katsomaan Sylvöjärvelle päin - mitä näinkään! Kaksi suurehkoa nisäkästä lähestyi rinta rinnan 50 m päässä siltaa Sammalsillanojan lumiuomaa pitkin. Painauduin välittömästi matalaksi sillankannen päälle, tempasin kiikarin silmille ja katsoin kaiteen alta aivan lumoutuneena - *saukkoja*!

Kuva 101, Kurjemiekan komea kasvusto kukkii juhannusajan sateessa Länsiluhdalla rannan pensasvyöhykkeen katveessa. Kuva 1980-06-20 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 102, Kevättulva on noussut Itäluhdalle, kun Sylvöjärven jäiden lähtöön on aikaa vielä kuusi päivää. Taustalla Sammalsillansaaren edustalla häämöttää vielä jäinen Sammalsillanlahden perukka. Itäluhta on vielä täysin avoin, pensaaton. Sen sijaan Sammalsillanojan suulle tulvaveden taakse on noussut kymmenen vuotta perkauksen jälkeen taaja pajuvyö. Kuva 1970-05-03 Markku Sakari Meriluoto.

Jo äsken pitkospuuväylän raivaustyössä olin havainnut tuttuja lumijälkiä uomassa Sammalsillan- ja Kuoppalanojien risteyksessä. Nyt niiden tekijät lähestyivät minua ilmielävinä! Eläimet olivat suunnilleen rotevan kollin kokoisia, tummanruskeita, alta vaaleanruskeita. Pari pysähtyi hetkeksi silmäilemään Sammalsiltaa, minä pidätin hengitystäni litteänä kannen päällä. Ei vaaraa - kaksikko lähti uudelleen eteenpäin hampsimaan *saukko*maiseen tapaan hyppivää vinottaista ravia.

Epäröimättä eläimet menivät sillan alle! Käännähdin - ja tömäytin polveni lievästi kanteen. Toinen saukko tuli toisella puolen siltaa näkyville, toinen viivytteli allani sillan kätkössä pitkään piinaten minua, mistä oli kysymys - polven kolahdus kuului varmasti saukkojen korviin. Viimein piileksijäkin tuli esille - helpotus! Edeltäjä poikkesi 30 m päässä sillasta Pensasniityn puolelle ja toinenkin peräytyi ojanvarren pensaston kätköön. Mitä siellä? - olisin luullut niiden viuhtovan samaa kyytiä ojaa pitkin yläjuoksulle.

Varhaisen alkutalven kovien pakkasten jälkeen ojauomat olivat toki ummessa, mutta jossakin oli pakko olla silmäke, eivät *saukot* muuten täällä retkeilisi. Muistin aikaisemmilta vuosilta pieniä sulia Sammalsillanojan ylävarrelta, mutta miten oli nyt? Tarkemmin tutkien Sammalsillanojan uomassa kulki pitkien poutien jälkeen suorastaan *saukkojen* polku, joka osoitti jatkuvaa liikennettä eestaas - paikallisesti vai käymäseltään Immilänkoskelta asti, lajin vakituisilta asuinsijoilta? Saattoiko Sammalsillansuon alueella elää oma parinsa? Arvoituksellista mutta kiehtovaa ajatella tällaista nisäkäselämää tutkimusalueellani! Vielä *näädänkin* jäljet kulkivat Sammalsillanojan uomassa *saukon* rinnalla!

*Saukko*parin tapaaminen tällä tavoin keskellä päivää tuntui mykistävän upealta elämykseltä - harvinaiset eläimet omin silmin nähtyinä, melkein käsin koskettaen! Tämä nisäkäshavainto oli kohdallani lähes vailla vertaa, onneksi taas täällä Sammalsillansuon alueella, mistä vuosien varrelta muistuvat mieleen monet muutkin hauskat nisäkästapaamiset. [2002-12-12].

Kuva 103, Länsiluhdan syvä talviuni. Paksu lumi pyöristää avoluhdan mättäät ja verhoaa pajupensaat sekä taustalla Rantametsäsaarekkeen reunan metsäluhdan. Uudenvuodenpäivän aurinko jaksaa juuri kurkistaa kevättä enteillen Ensimmäisen Salpausselän korkean harjanteen takaa Länsiluhdallekin.
Kuva 1996-01-01 Markku Sakari Meriluoto.

Suuria lintuja, suuria tunteita

Cygnus cygnus - Etelästä saapui 19.50 ääneti matalalla viisi laulujoutsenta Sammalsillanlahdelle. Linnut liitivät hitaasti Uimarannan ohi ja lensivät aivan jään pinnan tuntumassa itärantaa seuraten Hautaan tasalle, missä kaartoivat länteen, tarkastivat Toivonojan rannat ja laskeutuivat vihdoin keskelle jäälakeutta muutaman metrin päähän toisistaan. Seurasin tapahtumaa rantalaiturilta yhdessä opettaja Aleksi Laurosen kanssa. Hän ehdotti, että kävisimme katsomassa lintuja lähempää. Epäröiden, peläten häiritsevämme joutsenia, suostuin lähtemään.

Ajoimme Laurosen autolla Heinolan maantietä Hautaan Koivuniemen talon pihaan. Sieltä aloimme laskeutua tiheän kuusikon reunustamaa polkua kohisevan purolaakson rinnettä alas. Useiden yritysten jälkeen kiikarimme tavoittivat joutsenet. Ne lepäsivät jäällä lounaan suunnalla, joten katsoimme parhaaksi perääntyä parempaan tähystysasemaan. Astelimme maantietä puronotkelman toiselle puolelle mäen töyräälle, mistä erkani vähäinen polku rantaa kohti. Valoisan kallionrinnemetsän puiden lomasta havaitsimme joutsenet nopeasti. Ne nukkuivat jäällä kohtisuoraan edessämme. Hiivimme varovasti vielä jonkin matkaa eteenpäin.

Vaikka valoa ei enää ollutkaan riittävästi, päätin yrittää valokuvan ottamista. Kyyryssä laskeuduin hitaasti rinnettä alas puihin suojaten. Useasti jouduin odottamaan, että kaulaansa kurkotellut lintu jälleen painautui levolle. Kuiva maasto risahteli pakostakin saappaiden alla, mutta ääni kyllä häipyi Toivonojan kaislikkorannan naurulokkilauman pauhuun. Pääsin onnellisesti suunnilleen rinteen puoliväliin, missä piilouduin erään kuusen oksiston suojaan. Sain kuvan näpätyksi, vaikka rannan puuviidakko haittasikin näkyvyyttä. Paluumatka ylös rinteen päälle sujui hyvin sekin, eivätkä joutsenet häiriintyneet lainkaan. Mikä valtava helpotuksen tunne tämän uhkapelin jälkeen! Totesin avoimesti, etten koskaan olisi voinut antaa anteeksi itselleni, jos linnut olisivat paenneet typerän yritykseni vuoksi.

Kuva 104, Tuomi kukkii rannassa ja kevättulva kuohuu Immilänkoskessa Toivonojan myllykanavan putouksessa läpi vanhojen perustusten.
Kuva 1993-05-16 Markku Sakari Meriluoto.

Palasin yksin Uimarantaan kiteyttämään ainutlaatuisen hienon joutsenhavainnon tunnelmia ja muistelemaan näiden kolmen veneenkunnostusillan mieleenjääviä hetkiä. Viimeviikkoinen takatalvi oli nyt kuin vain pahaa unta. Päivisin vallitsi liki parikymmenasteinen uskomaton keväthelle, joka heijastui vielä illallakin auringonlaskuun asti. Silloin vasta alkoi viiletä yöksi. Ilma oli tyyni, pehmeä ja kuultavan kuulas kuin heinäaikaan. Sylvöjärven jään yllä väreili auringon tavaton sulattava lämpö, joka vääristi kaukaiset rannat kumpuileviksi. Laskeva aurinko hehkui kostean ilmamassan vaikutuksesta suurena, himmeänä, oranssinpunaisena tulipallona länsirannan tummaharjaisen metsän yllä. Kun sen säteiden lämpö oli hävinnyt, alkoi mustanpuhuvan jääkentän ylle levitä aavemainen, ohut hopeinen usvaharso, joka levottomana pursuili sinne tänne.

Näitä kevätiltoja hallitsivat monenlaiset äänet: naurulokkien kirkuva kuoro pesimäsijoillaan Toivonojan kaislikkorannassa, kuovien kuikutus usvaisella jäällä ja ympäristön pelloilla, teeren innokas pulputus Sammalsillanlahdelta, rastaiden sointuvat soolot ja punarintojen hauras solina metsänreunoista, kottaraisten iltapalaveri Latometsäsaarekkeen suurissa haapapuissa, sotkien polske rantasulassa, taivaanvuohen mäkätys hämärtyvältä taivaalta, sammakoiden taukoamaton kurnutus tulvaniityltä ja suuren kalan molskahdus rantavedessä. Venetervan tuore tuoksu valkamassa!

Tämä riemukas kevättunnelma otti joutsenet vastaan Sammalsillanlahdella. Aurinko hehkui enää hetken horisontin yllä ohuen harson takana peilautuen sulien rantavesien tyyneen

Kuva 105, Uudenkylän luontopolku ennen lokakuun uudistushakkuuta ja marraskuun myrskytuhoa. Satoja vuosia ihmisiä, muurahaisia ja kaikkia muitakin kulkijoita palvellut vahva ura johtuu valoisassa harjuhongikossa mustikanvarvuston lomassa lähellä radanvarren kiviaitaa.
Kuva 2001-06-25 Markku Sakari Meriluoto.

pintaan. Hento kevätyön hämärä kietoi sitten tummalla jäällä levänneet suuret valkeat linnut suojaiseen syliinsä lähettäen vielä usvahunnun peittämään ne ihmisten katseilta. 21.00 joutsenet nukkuivat minkään häiritsemättä niiden unta.

Sammalsillanlahti antoi minulle jälleen elinikäisen muistolahjan! Mieleen jäi väkevästi sekin, että jokaisena kolmena suloisena veneenkunnostusiltana minua ilahdutti yksinäinen teerikukko, joka piti innokasta soidinta Sammalsillanlahden jäälakeudella Toivonojan tasan tienoilla, varisjoukon usein seuratessa sen esitystä. Valkea pyrstöviuhka ja kuperat siivet levällään kyyryssä soidinasennossa kukko pyöriskeli ylhäisessä yksinäisyydessään noin 18 alkaen auringonlaskun vaiheille asti. [1972-05-04].

144. havaittu lintulaji ***Cygnus columbianus bewickii*** - Tarpoessani Karhulan jyhkeässä kuusikkometsässä Soittokalliota kohti kypsyi mielessäni ajatus kiertää paluumatkalla Sammalsillansuon alueen kautta, koska aikaa näytti riittävän. Niin sitten teinkin, soutelin harmaalla, tihkusateisella Sammalsillanlahdella, käväisinpä Hautaalla asti. Lopuksi aioin vielä poiketa Lietelammilla. Näiden alkuvaiheiden jälkeen seurasi eräs elämäni suurenmoisimmista lintuhavainnoista.

Astelin Sammalaillanojan vierustaa pitkin Lietelammille päin, kun äkkiä jäykistyin kuuntelemaan. Sumun takaa suolta kantautui muutaman kerran ääniä, jotka hetkessä sähköistivät mieleni. Tähystelin tarkkaan aavistaen mitä oli tulossa. Ja sitten - kuin valkoiset aaveet lipui harmaudesta esiin seitsemän valtavan suurta lintua.

Kuva 106, Kurenojan kevättulva Rantametsäsaarekkeen kupeessa kiidättää sulamisvesiä Sylvöjärven lounaanpuoleiselta metsä- ja peltoalueelta. Esimerkiksi 1970-04-21 Kurenojan jääpadon vuoksi Sammalsillantien ”väärälle puolelle” oli lähes jokakeväiseen tapaan virrannut niin paljon vettä, että tulva peitti alavan pellon ja Pensastoalueen länsiosan. Kuoppalanoja ja Ristolanoja virtasivat silloin ääriään myöten täynnä, mutta suulle asti lähes avoin Sammalsillanoja veti vinhasti vettä. Kuva (1960) Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 107, Kevät tuntuu täydeltä, kun jäät ovat lähteneet tänään ja kalanpyydykset viritetty rantamatalikkoon. Tyynen kevätillan purppurainen auringonlasku luo kimmeltävän sillan Sammalsillanlahden poikki Latometsäsaarekkeen edustalle, missä rysä odottaa kutevan lahnan viimeistä vierailua. Kuva 1971-05-06 Markku Sakari Meriluoto.

Laulujoutsenia! Ne liitivät matalalla noin 80 m päästä ohitseni Sammalsillanlahdelle ja suureksi riemukseni epäröimättä laskeutuivat 15.00 Sammalsillansaaren edustalle. Hiivin varovasti ensin tielle ja sitten Sammalsillalle ihailemaan juhlallista näkyä.

Neljä linnuista oli vanhoja, kokonaan valkeita, ja kolme nuorta, harmaankirjavaa. Kirjoitin välillä Sammalsillan pielessä alustavat muistiinpanot ja palasin sitten uudelleen Sammalsillantielle. Nyt *joutsenet* panivat minut merkille, sillä ne keskeyttivät ruokailunsa Sammalsillansaaren ja -ojan suun välisellä leväalueella noin 120 m päässä ja siirtyivät arvokkaasti aivan kaislikon reunaan. Pian linnut kuitenkin tulivat esiin, ja saarentyven kuorikasan luo käveltyäni näin ne kaikki hyvin. Kuinka pieniltä ja mitättömiltä näyttikään kaksi *joutsenten* läheisyyteen uinutta *silkkiuikkua*!

Häpeä tunnustaa, mutta vasta nyt, kun *joutsenet* olivat runsaan sadan metrin päässä edessäni kuin tarjottimella, huomasin kaikkein tärkeimmän seikan: kaksi valkoista *joutsenta* oli huomattavasti pienikokoisempia kuin muut viisi. Lintujen ollessa vieri vieressä totesin kokoeron selvästi. Vertaillessani tuntomerkkejä yksityiskohtaisesti panin merkille pienempien *joutsenten* lyhyemmän ja kapeamman kaulan sekä varsinkin nokan: melkein kokonaan tumma, väriraja pystysuora, eikä tyven keltainen juuri erottunut päinvastoin kuin ad. *laulujoutsenilla*, joilla se tumman kärjen jatkeena näkyi hyvin. Jo havaintopaikalla vakuutuin siitä, että olin ensi kerran nähnyt *pikkujoutsenia*, ja myöhemmin käsikirjoja tutkiessani asia varmistui lopullisesti.

Laulujoutsenet lähtivät hitaasti etenemään Sammalsillansaaren edustalle. *Pikkujoutsenet* pysyttelivät ensin paikoillaan, mutta seurasivat sitten perässä. Siirtyminen jatkui edelleen saaren luoteispuolelle kaislikon liepeille, missä *laulujoutsenet* jäivät omana ryhmänään näkyviin *pikkujoutsenten* hakeutuessa aivan

kaislikon reunaan piiloon kiikarilta. Taluttaessani polkupyörää Sammalsillantiellä kaikki *joutsenet* kohosivat 15.45 siivilleen. Verkkaisesti ja arvokkaasti ne vähitellen häipyivät kiikarin ulottuvilta tihkusateiselle, harmaan sumuvaipan peittämälle Sammalsillanlahdelle.

Tämä havaintosarja kuuluu jo sellaisenaan arvokkaimpiin, mitä osalleni on suotu, ja sen merkitystä nostaa vielä huomattavasti uusi laji, *pikkujoutsen*. Lainaan tähän jälleen *Pohjolan linnut värikuvin*-teoksen tekstiä: “Euraasian tundravyöhykkeen pesimälaji, joka talvehtii paikoin suurin joukoin Euroopan länsirannikolla. Suomessa se on harvinainen, mutta nähtävästi jokavuotinen läpimuuttaja. Vuoteen 1950 mennessä tunnettiin lajista tosin vain kymmenkunta havaintoa, mutta sen jälkeen niiden määrä on tehostuneen havainnoinnin ansiosta kovasti kasvanut. 1950-luvulla ilmoitettiin n. 15 tietoa, ja nykyisin laji nähdään muutamia kertoja joka vuosi. Valtaosa havainnoista on tehty etelä- ja lounaisrannikolla, joten *pikkujoutsenen* pääasiallinen muuttoreitti maamme kautta näyttää kulkevan pitkin Suomenlahtea kuten arktisten lajien yleensäkin. Länsirannikolta on tiedossa 5 havaintoa, sisämaasta 6 (Forssa 1946, Hyvinkää 1953, Punkaharju 1954, Somerniemi 1957, Vilppula 1958, Pälkäne 1964). Noin puolessa tapauksista on kysymyksessä ollut yksinäinen lintu, muulloin 2-6 yksilöä; Hyvinkäällä nähtiin kuitenkin 8-12.4.1953 22 linnun parvi (HELMINEN ym.). Havainnoista n. 3/4 on keväältä ja 1/4 syksyltä.” [1967-11-05].

Grus grus - Kevättä näinä päivinä: pieni *kottarais*ryhmä, *peippojen* laulua siellä täällä, talvehtineiden *viherpeippojen* reipasta juttelua, jo viikko sitten kaksi ensimmäistä *töyhtöhyyppää*, viikolla yksinäinen *västäräkki*, vaikka vallitsi kuulaita pakkasöitä ja kylmätuulisia päiviä.

Kylmän yön jälkeen aamu avautui kirkkaana, aurinkoa tulvivana, lämpenevänä. Hanget hohtivat vielä peltoaukeilla ja järvenselillä, mutta Heikkerönmäellä *peippojen* laulu tulvi hongikosta. Ahoilla ja metsiköissä päilyi jo pälviä ja tienvieret olivat paljastuneet - ravintoa alkaa löytyä. Tämä on tyyntä, verkkaista kevään odotusta, mutta vielä ei kuulu *kiurun* liverrys peltoaukealta. Ristolan-, Kuoppalan- ja Punalamminojan hankiuomassa ilmeni jo vähän vedennousua.

Vaan sittenkin *kiuru* jo liversi Pönnölänmäellä, vaikka Isotuvan aurinkoisella ahollakin Pönnöläntien kainalossa kivet vasta pilkistivät näkyville. Rantalan pihakoivussa vihelteli *kottarainen*, Dahlströmin mäellä visersivät *peipot*. Yksinäisen *keltasirkun* virsi tienvarsikoivun latvassa - kevättä sekin. Vielä yksinäinen *sepelkyyhky* Säyhteen keskustassa kapealla tienreunapälvellä - tunnustelija vasta. Kotojoen rapisevan kuivalla siltatörmällä vallitsi tyynen auringonpaahteen uuvuttava rauha, sulamisen tuntu. *Sinisorsa*pari, *västäräkki*, salaperäistä värinää pajun alla rantavedessä ...
Immilänkosken suvantoon ruovikkomatolle *västäräkille* oli katettu runsas ruokapöytä. Immilänjoensuun sula työntyi vasta puolisataa metriä ulos kaislikosta Sylvöjärveen. Hiilenvärinen *mustarastas* kipitti Kytöön kuusiaidan kujalla.

Keskipäivän pilveilyn jälkeen aurinko voitti taas ja paahtoi Sammalsillantien vierellä Kurenojan kuivalla törmällä. Vesi vilisti uomassa Rantametsäsaarekkeen ohi, mutta pelloilla hanki peitti vielä ojanvarretkin. *Varis* muistutti vallastaan pesimäpiirillään Rantametsäsaarekkeen hongan latvassa, muuten ainoa ääni oli puron hiljainen solina. Rannan-Salmisen kartanolla asusti jo *mustarastas* ja *peippo*kuoro lauloi.

Heinolantien sillan yläpuolella Kuoppalanojan vesi oli noussut soseeksi jään päälle, mutta sillan alapuolella vesi painui vinhasti virraten takaisin lumikannen alle. Kaksi *kurkea* seisoi 15.10 Kuoppalanojan “loppusuoralla” Peltokallion hakakoivikon tasalla niityn avoimella reunamalla. Siellä ne keskellä Lietelammien lumilakeutta poimivat maasta niukkaa elantoa, välillä tähyilivät maantien liikennettä. Tulva oli jo noussut pientareelle, mutta kovin kapea oli vielä *kurkien* leipä, kapea mutta pitkä! [Mahdollisesti *kurkien* pesintä Sammalsillansuon alueella alkoi tästä havainnosta]. [1996-04-14].

Grus grus - Uimalaiturilta seurasin, kun *kurki*pari lensi 09.00 majesteetillisesti toitottaen Salmenhaaran kaislikosta peilityynen Sammalsillanlahden poikki matalalla suoraan Rantametsäsaarekkeen viereen Länsiluhdalle, pitkän yöretken jälkeen helluntaiaamuna, joka ei unohdu milloinkaan. [2001-06-03].

“Cor hominis disponit viam suam; sed Domini est dirigere gressus eius.”

Kirjoittaja on Päijät-Hämeen lintutieteellisen yhdistyksen jäsen.

Kuva 108, Kuoppalanoja, Ristolanoja ja Sammalsillanoja tulvivat pääsiäisenä jään päällä kolme vuorokautta kestäneen vesisateen jälkeen. Viimeinen valokuva isästäni Lasse Meriluodosta (= 23.7.1994), kuin johdatuksesta tutulla Sammalsillalla. Kuva 1994-04-04 Markku Sakari Meriluoto.

Sammalsillansuon alueella havaitut lintulajit 2002

Tilanne – Position 2002-06-09
(havainnot Markku Sakari Meriluoto)

Paikalliset - Locally

Silkkiuikku Podiceps cristatus
Sinisorsa Anas platyrhynchos
Telkkä Bucephala clangula
Luhtakana Rallus aquaticus
Ruisrääkkä Crex crex
Kurki Grus grus
Taivaanvuohi Capella gallinago
Rantasipi Actitis hypoleucos
Sepelkyyhky Columba palumbus
Käpytikka Dendrocopos major
Metsäkirvinen Anthus trivialis
Västäräkki Motacilla alba
Rautiainen Prunella modularis
Punarinta Erithacus rubecula
Satakieli Luscinia luscinia
Räkättirasta Turdus pilaris
Laulurastas Turdus philomelos
Punakylkirastas Turdus iliacus
Viitasirkkalintu Locustella fluviatilis
Ruokokerttunen Acrocephalus schoenobaenus
Rytikerttunen Acrocephalus scirpaceus
Pensaskerttu Sylvia communis
Lehtokerttu Sylvia borin
Mustapääkerttu *Sylvia atricapilla*
Sirittäjä *Phylloscopus sibilatrix*
Pajulintu *Phylloscopus trochilus*
Harmaasieppo *Muscicapa striata*
Kirjosieppo *Ficedula hypoleuca*
Hömötianen *Parus montanus*
Sinitiainen *Parus caeruleus*
Talitiainen *Parus major*
Harakka *Pica pica*
Varis *Corvus cornix*
Kottarainen *Sturnus vulgaris*
Peippo *Fringilla coelebs*
Viherpeippo *Carduelis chloris*
Vihervapunen *Carduelis spinus*
Punavarpunen *Carpodacus erythrinus*
Keltasirkku *Emberiza citrinella*
Pajusirkku *Emberiza schoeniclus*

Vierailijat – *Visitors*
Sepelhanhi *Branta bernicla*
Nuolihaukka *Falco subbuteo*
Lehtokurppa *Scolopax rusticola*
Isokuovi *Numenius arquata*
Valkoviklo *Tringa nebularia*
Naurulokki *Larus ridibundus*
Kalalokki *Larus canus*
Kalatiira *Sterna hirundo*
Räystäspääsky *Delichon urbica*
Korppi *Corvus corax*

Kuva 109, Puutavaran sahaustalkoiden tuloksena Latometsäsaarekkeessa Uimarannantien vieressä kohoaa kulkijoiden katseltavana muun muassa uljas lankkutaapeli, Sammalsillansuon pitkospuiden tärkeä raaka-aine. Kuva 2002-07-14 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 110, Sammalsilta-hankkeen tarvitseman puutavaran sahaustalkoissa ahertavat kenttäsirkkelin äressä juhannusviikon hikisessä helteessä vas. x, x, x ja Seppo Kokkonen. Työn tuloksena syntyy järeitä pitkospuulankkuja. Kuva 2002-06-20 Markku Sakari Meriluoto.

Kuva 111. Kivikaudella asutusta syntyi vesireittien läheisyyteen.
Kuva Sari Dufva.

Maisemarakenne ja maisemanhoito

Sari Dufva

Katsaus suomalaisen maiseman kehityksen historiaan

Myös Uudenkylän nykymaiseman syntyhistoria alkoi siitä, kun mannerjää yli 10 000 vuotta sitten alkoi sulaa. Aluksi maisema oli erittäin karua ja kasvillisuus niukkaa, maanpinnalla kasvoi vain pensaita, varpuja ja ruohoja. Nykyisen Itämeren kehitysvaiheen Baltian jääjärven vaikutukset ulottuivat kauas sisämaahan, niiden myötä muodostuivat ensimmäinen ja toinen Salpausselkä. Ensimmäiset puut alkoivat tulla vähitellen noin 9200 eKr. ja ne olivat lehtipuita kuten koivua. Kun ilmasto noin 8200 eKr. muuttui kosteammaksi, niin ensimmäisenä havupuista saapui mänty. Nykyisen kaltainen kasvillisuus alkoi kehittyä noin 3000 vuotta sitten, kun ilmastomme muuttui aikaisempaa kosteammaksi ja viileämmäksi.

Ensimmäisten ihmisten saapuessa Suomeen ja ehkä myös Päijät-Hämeeseen, elettiin mesoliittista **kivikautta** (n. 8000-4200 eKr.). Aluksi asukkaita oli vähän. Luonnonmaisema säilyi pitkään, joskin siellä täällä saattoi havaita ihmistoiminnan merkkejä, kuten asuinpaikkoja ja ansakuoppia. Pikku hiljaa asuinsijoista tuli pysyviä. Ihminen alkoi muokata pieniä viljelmiä ja laiduntaa karjaa.

Aika kului ja **pronssikausi** (n.1500/1300-500 eKr.) toi maisemaan enemmän muutoksia kuin varhaisempi ihmistoiminta. Pronssikauden ihminen aloitti kaskiviljelyn ja karjanhoidon. Peltojen raivauksen seurauksena maisema alkoi avautua, kasvillisuus muuttua ja asutut alueet rajautua omikseen. Pronssikauden jättämiä merkkejä on vielä nykyäänkin havaittavissa, koska pronssikaudella vainajat haudattiin kivisiin röykkiöhautoihin, joita on myös Uudenkylän lähialueella.

Kuva 112. Pronssikausikaudella asuttiin edelleenkin vesireittien läheisyydessä, mutta asuinrakennukset olivat kehittyneempiä kuin kivikaudella. Kuva Sari Dufva.

Pronssikautta seuranneelle **rautakaudelle** (n.500-1150/1300 jKr.) oli ominaista, että useat yksittäistaloudet asettuivat lähelle toisiaan, näin syntyi kyliä. Näille vakituisesti asutuille alueille eli *rintamaille* syntyi kulttuurimaisemaa, joka asumusten lisäksi koostui pienistä peltoaloista ja niityistä. Rautakautisen kulttuurin luomaa kulttuurimaisemaa voidaan vieläkin havaita maisemassa. Liikkumisen helpottamiseksi rautakauden asutus keskittyi vesi- ja maakulkureittien läheisyyteen. Myös maaperätekijät olivat tärkeitä, koska sen ajan maanviljelytekniikka edellytti helposti muokattavia maita kuten siltti- ja hietamaita, jotka eivät olleet hallanarkoja.

Keskiaika (n.1150/1300 –1523 jKr.) sai ihmiset liikkumaan enemmän, jopa maasta toiseen. Pitkälti nk. siirtolaisuuden vaikutuksesta myös Suomen väestömäärä kasvoi. Kylät kasvoivat, koska uusien asukkaiden asettuessa kyliin tarvittiin lisää asuintilaa ja viljelyalaa. Keskiajan asutus oli kuitenkin varsin epäyhtenäistä ja keskittyi luonnollisesti liikenteellisiin solmukohtiin eli lähelle maa- ja vesikulkureittejä, joihin keskittyivät myös hallinnolliset ja kirkolliset toiminnot. Nastolan jo rautakaudella syntyneet kylät vakiinnuttivat asemaansa.

Maiseman muokkaaminen tehostui, kun **teollistuminen** 1500-luvun loppupuolella vähitellen alkoi. Aluksi teollisuutta rakentui jokien varsille, koska tarvitsi virtaavaa vettä voimanlähteeksi. Suomessa metsien maassa, teollistumisen alkuaikoina tuotanto keskittyi lähinnä sahateollisuuteen.
Maisema muuttui huomattavasti, kun teollisuus laajeni 1800-1900-luvuilla. Tarvittiin suuria teollisuusrakennuksia ja paljon työvoimaa. Teollisuuden ympärille syntyi suuria asutuskeskittymiä, kaupunkeja.
Koneiden ansiosta maiseman muokkaus on nykyisin helpompaa kuin esi-isillämme milloinkaan. Niinpä 2000-luvun ihminen muokkaa luonnonmaisemaa nopeasti ja joskus jopa itsekkäästi omiin tarpeisiinsa.

Kuva 113, Rautakauden ihmisetkin asuivat vielä usein vesireittien läheisyydessä ja asutuksen ollessa pysyvämpää alkoi syntyä kyliä. Kuva Sari Dufva.

Maiseman kerrostuneisuus

Mitä sana **maisema** tuo mieleen?” usein mielikuvan kauniista näkymästä. Todellisuudessa maisema sisältää paljon enemmän, kuin pelkän näkymän tai näköalan. **Maisema** on ympäristökokonaisuus, joka muodostuu erilaisista kerrostumista.

Maiseman perustana ovat ekosysteemit, kuten esimerkiksi kangasmetsä. Vaikka ekosysteemit ovat maiseman pohjana, niin käsite maisemasta alkaa kehittyä vasta sitten, kun ihminen kokee sen. Maiseman kokemiseen vaikuttavat voimakkaasti erilaiset tekijät, kuten ihmisen tunnetila, aikaisemmat kokemukset, arvomaailma, koulutus, vuodenaika jne. Yleisimmin maiseman kokeminen tapahtuu näköaistin välityksellä, mutta yhtä hyvin voidaan puhua äänimaisemista. Esimerkiksi Sylvöjärven eteläpuolella sijaitsevalla Sammalsillansuolla on hyvä äänimaisema.

Ihmisen näkemän tai kokeman maiseman lisäksi maisemaa voidaan tarkastella eri tieteenalojen näkökulmasta. Esimerkiksi Ensimmäisen Salpausselän reunamuodostumaa voidaan tarkastella ainakin viiden eri tieteenalan kannalta:

1. Ensimmäisen Salpausselän reunamuodostuman (puhekielessä harjun) **geologinen** tarkastelu keskittyy sen syntyhistorian ja maaperän tutkimiseen.
2. **Ekologinen** tarkastelu keskittyy esim. kasvien ja eläinten tutkimiseen ja havainnointiin.
3. Ammoisina aikoina kun Suomessa vielä vallitsi pyyntikulttuuri, metsämiehet pyytivät riistaa ja hakivat suojaa silloin saarina olleista harjuista. **Historiallisen** tarkastelun kohteina voivat olla reunamuodostumien ja harjujen vanhat kulkureitit ja asuinpaikat.

4. Nykyihmiselle harjut tarjoavat edelleenkin oivallisia ulkoilumahdollisuuksia ja jollekin harjumaisema voi toimia rauhoittumisen paikkana. Näin harjumaisema saa myös **psykologisen** merkityksen.
5. **Sosiaalisen** merkityksen harjumaisema voi saada, kun siellä järjestetään esimerkiksi jokin ulkoilutapahtuma tai paljon katsojia keräävät kilpailut.

Millaisena sinä miellät maiseman?

KÄSITTEITÄ JA KUVAUKSIA

Perinnemaisema
Perinnemaisemaan kuuluvat rakennettu perinnemaisema sekä perinneluontotyypit.

Perinnemaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen aikaansaannos.

Perinnemaisemien muodostumiseen ovat vaikuttaneet perinteiset maankäyttötavat kuten laidunnus, niitto ja kaskeaminen. Valitettavan usein nämä alkuperäiset maankäyttötavat ovat käytöstä poistuneet tai poistuvat käytöstä, mikä ei voi olla vaikuttamatta maisematyyppeihin kielteisesti.

Rakennettuun perinnemaisemaan kuuluu rakennettu ympäristö kuten talot, navetat, tehdaslaitokset, myllyt ja sillat.
Vanhojen rakennusten kunnostaminen ja hoito on parasta rakennetun perinnemaiseman ylläpitämistä.

Perinneluontotyyppi on syntynyt kulttuurivaikutteisesti pääasiassa niitto- ja laiduntalouden muovaamana. Ne voidaan jakaa seuraavasti (Vainio ym. 2001):

Kuva 114, Kissankello 'Campanula rotundifolia'.
Kuva 115, Päivänkakkara 'Leucanthemum vulgare'.
Kuva 116, Ahomansikka 'Fragaria vesca'.
Kuvat Sari Dufva.

- niityt: *kallioniityt eli kalliokedot, kuivat niityt eli kedot, tuoreet niityt, kosteat heiniäniityt*
- järvenrantaniityt
- merenrantaniityt
- tulvaniityt
- lehdesniityt
- hakamaat
- metsälaitumet
- nummet

Niityt

Niittyjen ominaispiirteisiin kuuluvat avoimuus ja ruohovaltaisuus, joita joko hyödynnetään tai on hyödynnetty maatalouskäytössä. Niityt ovat syntyneet raivaamalla ja kaskeamalla ja ne ovat eliölajistoltaan rikkaimpia luontotyyppejämme.

Tuoreiden ja kosteiden niittyjen kasveja ovat mm.:

- *aholeinikki, niittyleinikki, rönsyleinikki, nurmitädyke, nurmilauha, päivänkakkara, siankärsämö, kissankello, mesiangervo*

Kedot

Kallioketojen ja ketojen maaperä on erittäin kuiva. Sen vuoksi ne ovat usein joutomaata ja siksi säilyttäneet kedoille ominaisen kasvillisuutensa paremmin kuin muut perinneluontotyypit.

Ketojen lajeja Päijät-Hämeessä ovat mm:

- *ahosuolaheinä, mäkitervakko, huopakeltano, kissankello, kissankäpälä, keto-orvokki, ukontulikukka*

Hakamaat ja metsälaitumet

Hakamailla ja metsälaitumilla puustoiset alueet ja niittylaikut vuorottelevat. Hakamailla kasvaa enemmän niittylajeja kuin metsälaitumilla ja puusto voi vaihdella suuresti. Metsälaitumiksi kutsutaan karjan laiduntamia metsäalueita, joissa kasvisto koostuu pääasiallisesti metsäkasveista. Metsälaitumet eroavat hakamaista siten, että puusto on tiheämpää ja monilajisempaa ja niissä on niittylaikkuja. Laidunnuksen puute on rehevöittänyt hakamaita ja metsälaitumia niin, että niille ominaiset kasvit ovat vähentyneet.

Kuva 117 - 118. Kuvapari ennen ja jälkeen maisemanhoidon. Kuvat Sari Dufva.
Kuva 119. Immilän kylämaisemaa, Myllymäen tupia, kuva Matti Oijala.

Hakamailla ei voida katsoa olevan omaa tyyppilajistoa, vaan kasvisto on yhdistelmä avoimien laikkujen niittylajeista ja puustoisten kohtien metsälajeista (Vainio ym. 2001):

- *nurmirölli, valkovuokko, poimulehdet, metsäkastikka, lauhat, ahomansikka, metsäkurjenpolvi, oravanmarja, valkoapila, puolukka*

Metsälaitumien kasvilajistoa ovat mm.:

- *ahomansikka, poimulehdet, käenkaali, kevätlinnunherne, taikinamarja, saniainen*

Uudenkylän maisema

Uusikylä on laaja alue, joka ulottuu Ensimmäisen Salpausselän etelä- ja pohjoispuolelle. Nykyinen kyläkeskus sijoittuu Ensimmäisen Salpausselän kapealle harjanteelle. Pienkerrostaloineen se on luonteeltaan urbaani taajama, jota voimakkaasti hallitsee rautatie.

Ensimmäiseltä Salpausselältä katsottuna Uusikylä on maatalousvaltainen, sillä avointa peltopinta-alaa on varsin runsaasti. Ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolella sijainneen vanhan kyläkeskuksen kohdalta alkaa Päijät-Hämeen seutukaavassa alue, jolla on mainittu olevan kulttuuri ja luonnonympäristöön liittyviä arvoja. Eikä suotta, koska alue on todella kaunista avointa maalaismaisemaa, hyvin hoidettuine rakennuksineen ja pihapiireineen.

Peltoaukeisiin rajautuvat metsänreunat ovat paikka paikoin hieman vesakoituneet, mutta onneksi löytyy poikkeuksia. Peltokallion tilan karja laiduntaa Sammalsillansuon reunassa olevaa hakamaata ja pitää näin maiseman perinteisellä tavalla avoimena. Hakamaita ja metsälaitumia on alueella ollut enemmänkin, mutta karjatilojen vähennyttyä niitä ei enää laidunneta. Tämän vuoksi esimerkiksi Sammalsilta-hanke on tehnyt Mannakotien lähiympäristössä perusraivausta mies- ja moottorivoimin, jotta saataisiin palautetuksi perinnemaisemalle ominainen ilme. Perusraivauksen jälkeen olisi ihanteellista, jos kohteisiin saataisiin karja laiduntamaan ja samalla vastaamaan maiseman hoidosta.

Maakunnallisesti tarkasteltuna Sylvöjärven ympärillä on muutamia maininnan arvoisia maisema-alueita ja rakennuksia. Sylvöjärven pohjoispuolella sijaitseva Immilän kylä on rakennettua perinnemaisemaa parhaimmillaan. Immilässä on yhtenäinen, paljon vanhoja ja kauniisti kunnostettuja rakennuksia sisältävä kyläkeskus myllyineen ja siltoineen.

Kaunista perinnemaisemaa löytyy myös järven länsipuolelta. Siellä sijaitseva Toivonojan kartano pihapiireineen ja rantaniittyineen on listattu Antti Hovin kirjoittamaan Päijät-Hämeen perinnemaisemat-kirjaan.

Sylvöjärven rantamilla on myös arvokkaita luontokohteita. Sammalsillansuon tienpuoleinen reuna ei välttämättä hivele silmää, mutta lähellä kosteikkoja, käytöstä poistuneita suomudan ottopaikkoja ja ojanvarsia kosteikkokasvillisuus on rehevää ja monimuotoista.

Maisemavaurioita on ikävä käsitellä, mutta niitäkin Uudenkylän alueeltakin löytyy. Yleisimpiä maisemavaurioita ovat sorakuopat, avohakkuut, korkeat mastot tai alueen maisemakokonaisuuteen sopimattomat rakennukset. Joskus maisemavaurio voi syntyä luonnonvoimien myötävaikutuksella ja juuri näin tapahtui syksyllä 2001, kun myrsky kaatoi Uudenkylän Seurantalon itäpuolelta monta hehtaaria juuri harvennettua männikköä. Eri puolilta Uuttakylää löytyy eri kokoisia sorakuoppia, jotka rumentavat maisemaa. Vaikka kylä on osittain suurten soravarojen päällä, onneksi ei ole kuin yksi laajahko soranottoalue lähellä rautatietä. Rumimmillaan kuopat ovat soranottovaiheessa, mutta käytön päätyttyä ne pitäisi luiskata ja maisemoida. Näin myös minimoidaan luonnossa liikkujiin kohdistuvat vaarat.

Suomalainen maalaismaisema

Perinnemaisemat ovat esteettisesti kauniita - suomalaista maaseutua parhaimmillaan. Viime sadan vuoden aikana on suomalainen maalaismaisema radikaalisti muuttunut. Tuona aikana koettu valtaisa rakennemuutos omavaraistaloudesta tehomaatalouteen, on saanut aikaan kielteisiä vaikutuksia erityisesti luonnon- ja maiseman monimuotoisuuteen.

Vaikka teknologian kehittyminen on helpottanut maanviljelijöiden ja karjatilallisten työtä, niin nykyisen tehomaatalouden vuoksi karja ei enää laidunna metsissä eikä niityillä. Tämän vuoksi maisemaa tarvitsee hoitaa myös maaseudulla, jotta sen monimuotoisuus ja esteettisyys säilyisivät.

Joku on viisaasti todennut, että maaseudulla ei pitäisi puhua maiseman- ja luonnonsuojelusta vaan maiseman- ja luonnonhoidosta. Aivan totta, koska hoitamalla maisemaa tai luontoa estetään epäsiisti vesakoituminen, mikä syvällisesti tarkasteltuna on maiseman suojelua.

Nyt kaikki maisemaa hoitamaan, koska vesakoitunut maalaismaisema suorastaan janoaa raivausta, niittoa ja karjan laidunnusta.

Maiseman kunnostus ja -hoito

Perinnemaiseman ja sen tietynlaisen kasvillisuuden on saanut aikaan ihmistoiminnan ja luonnon vuorovaikutus, joten niiden hoitoa on jatkettava maatalouden muututtuakin. Hoidon puute alkaa näkyä heti, kun eri luontotyypeille ominaiset kasvilajit alkavat kadota ja vesakko vallata kasvualaa. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi niitylle ominaiset kasvit ovat jääneet rehevämpää kasvualustaa ja vähemmän valoa suosivien kasvien jalkoihin. Hoidon tavoitteena on köyhdyttää alueen ravinnetalous sellaiselle tasolle, että umpeenkasvu pysähtyy ja kohteelle ominaiset kasvit pääsevät valtaamaan kasvualaa.

Hoidettavalle alueelle voi teettää hoitosuunnitelman tai tehdä itse. Hoidon suunnittelussa on huomioitava kohteen luonne ja erityispiirteet; erilaiset hoitokohteet tarvitsevat yksilölliset hoitotoimet. Hyvin suunnitellun hoidon lisäksi on tärkeää, että hoitotyötä tehdään pitkäjänteisen säännöllisesti ja huolellisesti.

OMATOIMINEN MAISEMANHOITO

Omatoimista maisemanhoitoa voivat tehdä yksityiset maanomistajat, kyläyhdistykset tai muut tahot, jotka ovat kiinnostuneita perinnemaiseman säilyttämisestä. Talkoilla tehty maisemanhoito on sosiaalinen tapahtuma ja lisää kylän yhteishenkeä. Maisemanhoitotyön suunnittelussa kannattaa

Kuva 120. (vasemmalla) Sammalsillantien umpeutunutta maisemaa. Vasemmalla häämöttää viimeinen jäljellä oleva avoluhta.

Kuva 121. (oikealla) Ote Sammalsillan hoitosuunnitelman aluejaottelusta. Jokainen osa-alue on ominaisuuksiltaan erilainen, joten suunnitelman kirjallinen osuus selvittää kohteiden ominaispiirteet ja hoidon tavoitteet.

tarkkaan miettiä kohde ja sen laajuus, omistussuhteet ja hoidon tavoitteet.

Jos maisemakohde ei ole valtakunnallisesti tai paikallisesti arvokas tai maataloustukien piirissä, sitä voi hoitaa vaikka oman suunnitelman mukaan ihan omaksi ja kyläyhteisön parhaaksi.

Jos kohde on valtakunnallisesti tai paikallisesti arvokas tai kohteessa on muinaisjäännös, hoitotyö kannattaa suunnitella asiantuntijoiden opastuksella. Maatalouden erityistukia haettaessa edellytetään hoitosuunnitelman tekemistä. Hoitosopimus edellyttää suunnitelman lisäksi myös hoitopäiväkirjan pitoa. Muinaisjäännöksen hoito edellyttää museoviraston myöntämän hoitoluvan anomista.

Maisemanhoidon suunnittelu

Ei kannata lannistua, vaikka suunnitelma pitää laatia jokaiselle hoidettavalle maisema-alueelle erikseen. Suunnitelmaa laadittaessa on hyvä ottaa huomioon jokaisen hoitokohteen ominaispiirteet, koska usein alueet poikkeavat suuresti toisistaan sekä maaperältään että kasvistoltaan. Suunnitelman tulee sisältää kuvaus hoitotoimista ja kasvilajistosta ja jatkohoidosta. Suunnitelmaa voidaan käyttää myös maatalouden erityistukihakemuksen liitteenä.

Suunnitelmasta tulee ilmetä kohteen sijainti ja kuvaus. Kuvauksessa pyritään selvittämään hoitokohteen/-kohteiden historia, pinta-ala, kasvillisuus, mahdolliset kulttuuri- ja maisema-arvot sekä onko kohteiden hoito jo alkanut vai vasta alkamassa.
Suunnitelmassa selvitetään myös hoidon tavoitteet ja vaikutukset esim. perinneluontotyyppien elpymiseen.

Jos suunnitelma tulee maatalouden erityistukihakemuksen liitteeksi suunnitelmassa, vaaditaan myös arvio

Kuva 122, Sammalsilta-hankkeen tarvitseman puutavaran sahaustalkoissa työskentelevät kenttäsirkkelin ääressä juhannusviikon helteessä vas. Kari Kuhmonen ja Kari Känkänen, työn alla järeä, sydänpuinen mäntytukki. Kuva 2002-06-20 Markku Sakari Meriluoto.

hoitokustannuksista. Mukana on hyvä olla myös selvitys vuosittaisista hoitotoimista ja aikatauluista.

Maisemanhoidon toteuttaminen

Raivaus

Perinneympäristön hoito alkaa peruskunnostuksella, joka yleisimmin on perusraivausta. Tarkoituksena on palauttaa kohteen avoimuus ja valoisuus. Vesakoituneen kohteen, kuten rantaniityn, hakamaan tai metsälaitumen raivaus aloitetaan varovasti, ettei juuristosta vapaudu liikaa ravinteita ja esim. metsälauha valtaa kasvualaa. Puustoa ja pensaita kannattaa raivata asteittain useana peräkkäisenä vuotena.

Umpeutuneilta tai umpeutuvilta niityiltä poistetaan juuri- ja kantovesoja kasvattavat lehtipuut, kuten pihlaja, leppä ja haapa sekä kuuset. Laidunnettaville niityille jätetään muutamia puuryhmiä laiduneläinten suojapaikoiksi. Puut on kaadettava ja pensaat katkottava mahdollisimman alhaalta ja tasaisesti, etteivät kannot haittaa niittoa tai alueella jatkossa käyskentelevää karjaa.

Raivauksen jälkeen kohteesta on poistettava kaikki raivausjäänteet. Ne voidaan myös hakettaa tai polttaa sopivassa paikassa. Jälkihoidosta on huolehdittava joko mekaanisin raivauksin tai laiduntamalla.

Niitto

Niitto on niittyjen perinteinen hoitomuoto, jonka tarkoituksena on lisätä perinneympäristön valoisuutta ja avoimuutta. Yleensä niitetään kerran kasvukaudessa heinä-elokuun vaihteessa. Tuohon aikaan useimpien niittylajien siemenet ovat kypsyneet. Niittykasvien siementen jääminen kasvupaikoilleen voidaan varmistaa jättämällä niittoaines paikoilleen muutamaksi päiväksi ja vatsa sen jälkeen kerätä pois. Jos niittoainekselle ei ole käyttöä, se voidaan myös kompostoida.

Niittoajankohdan siirtäminen myöhäisempään ajankohtaan turvaa monien perhosten ja muiden hyönteisten aikuis- ja toukkavaiheen ravinnonsaannin, ovathan niityt eliölajistoltaan rikkaimpia luontotyyppejämme. Luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi kannattaa noin viikko niiton jälkeen aloittaa kahdesta neljään viikkoon kestävä jälkilaidunnus. Aikaisemmin oltiin tarkkoja siitä millaisin välinein niitto pitää tehdä, mutta käytännössä on aivan sama käytetäänkö leikkaava- vai murskaavateräistä välinettä. Eniten niittovälineen valintaan vaikuttaa niittokohteen

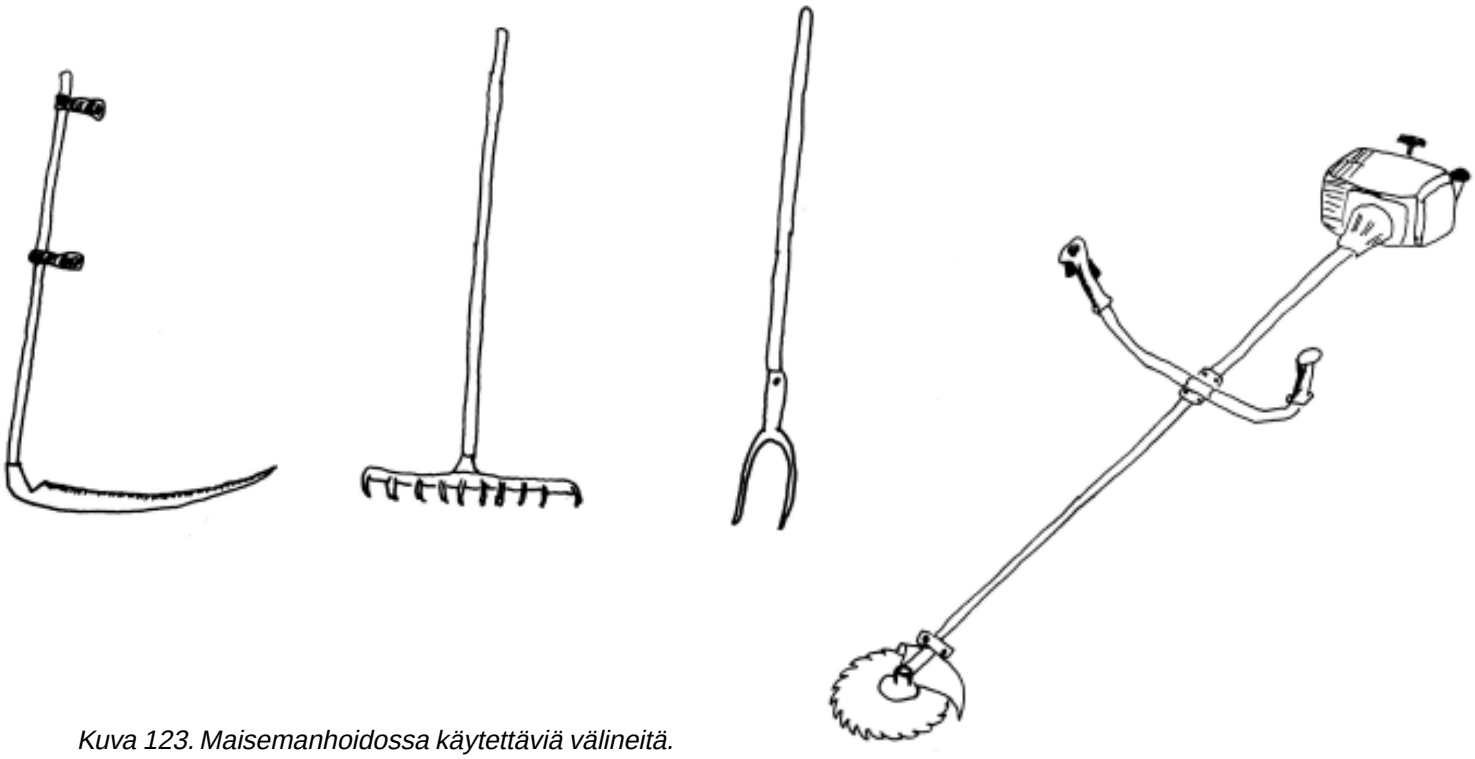

Kuva 123. Maisemanhoidossa käytettäviä välineitä. Kuva Sari Dufva.

luonne eli onko se laaja ja tasainen vai pienpiirteinen ja kivikkoinen. Murskaavateräisen leikkurin huonona ominaisuutena on, että leikkuujälki on epätasainen ja rikkonainen, jolloin niitetty kasvillisuus altistuu kuivumiselle ja sienitaudeille.

Laidunnus

Perinneympäristön luontevin hoitotapa on laidunnus. Se sopii niityille, hakamaille, metsälaitumille sekä ranta- ja tulvaniityille. Laidunnuksessa kasvupaikan valoisuus kasvaa ja maaperän ravinteisuus vähenee.

Laidun pitää ympäröidä aidalla. Aitatyypin valintaan vaikutta laidunnettava eläinlaji. Hevosille riittää yksinkertainen sähköpaimen, lampaalle sopii verkkoaita ja naudoille usean langan sähköaita tai lauta-aita. Perinteinen riukuaita sopii useimmille eläinlajeille. Aidat vaativat säännöllistä kunnon tarkistamista tai ainakin keväisin kunnostusta.

Laidunkausi aloitetaan kasvukauden alussa, jos säät sen suinkin sallivat. Aikainen laidunnuksen aloittaminen on tärkeää varsinkin kunnostusvaiheessa olevilla hoitokohteilla. Laidunnusta jatketaan pitkälle syksyyn, jolloin niitylle jäävän kuolevan kasvillisuuden määrä jää vähäiseksi.

Laiduneläimet

Eri eläinlajit soveltuvat erilaisille laitumille, siksi laiduneläintä valittaessa kannattaa selvittää alueen aiempi laidunnushistoria.

Vaikka **lampaat** ovat tarkkoja siitä mitä kasveja ne suostuvat syömään, niin ne ovat tehokkaita vesakontorjunnassa. Mieluimmin ne syövät heiniä ja hentoja ruohokasveja.

Vuohet ovat hyviä umpeenkasvaneiden perinneympäristöjen peruskunnostajia, koska ne syövät mielellään puiden lehtiä ja kuorta, jopa mesiangervoa, joka ei yleensä maistu laiduneläimille.

Naudat eivät valikoi ruokaansa samalla tavalla kuin hevoset tai lampaat. Nautojen makuhermoja kutkuttavat heinät ja muut ruohokasvit, eivätkä ne kaihda puiden ja

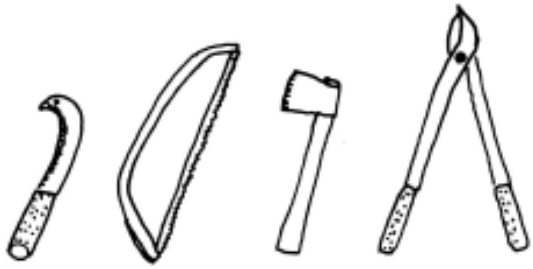

Kuva 124. Mannan lampaat maisemanhoitotyössä.
Kuva 125. Lisää maisemanhoidossa käytettäviä välineitä. Kuvat Sari Dufva.

pensaiden lehtiäkään. Parhaimpia perinneympäristöjen laiduntajia ovat alkuperäisrodut, mutta muutkin nautarodut soveltuvat.

Hevonen syö pääasiassa heiniä ja erialisia ruohoja ja on siten hyvä laiduntajana. Kovapohjaiset niityt ovat hevosille hyvää laidunmaata, koska hevonen on suhteellisen raskas eläin ja tekee kulkiessaan polkuja.

Laidunnuspaine
Laidunnuspaine tarkoittaa laidunnuskauden aikaista eläinmäärää tiettyä pinta-alaa kohden. Oikein mitoitettu eläinmäärä estää ylilaidunnuksen, joka voi vähentää luonnon monimuotoisuutta. Toisaalta alimitoitetulla laidunnuspaineella ei savuteta haluttua hoitotulosta, joten eläinlajin ja eläinmäärien valinnassa kannattaa olla tarkkana.

Lähteet:

Hagelberg Eija, Härjämäki Kimmo, Laakso Mia. 2003. Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri. Turku.

Hovi Antti. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 190. Hämeen ympäristökeskus. Hämeenlinna.

Hovi Antti. 2001. Tiirismaan luonto-opas.

Museovirasto. 1999. Hiidenkiuas ja tulikukka, opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon.

Perinnebiotooppien hoitokortit 1-7. 2003. SYKE, MMM.

Perinnebiotooppien hoito Suomessa. 2000.Ympäristöministeriö. Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Suomen ympäristö julkaisu 443.

Vainio Maarit, Kekäläinen Hannele, Aulikki Alanen ja Pykälä Juha. 2001. Suomen perinnebiotoopit, Perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristökeskus. Vammalan kirjapaino Oy, Helsinki.

ProAgria Hämeen Maaseutukeskus. 2003. Hämeen helmiä vuosisatojen muovaamaa maisemaa, Opas maaseudun maiseman hoitoon.

Kuva 126. Hevoslaidun kosteassa kevätaamussa. Kuva Eve Nissinen.

Taulukko 3. Arvioita perinnebiotoopeille soveltuvista laidunnuspaineista (eläimiä/ ha) koko laidunnuskauden ajalle (arvio 120 laidunnuspäivää).

Perinnebiotooppi (perinneluontotyyppi)	Hieho <1v	Hieho >1v	Lihanauta <1v	Emolehmä + vasikka	Uuhi +2,5 karitsaa	Hevonen
Kuiva niitty/ keto	1,0-1,2	0,5-0,8	0,4-0,6	0,2-0,4	1,5-2,0	0,4-0,8
Tuore niitty	2,0-2,5	1,0-1,8	0,9-1,2	0,5-0,8	2,0-2,5	1,0-1,4
Kostea niitty/ rantaniitty	1,5-3,0	1,0-1,8	0,7-1,4	0,5-1,0	2,0-4,0	0,8-1,6
Hakamaa	1,2-2,0	0,7-1,3	0,5-1,0	0,4-0,8	1,5-2,5	0,6-1,2
Metsälaidun	0,2-0,8	0,05-0,5	0,05-0,4	0,04.0,3	0,2-1,0	0,05-0,4
Viljelty laidun	7,5	4,8	3,6	2,5	10	3,9

Lähde: Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö 2000.

Kuva 127. Ilmakuva Sammalsillansuolta vuonna 1959, ennen valtaojien suoristuksia ja Arrajoen (kuvan pohjoispuolella) perkausta. © Maanmittauslaitos, lupa nro 636/ MYY/03.

Sylvöjärvi

Sari Dufva

Kuten muutkin Nastolan järvet Sylvöjärvi kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen. Nastolan lampien ja järvien vedenpinnat asettuvat Kalkkusen 146,8 metristä Arrajärven 74,1 metriin merenpinnasta, joka kertoo maaston suurista pinnanvaihteluista. Sylvöjärven vedenpinta on nykyisin 74,4 metriä merenpinnan yläpuolella. Arrajärvi on säännöstelty ja sen sallittu vaihteluväli on 73,13- 74,93, joten korkeimmalla sallitulla tasollaan vesi virtaisi Sylvöjärveen päin.

Viimeksi Sylvöjärven pintaa tietoisesti alennettiin vuonna 1960, kun Arrajoki perattiin ja Sammalsillansuo ojitettiin. Toimenpiteiden seurauksena tulvavaikutus on pienentynyt lähes olemattomaksi ja aikaisemmin avoluhtana ollut Sammalsillansuo on kasvattanut tiheän koivikon. Tulvimisen lieventymisellä on ollut oma vaikutuksensa järven tilaan, koska luhdan kasvillisuus ei enää suodata valtaojissa virtaavia keväisiä sulamisvesiä. Järven madaltuminen on voimistanut myös rantavyöhykkeen ruovikoitumista.

Sylvöjärven valuma-alue

Sylvöjärvelle tehtiin kuormitustutkimus vuonna 1982, sen teki OY Vesitekniikka AB Hollolasta. Tutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena oli selvittää Sylvöjärveen laskevien ojien ja jokien veden laatu ja arvioida eri kuormitustekijöiden merkitystä pienelle pitkänomaiselle järvelle.

Tutkimuksessa selvitettiin myös Sylvöjärven lähivaluma-alue, joka koostuu järven lisäksi seuraavista laskuojista:

Taulukko 4, Sylvöjärven lähivaluma-alue

Sylvöjärvi	2,4 km²
Piippolanoja	1,4 km²
Kuoppalanoja	9,5 km²
Kurenoja	2,6 km²
Toivonoja	3,0 km²
ranta-alueet	4,3 km²
yhteensä	23,2 km²
Lisäksi Halkokorvenjoki ja Immilänjoki yhteensä	37 km²

Kaiken kaikkiaan Sylvöjärven valuma-alueen lasketaan järvipinta-ala mukaan luettuna olevan n. 60 km².

Taulukko 5, Sylvöjärven morfometriset tiedot

pinta-ala	2,4 km²
tilavuus	2,8 milj. m³
keskisyvyys	1,2 m
suurin syvyys	3-4 m

Tilavuus on laskettu maastohavaintojen perusteella, mutta syvyysluotausta ei tehty. (Uudenkylän osakaskunnan mukaan, hoitokalastuksen yhteydessä tehdyissä kaikuluotauksissa Sylvöjärvestä olisi löydetty jopa kuuden metrin syvyys.)

Sylvöjärven vesimassan teoreettinen viipymä on n. 0,03 a eli vajaa puoli kuukautta. Tosin suuressa osassa järveä, etenkin järven eteläpäässä, viipymä on todennäköisesti tätä pidempi, koska järvi on muodoltaan niin pitkä ja kapea ja sen virtaus vähäistä.

Kuormitustekijöihin voimakkaasti vaikuttavia peltoja Sylvöjärven valuma-alueella on suhteellisen paljon.

Taulukko 6,
Peltopinta-alan osuudet lähivalima-alueilla

ranta-alueet	50 %
Piippolanoja	30 %
Kuoppalanoja	60 %
Kurenoja	25 %
Toivonoja	40 %

Tutkimusten perusteella vuonna 1982 Sylvöjärven veden laatu luokiteltiin jo rehevöityneeksi. Rehevöityminen on johtunut suureksi osaksi peltoviljelystä sekä karjatalouden- ja haja-asutuksen jätevesistä. Ravinteet joutuvat järveen laskujokia ja – ojia pitkin ja pintavaluntana, mutta myös ojitetuilta soilta tulee paljon humusta, joka samentaa jo rehevöitynyttä järveä.

Veden laatu ja eliöstö

Hämeen ympäristökeskuksen esittämässä vesistöjen laatuluokituskartassa Sylvöjärven veden laatu on tyydyttävä. Järven laatuluokkaa laskevat liiallinen rehevyys ja rehevöitymisen seurannaisvaikutukset kuten runsaat särkikalakannat ja umpeenkasvu.

Sylvöjärven vedessä ravinteita on runsaasti, mikä johtaa runsaaseen perustuotantoon. Päällysveden keskimääräinen fosforipitoisuus oli vuosina 1986-96 järven eteläosassa 52 øg/l ja pohjoisosassa 42 øg/l, mikä tarkoittaa, että vesialue on rehevä. Järvi on suhteellisen pieni ja matala, minkä vuoksi vesi virtaa ja vaihtuu heikosti. Suurin veden virtaus sijoittuu järven pohjoispäähän, koska sinne laskee järven luoteisosasta Immilänjoki ja järven koillisosasta lähtee Arrajoki.

Sylvöjärvi kuului velvoitetarkkailun piiriin, ennen kuin Nastolan entisen vanhainkodin rakennukset liitettiin kunnan viemäriverkkoon. Vanhainkodin rannassa voi vieläkin nähdä käytöstä poistetun jätevedenpuhdistamon, joka oli käytössä 1970-luvulta aina 1980-luvun loppupuolelle saakka. Nyt Mannakotina toimivat rakennukset on liitetty kunnallistekniikkaan ja jätevedet puhdistetaan kunnan jätevedenpuhdistamolla. Velvoitetarkkailun vuoksi Sylvöjärvestä on vedenlaatutietoa aina 1970-luvun loppupuolelta alkaen.

Sylvöjärvi oli yksi niistä Päijät-Hämeen pienjärvistä, joka kuului Helsingin yliopiston ympäristöekologianlaitoksen Ecoframe-projektin tutkimukseen järvien tilan selvittämiseksi. Vuosina 2000-2001 selvitettiin heinä- ja elokuussa järven happitilanne, sähkönjohtokyky, näkösyvyys, kokonaisfosfori ja –typpi, klorofylli ja pH. Suuria heilahteluja mitatuissa arvoissa ei ollut, mutta tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että Sylvöjärvi on edelleenkin *eutrofinen* eli rehevä järvi. Tutkimuksessa selvitettiin myös pieneliöstö eli kasvi- ja eläinplanktonit. Näytteistä analysoitiin levät, äyriäiset ja rataseläimet. Äyriäisiin kuuluvia lajeja esiintyi 35 lajia, rataseläimiä 39 lajia ja levälajeja 582.

Taulukko 7, Sylvöjärven vesinäytteiden tuloksia 2000-2001: Lähde: Helsingin yliopiston ympäristöekologianlaitos.

Pvm.	*Lämpötila °C*	*O2 mg/l*	*Sähkönj.k. µS/cm*	*Näkösyv. m*	*Ptot ugP/l*	*Ntot µgN/l*	*Chl a ug/l*	*pH*
11.7. 2000	21	8,3	89,1	1,3	35,3	621	3,7	7,0
8.8. 2000	20	-	93	0,95	41,4	725	12,8	7,0
10.7. 2001	-	-	97,65	1,1	37,3	829	5,4	-
7.8. 2001	19,2	8,4	92,3	1,2	37,6	634	6,0	7,0

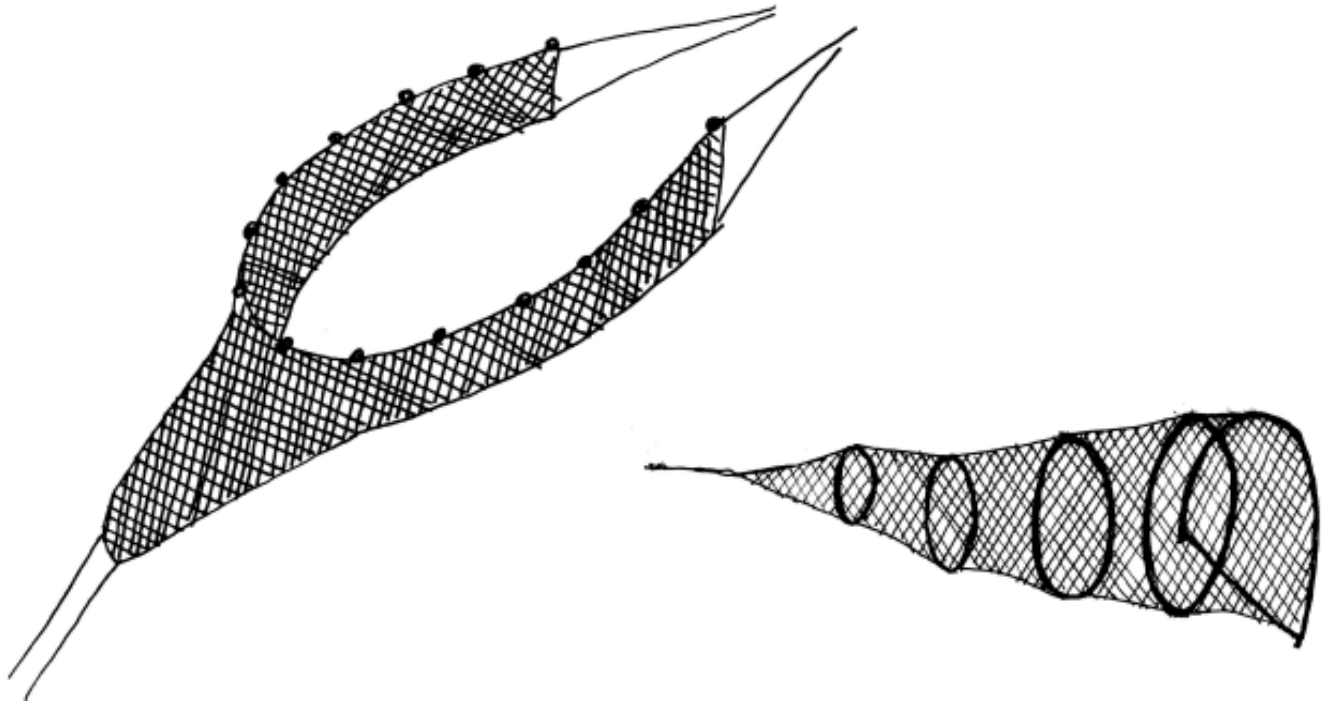

Kuva 128. Muutama hoitokalastusväline, rysä ja nuotta. Kuva Sari Dufva.

Sylvöjärven vedenlaatua on pyritty parantamaan erilaisin toimin lähinnä 1990-luvulta alkaen. Rantojen laajenevaa ruovikkoa on niitetty toistuvasti usean vuoden aikana, 1990-luvulla ruovikoihin kaivettiin myös ns. hengityskanavia. Ne ovat sen verran leveitä, että niissä mahtuu soutamaan. Järvellä on useana vuonna tehty myös hoitokalastusta. Välineinä on käytetty katiskaa, rysää ja nuottaa. Muutamien vuosien ajan nuottausta ovat rajoittaneet järveen tehdyt petokalaistutukset.

Hoitokalastusta ja ruovikon niittoa kutsutaan biomanipulaatioksi. Nämä toimet parantavat järven veden laatua, koska hoitokalastus vähentää särkikalakantoja ja niitettäessä poistuu muutoin paikoilleen maatuva biomassaa.

Hoitokalastussaaliin määrään vaikuttavat kalastuskerrat ja pyydystyyppi.

Mitä kalat ilmentävät?
Myös järven kalalajien runsaus ilmentää, onko järvi rehevä vai karu. Rehevän järven perustuotannon määrä on kasvanut, mikä tarkoittaa sitä, että eläinplanktonin määrän kasvaessa myös kalan tuotanto lisääntyy.

Taulukko 8, Hoitokalastussaaliita (kg), Lähde: Nastolan kalastusalueen hoitokalastussaaliit.

Sylvöjärvi				***Ruuhijärvi***			
Vuosi	rysä	nuotta	yht.	Vuosi	rysä	nuotta	yht.
1996	-	3210	3210	**1996**	3870	500	4370
1997	720	17600	18320	**1997**	490	13070	13560
1998	4920	4100	9020	**1998**	-	2300	2300
1999	1420	5500	6920	**1999**	1500	1450	2950
2000	1500	4000	5500	**2000**	-	1350	1350
2001	1100	3500	4600	**2001**	1125	3000	4125
2002	750	-	750	**2002**	-	1500	1500
		yht.	**48320 kg**			**yht.**	**30155 kg**

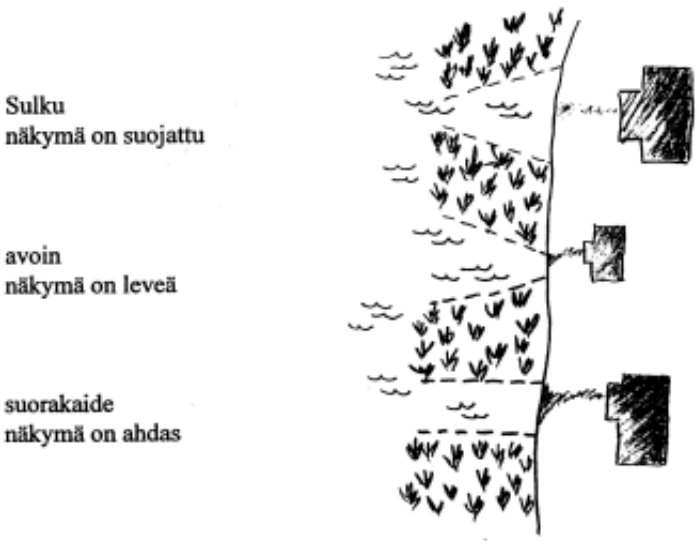

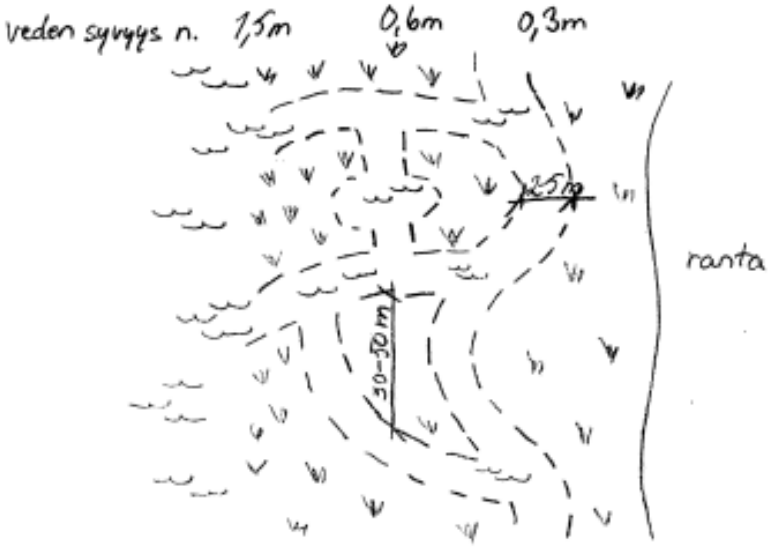

Helsingin yliopiston ympäristöekologianlaitoksen Ecoframe-projektin tekemässä kalalajistoinventoinnissa ilmeni, että Sylvöjärven kalalajisto painottuu vahvasti särkikaloihin. Särkikalat ovat yleisiä rehevöityneissä järvissä. Petokaloja on vähemmän, minkä vuoksi särkikalakannat pääsevät lisääntymään.

Taulukko 9, Sylvöjärven kalalajeja:

Ahven	*Perca fluviatilis*
Kiiski	*Gymnocephalus cernuus*
Särki	*Rutilus rutilus*
Lahna	*Abramis brama*
Pasuri	*Blicca bjoerkna*
Salakka	*Alburnus alburnus*
Sorva	*Scardinius erythrophtalamus*
Toutain	*Aspius aspius*
Hauki	*Esox lucius*

Sylvöjärvi on ollut ja on edelleenkin kalaisa järvi. Edellä mainittu kalalistaus on vain otos Sylvön kalalajeista ja jos tarkemmin tutkittaisiin löytyisi sieltä varmasti useampiakin kalalajeja. Aikaisemmin oli tapana kalastaa myös seuraavalla tavalla; rannan suuntaisesti pystytettiin keppejä joihin verkot kiinnitettiin ja saaliiksi saatiin matalikkoon kutemaan tulevia kaloja. Tämän vuoksi Sylvöä on aikaisemmin sanottu keppijärveksi. Kertoman mukaan, keväisin kutuaikaan hauet nousivat luhdille, josta niitä oli helppo pyydystää, jopa käsin.

Uudenkylän Kalastuskunta on istuttanut Sylvöjärveen kuhaa joka vuosi vuodesta 1989, viimeisen kerran syksyllä 2003 ennen jäiden tuloa. Kesällä 2003 istutettiin Sylvöjärveen myös siikaa. Istutukset on rahoitettu velvoitevaroista, kalastuskuntien varoista, kalastusalueen varoista sekä muista varoista. Velvoiteistutukset on tehty Oy Mankala Ab:n toimesta Itä-Suomen vesioikeuden 26.10.1984 antaman päätöksen mukaisesti, ainoastaan sillä muutoksella, että velvoitteen lahna on muutettu kuhaksi. Onneksi lahnanpoikasten saatavuus oli vaikeaa ja tilalle otettiin kuha, koska järven tilaa ajatellen särkikalakannat pitää saada pienemmiksi. Sylvöjärven kalakantoihin vaikuttavat myös Päijänteeseen, Arrajärveen ja Kymijokeen Vuolenkosken ja Mankalan välisellä jokiosuudella tehdyt kalaistutukset. Esimerkiksi Arrajärveen 1990-luvulla istutetut toutaimet ovat uineet myös Sylvöjärveen samoin ovat tehneet Päijänteeseen istutetut kirjolohet.

Sylvöjärven tilan tulevaisuus

Sylvöjärvessä, kuten niin monessa pienessä ja matalassa järvessä Suomenmaassa pitää kiinnittää huomiota veden laadun tarkkailuun. Vaikka hoitokalastukset ja ruovikon niitot ovat hyvällä mallilla, maanviljelyn, karjatalouden- ja haja-asutuksen jätevesien asiallinen käsittely vaatii vielä tekemistä.

Haja-asutuksen jätevesien käsittelyyn on tulossa parannuksia 1.1.2004 voimaan astuvan asetuksen myötä. Asetus velvoittaa kiinteistön omistajan laatimaan selvityksen

Kuvat 129 - 130, (vasemmalla) Ruovikon niittokuvioehdotuksia, (oikealla) Raivaus käynnissä.

jätevesilaitteista ja niitä koskevista hoito-ohjeista kahden vuoden kuluessa asetuksen voimaantulosta eli ennen 1.1.2006. Jätevesienkäsittelyjärjestelmä on muutettava vaatimusten mukaisiksi pääsääntöisesti 10 vuoden kuluessa asetuksen voimaantulosta eli 1.1.2014. Kotitalouksien lisäksi asetus koskee karjatilojen maitohuoneita ja kodin yhteydessä olevaa yritystoimintaa, johon ei tarvita erikseen ympäristölupaa.

Maatalous ja eritoten viljelytoiminta lisää jokien ja järvien fosforikuormitusta. Maatalouden erityisympäristötukea voi toki saada suojavyöhykkeiden perustamiseen, mutta EU-tukien hakua ja maksatusta pitäisi yksinkertaistaa, jotta maanviljelijät ryhtyisivät innokkaammin perustamaan suojavyöhykkeitä viljelyksilleen.

Ainakin Sylvöjärven eteläpuolen ojien tuomien ravinteiden jarruksi voitaisiin tehdä pohjapatoja, joiden avulla vesimassat saataisiin viipymään Sammalsillansuolla pidempään. Näin esimerkiksi keväiset sulamisvedet voisivat suodattua maaperän kautta järveen ja ojien soilta tuoma humus ja pintavalunnan tuomat ravinteet jäisivät kosteikon käyttöön.

Pienen ja matalan Sylvöjärven sietokyky on äärirajoilla, joten kaikki toimet, jotka parantavat vedenlaatua, ovat tervetulleita. Jotta Sylvöjärven virkistyskäyttöarvo säilyisi vähintään nykyisen kaltaisena, hoitokalastusta ja tarvittaessa petokalojen istutusta on jatkettava, ruovikkoa niitettävä kerran vuodessa ja ulkoista kuormitusta vähennettävä.
Siinäpä listaa kerrakseen, mutta muuta ratkaisua rehevöitymisen estämiseksi ei ole.

Lähteet:

Huttunen Eero ja Seppälä Pia. Arrajärven vesistöalueen kunnostushanke 1998-2001. Loppuraportti. Kymenlaakson Maaseutukeskus.

Hämeen TE-keskus, kalatalousyksikkö. 2004. Kalaistutukset 1.1.1989-31.12.2003

Kaakkois-Suomen TE-keskus, kalatalousyksikkö. 2003. Järven istutustiedot ajalta 1.1.1989-31.12.2003.

Pennanen Jussi T. 2001. Toutaimen istutukset ja niiden tulokset. Kalatutkimuksia 178. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.

Pilke Ansa. Sylvöjärven kuormitustutkimus vuonna 1982. Loppuraportti. Oy Vesitekniikka Ab.

Särkkä Jukka. 1996. Järvet ja ympäristö, Limnologian perusteet. Gaudeamus.

Tyysjärvi-Muuronen Kati. 1985. VESIOPAS –vedet ja vesiluonto. Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy.

Kuva 131, Voikukkaniitty hehkuu venevajojen vieressä nykyisellä matonpesupaikalla – niin muuttuu maailma. Kuva 1978-05-26 Markku Sakari Meriluoto.

Puutarhanhoidon ystävänäkin, minun on pakko tunnustaa,
että kunnioitan ja ihailen Voikukkien suurta sukua.
Olen päättänyt elää rauhassa niiden kanssa;
sotatila ja kaikenlainen vaino on loppu.
Parturoin ne vain nurmikkoalueelta tavallisen leikkuun yhteydessä.
Kukkapenkistä ja kasvimaalta kaivan kokonaan pois,
mutta muutoin annan niille levon
ja ansaitun arvostuksen.

Haluaisin jopa kirjoittaa tai kuvin sepittää Oodin Voikukalle.
Siinä kuvaisin niiden kauneutta, sinnikkyyttä,
nöyrää ukmaa ihmisen kalvelusnnan ja vihan alla;
niiden kekseliäisyyttä toipua kaikista
niitä varten kehitetyistä juonista ja tekhologian innovaatioista.

Onhan se, Voikukka, kaikessa vähäpätöisyydessään,
Herramme Sanankin perusteella, kedon kukka kun on,
vaatetetumpi kuin Salomo kaikessa loistossaan.
Ei siis vain Lemmikki, Kullero, Peuranhelo tai Ruiskaunokki;
vaan Voikukka, yksin ja yhdessä miljardisukunsa kanssa,
valaistessaan alkukesäisiä peltojamme,
niittyjä ja pihoja,
jopa asfalttierämaita ja tehdasalueiden seinustoja.

Miksi me oikeastaan vihaamme Voikukkaa?
Sikskö, että syvällä sisimmässämme tiedämme,
että kauan sen jälkeen, kun olemme kaikonneet sukuinemme
koko maailman muistista,
Voikukan sinnikäs suku jatkaa voittokulkuaan, ja
kuten ruotsalaiset kutsuvat Maskros – Madonruusu-,
saa voimaansa meidän maatuvasta ruumiistamme,
joka hetken verran maanpintaa koristi ja turhuudessaan kerskasi!

Siispä elköön Voikukka – minun puolestani – kauan;
urheasti ukmaten ydinvoimia ja kaikkea
ihmisen aikaansaamaa kaaosta maan päällä !

Seestaalla 24.5.2001

Sisällysluettelo;

Johdanto, Sari Dufva, 5
Introduction, (käännös Kai Mäkelä), 6

Ennen Sammalsiltaa, Matti Oijala, 7
Tietoisku 1, Uudenkylän asema, rautatie,..., maidontie, 22

Jääraveja Sylvöjärvellä, Ilkka Oijala, 24
Tietoisku 2, Heinolantie 27

Uudenkylän vanhalla luontopolulla, Matti Oijala, 28

Nastolan ja Päijät-Hämeen perinnebiotyyppien kasveista, Antti Hovi, 30
Tietoisku 3, Uudenkylän kirkko, 35

Nastolan pinnanmuodostuksesta ja
Salpausselkien kasvillisuudesta, Jouko Tolonen, 37

Sylvön ekologiaa, Jouko Tolonen, 48
Tietoisku 4, Sylvö-sanan etymomogia 54

Nastola, Toivonojan kartanon rantaniitty, Markku Sakari Meriluoto, 55
Tietoisku 5, Oulaja - sanan etymologia, 55

Sattumuksia Sammalsillalla, Markku Sakari Meriluoto, 56

Maisemarakenne ja maisemahoito - katsaus suomalaisen
maiseman kehityksen historiaan, Sari Dufva, 100

Sylvöjärvi, - tila ja ekologiaa, Sari Dufva, 114

Oodi Voikukalle, Marja-Leena Pellikka, 121

Sylvöjärven Sammalsilta
- Uudenkylän luontoa

Uudenkylän luonto on kiehtova ja monimuotoinen. Julkaisu auttaa havainnoimaan unohduksiin jäänyttä aluetta Päijät-Hämeessä esittelemällä sen kasveja, eläimiä ja maiseman sekä asutuksen vaiheita. Myös ongelmiin puututaan ja teos kelpaakin maisemanhoidon oppaaksi.

ISBN 952-99358-0-3